

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

**«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ – ΤΟ
ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ»**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ»

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2021-2022

ΤΗΣ ΕΥΔΟΚΙΑΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ

ΜΕ Α.Μ. 282/2021

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΑΡΩΝΗ

ΛΟΙΠΑ ΜΕΛΗ:

ΜΙΧΑΗΛ ΧΡΥΣΟΜΑΛΛΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2023

DEMOCRITUS UNIVERSITY OF THRACE
LAW SCHOOL
LAW DEPARTMENT
SECTION OF INTERNATIONAL AND EUROPEAN STUDIES

THESIS ON:
“STRATEGIC ENVIRONMENTAL ASSESSMENT –
KIEV PROTOCOL”

POSTGRADUATE PROGRAM
“INTERNATIONAL AND EUROPEAN ENERGY LAW”
ACADEMIC YEAR 2021-2022

EVDOKIA IOANNIS CHATZOPOULOU
STUDENT NUMBER 282/2021

THESIS SUPERVISOR:
CHARIKLEA ARONI

OTHER MEMBERS:
MICHAEL CHRISOMALLIS
CONSTANTINOS ANTONOPOULOS

KOMOTINI 2023

Περιεχόμενα :

Περίληψη.....	σελ.7
Εισαγωγή.....	σελ.10
1. Εννοιολογικός Προσδιορισμός της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης.....	σελ.17
α. Ο ορισμός της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης	σελ.17
β. Συγκριτική Αποτίμηση Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων	σελ.21
γ. Βασικές αρχές που διέπουν τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση.....	σελ.27
δ. Η προστασία της Υγείας μέσα από τη διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης	σελ.30
2. Η Εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης σε Διεθνές Επίπεδο.....	σελ.32
α. Τα Στάδια της διαδικασίας εκπόνησης της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης.....	σελ.32
β. Η συμμετοχή του κοινού.....	σελ.36
γ. Πλεονεκτήματα από την εφαρμογή Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης – γιατί θεωρείται σημαντική.....	σελ.44
δ. Ο ρόλος της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης	σελ.47
3. Η εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης σύμφωνα με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	σελ.52
α. Η ευρωπαϊκή Οδηγία για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση 2001/42/ΕΚ.....	σελ.52
i) Ιστορικό πλαίσιο	σελ.52
ii) Βασικά Χαρακτηριστικά Οδηγίας 2001/42/ΕΚ	σελ.54
iii) Πεδίο Εφαρμογής.....	σελ.57
iv) Σχέση Οδηγίας και Πρωτοκόλλου	σελ.62
v) Σχέση της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ με την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ και άλλες Οδηγίες στο πλαίσιο της προστασίας του περιβάλλοντος.....	σελ.64

β. Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο.....σελ.66	σελ.66
i) Η Περιβαλλοντική Εκτίμηση πριν την Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση.....σελ.66	σελ.66
ii) Η Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2001/42/EK στο ελληνικό δίκαιο.....σελ.69	σελ.69
iii) Συγκριτική αποτίμηση της Οδηγίας 2001/42/EK με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 107017/2006.....σελ.72	σελ.72
Επίλογος.....σελ.75	σελ.75
Βιβλιογραφία.....σελ.78	σελ.78
Βιβλία.....σελ.78	σελ.78
Επιστημονικά άρθρα.....σελ.79	σελ.79
Ακαδημαϊκές Εργασίες.....σελ.81	σελ.81
Διεθνή Μη Συμβατικά Κείμενα.....σελ.82	σελ.82
Διεθνή Συμβατικά Κείμενα.....σελ.84	σελ.84
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία.....σελ.85	σελ.85
Ελληνική Νομοθεσία.....σελ.85	σελ.85
Επίσημοι κρατικοί ιστότοποι.....σελ.87	σελ.87
Δικαστικές Αποφάσεις.....σελ.87	σελ.87
Λοιπές βιβλιογραφικές αναφορές.....σελ.88	σελ.88

Περίληψη

Το ζήτημα της προστασίας και της βελτίωσης του περιβάλλοντος αναδεικνύεται ολοένα και πιο έντονα τα τελευταία χρόνια ως πρωταρχικής σημασίας παράγοντας για την ποιότητα της διαβίωσής μας και για το λόγο αυτό ανάγεται διεθνώς σε κορυφαία προτεραιότητα της κυβερνητικής πολιτικής των κρατών κατά τον σχεδιασμό της εθνικής τους ανάπτυξης.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων πενήντα ετών, χρονική περίοδος κατά την οποία οι περιβαλλοντικές ανησυχίες έγιναν προοδευτικά εντονότερες σε ολόκληρο τον πλανήτη, επιχειρήθηκαν διακρατικές συνεργασίες και υπογράφηκαν πολυμερείς διεθνείς συνθήκες για την υιοθέτηση κοινών θεσμικών εργαλείων προληπτικής παρέμβασης με στόχο την επίτευξη των μέγιστων δυνατών αποτελεσμάτων στην αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος. Συναφώς θεσπίστηκαν τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο ρυθμίσεις που όριζαν διαδικαστικές προϋποθέσεις για τον σύννομο και επιτρεπτό σχεδιασμό και την υλοποίηση αναπτυξιακών πρωτοβουλιών.

Η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε επίπεδο έργου και η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση σε ένα ανώτερο επίπεδο λήψης αποφάσεων αναφορικά με ένα στρατηγικής σημασίας σχέδιο, πολιτική ή πρόγραμμα συνιστούν την εξέλιξη της προληπτικής πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος ως προαπαιτούμενο της υλοποίησης του αναπτυξιακού εγχειρήματος.

Η παρούσα εργασία εκπονείται στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης των μεταπτυχιακών μου σπουδών στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο της Ενέργειας» και έχει ως αντικείμενο την ανάλυση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και το Πρωτόκολλο του Κιέβου, στις διατάξεις του οποίου ρυθμίζεται η διεθνής υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών για εκπόνηση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης πριν την λήψη απόφασης για μία πολιτική, ένα σχέδιο ή ένα πρόγραμμα.

Ειδικότερα, αναφέρεται εισαγωγικά το ιστορικό πλαίσιο του Πρωτοκόλλου του Κιέβου, αναλύεται η έννοια του όρου της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και επιχειρείται συγκριτική εννοιολογική αποτίμηση με την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Επισημαίνονται οι βασικές αρχές που διέπουν τη διαδικασία εκπόνησης

της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και περαιτέρω εξηγείται η πρόβλεψη για την προστασία της υγείας ως συνδεδεμένη με την προστασία του περιβάλλοντος.

Στη συνέχεια αναπτύσσεται η εφαρμογή και τα πλεονεκτήματά της από αυτήν, τα στάδια διεξαγωγής της, η σημασία της συμμετοχής του κοινού σε αυτήν και ο ρόλος της στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης. Η ρύθμιση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης εξετάζεται επίσης στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού δικαίου με ειδικότερη αναφορά σε σχετικές προβλέψεις για αυτήν στην ελληνική έννομη τάξη.

Λέξεις Κλειδιά: Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Πρωτόκολλο του Κιέβου, Προστασία του Περιβάλλοντος, Συμμετοχή του Κοινού

Abstract

The issue of protecting and improving the environment has increasingly emerged in recent years as a primary factor of our quality of life. That is why it has internationally become a top priority of the states' government policy in planning their national development.

During the last fifty years, when environmental concerns became progressively more intense around the world, transnational partnerships were attempted and multilateral international treaties were signed for the adoption of common institutional tools of preventive intervention in order to achieve the best possible results in effective environmental protection. Accordingly, regulations were introduced at both national and supranational level laying down procedural requirements for the lawful and permissible planning and implementation of development initiatives.

The Environmental Impact Assessment at project level and the Strategic Environmental Assessment at a higher decision-making level regarding a strategic plan, policy or program are the evolution of preventive policy for the protection of the environment as a prerequisite for the implementation of the development project.

This thesis is prepared in accordance to the rules and regulation regarding the completion of my postgraduate studies at the Postgraduate Program "International and European Energy Law" and focuses on the analysis of the Strategic Environmental

Assessment and the Kiev Protocol, the provisions of which regulate the international obligation of the contracting states to prepare the Strategic Environmental Assessment before deciding on a policy, a plan or a program.

In particular, the historical context of the Kiev Protocol is mentioned in introduction, the meaning of the term Strategic Environmental Assessment is analyzed and it is attempted a comparison with the Environmental Impact Assessment. The basic principles underlying the process of preparing the Strategic Environmental Assessment are highlighted and further it is explained how the provision for health protection is linked environmental protection.

It then develops its implementation and its advantages from it, the stages of its conduct, the importance of public participation in it and its role in promoting sustainable development. The regulation of the Strategic Environmental Assessment is also examined in the context of European law with reference to relevant provisions for it in the Greek legal order.

Key Words: Strategic Environmental Assessment, Environmental Impact Assessment, Sustainable Development, Kiev Protocol, Environmental Protection, Public Participation

Εισαγωγή

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ιδίως από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα και εξής, ότε επικράτησαν μακρές περίοδοι ειρήνης στον πλανήτη, οι κυβερνήσεις επιδόθηκαν στη δυναμική προώθηση της εθνικής τους ανάπτυξης σχεδιάζοντας και εφαρμόζοντας πολιτικές για την ενίσχυση των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών που θα καθιστούσαν την οικονομία τους ισχυρή και ανταγωνιστική στον παγκόσμιο χάρτη. Ωστόσο, κατ' αρχήν τουλάχιστον, ο περιβαλλοντικός παράγοντας δεν φαίνεται ότι λαμβανόταν ιδιαίτερα υπόψη κατά τη διαδικασία λήψης των στρατηγικών τους αποφάσεων.

Τα πρώτα ψήγματα ενδιαφέροντος για την προστασία του περιβάλλοντος από την ανθρώπινη δραστηριότητα εντοπίστηκαν κατά τη δεκαετία του 1960 και είχαν κυρίως αποσπασματικό χαρακτήρα. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι το βιβλίο της Rachel Carson με τίτλο “Silent Spring”, το οποίο κυκλοφόρησε το έτος 1962 και επισημαίνει τις παρενέργειες των χημικών ουσιών στο φυσικό περιβάλλον και στην υγεία του ανθρώπου. Το βιβλίο αυτό θεωρείται ότι άσκησε μεγάλη επιρροή στην κοινή γνώμη για τη σημασία που έχει για την ανθρώπινη ζωή η προστασία του περιβάλλοντος.¹ Κατά τη διάρκεια των επόμενων χρόνων διεξήχθησαν αρκετές επιστημονικές έρευνες, οι οποίες επιβεβαίωναν το ασαφές των επιπτώσεων των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων της εποχής.² Έτσι κατά τη δεκαετία του 1970 οι περιβαλλοντικές ανησυχίες σχετικά με την επιδιωκόμενη ανάπτυξη άρχισαν προοδευτικά να εντείνονται με αποτέλεσμα την έναρξη αναζήτησης ανάληψης ευθυνών μεταξύ των κρατών για το περιβαλλοντικό αποτύπωμα της κάθε επιχειρούμενης δράσης κυρίως σε προληπτικό στάδιο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αφύπνισης της περιβαλλοντικής συνείδησης την εποχή εκείνη είναι η πρώτη Συνδιάσκεψη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, η οποία πραγματοποιήθηκε το έτος 1972 στη Στοκχόλμη. Εκεί συναντήθηκαν αντιπροσωπείες από 113 κράτη αναπτύσσοντας διάλογο σχετικά με τα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα του παγκόσμιου

¹ Ευάγγελος Ι. Μανωλάς, «Η Σιωπηλή Άνοιξη της Rachel Carson και η άνοδος του περιβαλλοντικού κινήματος», (dasarxeio.com, 27.03.2017) < <https://dasarxeio.com/2017/03/27/43074/> >, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 04.10.2023

² Παναγιώτα Αναστασοπούλου, «Η διασυννοριακή ρύπανση: Σύγχρονες πτυχές στο Διεθνές Δίκαιο του Περιβάλλοντος», (Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2018) σελ. 12

περιβάλλοντος και το σχεδιασμό δραστικών παρεμβάσεων, όπου υφίσταται ανάγκη.³ Μεταξύ των αποτελεσμάτων της συνδιάσκεψης αυτής ήταν η αναγνώριση του δικαιώματος του ανθρώπου να ζει σε ένα υγιές και αρμονικό περιβάλλον, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί μέσω της διεθνούς συνεργασίας, καθώς και η κατάρτιση μίας διακήρυξης 26 αρχών για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών κινδύνων, γνωστή ως Διακήρυξη της Στοκχόλμης⁴. Αν και το κείμενο της διακήρυξης δεν ήταν νομικά δεσμευτικό, ωστόσο αποτέλεσε το θεμέλιο για τις βασικές αρχές του δικαίου του περιβάλλοντος σε διεθνές επίπεδο.⁵ Επίσης κατά τη Συνδιάσκεψη αυτή αποφασίστηκε ένα σχέδιο δράσης, για την υλοποίηση του οποίου δημιουργήθηκε το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και διατυπώθηκαν 109 συστάσεις ως ένα σύνολο κοινών αρχών που θα εμπνεύσουν και θα καθοδηγήσουν όλους τους ανθρώπους στον κόσμο στη διατήρηση και στη βελτίωση του ανθρώπινου περιβάλλοντος.⁶

Νωρίτερα, είχε ήδη παγιωθεί σε επίπεδο διεθνούς δικαίου η αρχή ότι «κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί ή να επιτρέπει την χρήση της επικράτειάς του με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να προκαλεί βλάβη στο έδαφος άλλου κράτους ή στην παρουσία άλλων ατόμων εκεί, όταν πρόκειται να υπάρχουν σοβαρές συνέπειες και η ζημία έχει αποδειχθεί με σαφείς και πειστικές αποδείξεις» (με αφορμή την υπόθεση Trail Smelter, 1941⁷).⁸ Η «αρχή της μη βλάβης» αναδείχθηκε σε εθνικό κανόνα του διεθνούς δικαίου και σήμερα αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αρχές στο δίκαιο του περιβάλλοντος. Ειδικότερα η εθιμική υποχρέωση των κρατών για πρόληψη της διασυνοριακής βλάβης συνιστάται συνήθως στην υποχρέωση για εκπόνηση Μελέτης

³ Εμμανουέλα Δούση, «Η Διάσκεψη της Στοκχόλμης-Το μεγάλο βήμα για τη συγκρότηση διεθνούς συνεργασίας σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος από τον ΟΗΕ», (academia.edu, δημοσίευμα στην εφημερίδα «Η Καθημερινή» σελ.26, 07.04.2019), <https://www.academia.edu/38919334/Η_Διάσκεψη_της_Στοκχόλμης> , ημ/νία τελευταίας επίσκεψης 03.12.2023

⁴ Ibid (3)

⁵ Ελένη Ζιαμπάρα, «Η Συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης: αίτια, αποφάσεις και το σήμερα», επίσημη ιστοσελίδα «Όμιλος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεμάτων», (Όμιλος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεμάτων, 12.04.2020), < <https://odeth.eu/η-συνδιάσκεψη-της-στοκχόλμης-αίτια-απ/>> ημ/νία τελευταίας επίσκεψης 03.12.2023

⁶ Louis B. Sohn, “The Stockholm Declaration on the Human Environment” [1973] Volume 14, Number 3, The Harvard International Law Journal, σελ. 423

⁷ Αικατερίνη Κοϊνάκη, «Διεθνές Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος και Ενέργεια» στο Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Χαρίκλεια Αρώνη (επιμ.), *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας* (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020) σελ 253 & υποσημείωση με αριθ. 926=Trail Smelter Arbitration (United States v. Canada), 1938, 1941, R.I.A.A. Vol. III, σελ. 1905-1988

⁸ Ibid (7) σελ 253-254.

Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, στην υποχρέωση ενημέρωσης και παροχής πληροφοριών και στην υποχρέωση διαπραγμάτευσης και διαβούλευσης.⁹

Η πρώτη εθνική νομοθετική πράξη, η οποία όρισε ρητώς την υποχρέωση εκπόνησης Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων τέθηκε σε ισχύ το 1970 στις ΗΠΑ με τη θέσπιση νόμου για την εθνική περιβαλλοντική πολιτική προβλέποντας την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών εκτιμήσεων κατά το σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων από τις ομοσπονδιακές υπηρεσίες μέσω μίας συστηματικής διεπιστημονικής διαδικασίας.¹⁰ Σήμερα η υποχρέωση για εκπόνηση Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στο πλαίσιο της προστασίας του περιβάλλοντος αποτελεί τόσο κανόνα διεθνούς εθνικού δικαίου όσο και πρόβλεψη πολλών διεθνών συνθηκών.¹¹

Παράλληλα, περί το έτος 1972, στο πλαίσιο της προληπτικής πολιτικής για την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος κατά την ανάληψη μίας επιχειρηματικής πρωτοβουλίας, διατυπώθηκε για πρώτη φορά¹² από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» ως μία θεμελιώδης οικονομική κατ' αρχήν αρχή για την κατανομή του κόστους στο πλαίσιο του ελέγχου και της πρόληψης της μόλυνσης του περιβάλλοντος.¹³ Σύμφωνα με την αρχή αυτή ο φορέας της -ενδεχομένως- ζημιογόνου δραστηριότητας φέρει την ευθύνη για την επιβάρυνση του περιβάλλοντος και οφείλει να αναλαμβάνει κάθε μέτρο και δαπάνη για την πρόληψη και τον περιορισμό της (πρόβλεψη την οποία ενσωματώνει εν συνεχεία η πρόβλεψη για την εκπόνηση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης), όπως αυτά ορίζονται κάθε φορά από τις αρμόδιες αρχές, ώστε να διασφαλίζεται ότι η προστασία του περιβάλλοντος επιτυγχάνεται σε ένα κοινώς αποδεκτό επίπεδο.¹⁴

Είκοσι χρόνια αργότερα η ανωτέρω αναφερόμενη αρχή συμπεριλήφθηκε μεταξύ των 27 κατευθυντήριων αρχών για τη μελλοντική βιώσιμη ανάπτυξη της

⁹ Ibid (8) σελ 254

¹⁰ NEPA, “*What is the National Environmental Policy Act?*”, επίσημη ιστοσελίδα NEPA United States Environmental Protection Agency, <<https://www.epa.gov/nepa/what-national-environmental-policy-act>>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 11.11.2023,

¹¹ Βλ. (7) Αικατερίνη Κοϊνάκη, 2020, σελ 256

¹² European Court of Auditors, “The Polluter Pays Principle”, Special Report (2021), σελ. 6 <https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr21_12/sr_polluter_pays_principle_en.pdf>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 04.12.2023

¹³ Organisation for Economic Co-Operation and Development, “The Polluter-Pays Principle – OECD Analyses and Recommendations”, Paris (1992) General Distribution, σελ.5

¹⁴ Organisation for Economic Co-Operation and Development, “*Background Note: The implementation of the polluter pays principle*”, March 2022, σελ 5

Διακήρυξης του Ρίο¹⁵, η οποία ήταν αποτέλεσμα της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας το έτος 1992. Στη Διάσκεψη αυτή συμμετείχαν πολιτικοί αρχηγοί, διπλωμάτες, επιστήμονες και αντιπρόσωποι των μέσων ενημέρωσης και μη κυβερνητικές οργανώσεις από 179 χώρες, οι οποίοι συνδιαλέχθηκαν για τις επιπτώσεις των ανθρώπινων κοινωνικο-οικονομικών δραστηριοτήτων στο περιβάλλον.¹⁶ Μεταξύ των κατευθυντήριων αυτών αρχών είναι και η αρχή 17 με την οποία η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων ως ένα εθνικό εργαλείο θεωρείται απαραίτητη για ορισμένες δραστηριότητες οι οποίες είναι πιθανό να έχουν σημαντικές δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Προϊόν επίσης της Συνδιάσκεψης αυτής ήταν η Ατζέντα 21¹⁷, ένα κείμενο-πρόγραμμα δράσης για τον 21^ο αιώνα με στόχο την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και τη βελτίωση των όρων διαβίωσης των ανθρώπων. Οι διαδικασίες που προβλέφθηκαν στην Ατζέντα 21 για την επίτευξη των τεθειμένων στόχων εξασφαλίζουν μία ευρύτερη συναίνεση και την ενεργό συμμετοχή των πολιτών κατά τη λήψη αποφάσεων που δύνανται να επηρεάσουν την καθημερινότητα των πολιτών¹⁸, πρόβλεψη η οποία συμπεριλήφθηκε ως αναπόσπαστο μέρος στη ρύθμιση της διαδικασίας εκπόνησης της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης αργότερα.

Η πρώτη πολυμερής διεθνής συμφωνία, με την οποία προβλέφθηκε η υποχρέωση αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων πριν την πραγματοποίηση ορισμένων δραστηριοτήτων, είναι η Σύμβαση της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό πλαίσιο (Σύμβαση Εσπού)¹⁹, η οποία εγκρίθηκε το έτος 1991,

¹⁵ Rio Declaration on Environment and Development, United Nations Conference on Environment & Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, <https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals411.pdf>

¹⁶ United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992, Background, “*A new blueprint for international action on the environment*”, επίσημη ιστοσελίδα Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, <<https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992>>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 04.12.2023

¹⁷ Agenda 21, United Nations Conference on Environment & Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, <<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>>

¹⁸ Χαράλαμπος Χρυσάφης, «Εφαρμογή της Agenda 21 της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την ανάπτυξη (Rio de Janeiro) στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης», Διπλωματική Εργασία, 2006, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών σπουδών «Ναυτιλία Μεταφορές και Διεθνές Εμπόριο, Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών Σχολή Επιστημών της Διοίκησης Πανεπιστήμιο Αιγαίου, σελ. 56

¹⁹ Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, Espoo Finland, 25-02-1991, United Nations Treaty Series Volume Number 1989, registration date 10-09-1997, <https://unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/legaltexts/Espoo_Convention_authentic_ENG.pdf>

υπογράφηκε την ίδια χρονιά από την -τότε- Ευρωπαϊκή Κοινότητα και από 29 κράτη και παρέμεινε ανοιχτή στην προσχώρηση κρατών μελών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών που δεν είναι μέλη της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη. Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ στις 10 Σεπτεμβρίου 1997 και σύμφωνα με τις προβλέψεις της τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν κατά το πρώιμο στάδιο του σχεδιασμού μίας δραστηριότητας, από αυτές που απαριθμούνται στο κείμενό της, να προβαίνουν σε μία μελέτη για την εκτίμηση των ενδεχόμενων περιβαλλοντικών της επιπτώσεων και να ενημερώνουν και να διαβουλεύονται με τα κράτη που πιθανώς να επηρεάζονται (άρθρο 2§2 της Σύμβασης Εσπού) . Η μελέτη αυτή, σύμφωνα με τη Σύμβαση Εσπού, συνιστά ένα κύριο εργαλείο για την εκπλήρωση της θεμελιώδους διεθνούς υποχρέωσης ενός κράτους να μην χρησιμοποιεί ή να μην επιτρέπει την χρήση των εδαφών του κατά τέτοιο τρόπο που να προκαλεί βλάβη στο έδαφος άλλου κράτους ή στην περιουσία άλλων ατόμων εκεί («Αρχή μη Βλάβης»)²⁰.

Σχεδόν αμέσως μετά την υπογραφή της Σύμβασης Εσπού, το έτος 1998, κατά την τέταρτη υπουργική διάσκεψη «Περιβάλλον για την Ευρώπη», η οποία πραγματοποιήθηκε στο Άαρχαζ της Δανίας, έγιναν συστάσεις από την Κροατία και το Περιφερειακό Περιβαλλοντικό Κέντρο για την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη σχετικά με την εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και στα Νέα Ανεξάρτητα Κράτη. Το συνέδριο προσκάλεσε τα κράτη να υιοθετήσουν την εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης.²¹

Λίγο αργότερα, το έτος 2000, μία ενημερωτικού σκοπού αναφορά σχετικά με τις επιλογές για την ανάπτυξη ενός νομικά δεσμευτικού εργαλείου της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE) αποτέλεσε το αντικείμενο συζήτησης κατά τις συνεδριάσεις της Επιτροπής Περιβαλλοντικής Πολιτικής (έβδομη σύνοδος), τους υπογράφοντες της Σύμβασης του Άαρχαζ και της Ομάδας Εργασίας της Σύμβασης Εσπού για τη Μελέτη Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Τότε η Ομάδα Εργασίας για την Μελέτη Περιβαλλοντικής Εκτίμησης αποφάσισε κατ' αρχήν να εκκινήσει έναν διάλογο για τη σύνταξη ενός Πρωτοκόλλου για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση.²²

²⁰ Βλ. (7) Αικατερίνη Κοϊνάκη, 2020, σελ. 253

²¹ History of the Convention and its Protocol, United Nations Economic Commission for Europe Sustainable Development Goals, επίσημη ιστοσελίδα Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη, <<https://unece.org/history-convention-and-its-protocol>>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 04.12.2023

²² Ibid (21)

Κατά τη διάρκεια της συνόδου των μερών της Σύμβασης Εσπού, το έτος 2001, αποφασίστηκε περαιτέρω η έναρξη των διαπραγματεύσεων για ένα Πρωτόκολλο στη Σύμβαση αυτή σχετικά με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση. Τα κράτη μέλη της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE), με εξαίρεση τον Καναδά και τις ΗΠΑ, ξεκίνησαν μεταξύ τους συζητήσεις για τη σύνταξη ενός προσχεδίου του Πρωτοκόλλου για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, οι οποίες εξελίχθηκαν σε μία σειρά από οκτώ συναντήσεις, που διήρκεσαν από τον Μάιο του 2001 μέχρι και τον Ιανουάριο του 2003. Το περιεχόμενο των υπό σύνταξη ρυθμίσεων του Πρωτοκόλλου επηρεάστηκε από τις διατάξεις των Συμβάσεων Εσπού και Άαρχαζ καθώς και από τη σχετική Οδηγία 2001/42/ΕΚ, η οποία υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή -τότε- Κοινότητα. Η εκκίνηση των συζητήσεων για το Πρωτόκολλο για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση συμπίπτει με το χρονικό σημείο εκείνο κατά το οποίο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχαν μόλις υιοθετήσει την Οδηγία για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (Οδηγία 2001/42/ΕΚ). Η Οδηγία αυτή επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη της διαμόρφωση των ρυθμίσεων του Πρωτοκόλλου.

Οι διαπραγματεύσεις για τη σύνταξη του Πρωτοκόλλου για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση έληξαν τον Ιανουάριο του 2003 και σε μία έκτακτη συνεδρίαση των μερών της Σύμβασης του Εσπού υιοθετήθηκε το Πρωτόκολλο στις 21 Μαΐου 2003 στο Κίεβο της Ουκρανίας κατά τη διάρκεια της υπουργικής διάσκεψης «Περιβάλλον για την Ευρώπη». Το Πρωτόκολλο για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση²³, της σύμβασης για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό πλαίσιο, τέθηκε σε ισχύ στις 10 Ιουλίου του 2010.²⁴

Το κείμενο του Πρωτοκόλλου μέχρι σήμερα έχει υπογραφεί από 38 κράτη²⁵ μεταξύ των οποίων και από την Ευρωπαϊκή Ένωση και αποτελείται από 26 άρθρα και 5 παραρτήματα. Το Πρωτόκολλο λειτουργεί συμπληρωματικά προς τη Σύμβαση

²³ Protocol on Strategic Environmental Assessment to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, Kiev, 21-05-2003, United Nations Treaty Series Volume Number 2685, registration date 11-07-2010, <https://unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/legaltexts/protocolenglish.pdf>

²⁴ United Nations Treaty Collection, Chapter XXVII Environment, Protocol on Strategic Environmental Assessment to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, επίσημη ιστοσελίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, <https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-4-b&chapter=27&clang=en#1>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 04.12.2023

²⁵ Ibid (24)

Εσπού²⁶ και εξειδικεύει την περιβαλλοντική αξιολόγηση πριν τις αποφάσεις, που λαμβάνονται σε ένα ανώτερο -στρατηγικής σημασίας- επίπεδο και εντάσσει τη διαδικασία αυτή στο πλαίσιο της προώθησης της βιώσιμης ανάπτυξης. Ως αναπόσπαστο μέρος τη διαδικασίας εκπόνησης Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, όπως και ανωτέρω σημειώθηκε, το Πρωτόκολλο προβλέπει επίσης τη διευρυμένη πληροφόρηση και συμμετοχή του κοινού.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η Οδηγία 2001/42/ΕΚ²⁷ ρυθμίζει την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε επίπεδο σχεδίων και προγραμμάτων και συμπληρώνει ουσιαστικά την προγενέστερη αυτής Οδηγία 85/337/ΕΟΚ²⁸ με την οποία προβλέφθηκε για τα κράτη μέλη η εκπόνηση μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων για ορισμένα έργα πριν την υλοποίησή τους. Η Οδηγία 2001/42/ΕΚ ομοιάζει με το Πρωτόκολλο για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση σε ό,τι αφορά στο σκοπό των ρυθμίσεων της, παρά το ότι στο κείμενο των διατάξεών της γίνεται αναφορά σε μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και όχι σε στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση. Υπάρχουν ωστόσο σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο αυτών νομικών εργαλείων, που θεσπίζονται με το Πρωτόκολλο και την Οδηγία και που αναπτύσσονται κατωτέρω στην παρούσα εργασία, σε ό,τι αφορά ενδεικτικά το γεωγραφικό πεδίο και την αξιολόγηση και ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων κατά την προετοιμασία πολιτικών και νομοθεσίας.

²⁶ Ibid (25)

²⁷ Οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001 σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων

²⁸ Οδηγία 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1985 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον

1. Εννοιολογικός Προσδιορισμός της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης

α. Ο ορισμός της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση είναι μία διαδικασία μέσω της οποίας αξιολογούνται οι πιθανές περιβαλλοντικές κατ' αρχήν επιπτώσεις από τη λήψη αποφάσεων στρατηγικού χαρακτήρα. Με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση διερευνώνται οι συνέπειες από αποφάσεις υψηλότερου επιπέδου, που αφορούν σε προτεινόμενες Πολιτικές, Σχέδια και Προγράμματα (Policies – Plans – Programmes, “PPPs”) ενώ δεν αφορά στην εκτίμηση των επιπτώσεων από την υλοποίηση αποκλειστικά ενός μεμονωμένου έργου, για το οποίο είθισται να εφαρμόζεται η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.

Στο άρθρο 2 παρ. 6 του Πρωτοκόλλου του Κιέβου η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση ορίζεται ως *«η αξιολόγηση των πιθανών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων στην υγεία, η οποία περιλαμβάνει τον καθορισμό του πεδίου μίας περιβαλλοντικής έκθεσης και την εκπόνησή της, τη διαδικασία συμμετοχής του κοινού και τη διενέργεια διαβουλεύσεων, και το συνυπολογισμό της περιβαλλοντικής έκθεσης και των αποτελεσμάτων της συμμετοχής του κοινού και των διαβουλεύσεων σε σχέδιο ή πρόγραμμα»*. Ωστόσο παρά τον ορισμό που δίνεται κατά την υπογραφή του Πρωτοκόλλου το 2003, από την πρώτη στιγμή της εμφάνισης του όρου της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, περί τα τέλη της δεκαετίας του 1980²⁹, δεν έχει μέχρι και σήμερα καθιερωθεί μία ενιαία, τυποποιημένη και διεθνώς αναγνωρισμένη διατύπωση. Το εννοιολογικό της περιεχόμενο φαίνεται μάλιστα να εμπλουτίζεται με την πάροδο του χρόνου, λαμβανομένων πλέον υπ' όψιν και των ενδεχόμενων κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων από μία απόφαση στρατηγικού χαρακτήρα.

Εξαιτίας των πολλών -από άποψη ποσότητας- ορισμών, οι οποίοι έχουν διατυπωθεί για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αρκετοί την παρομοίασαν με

²⁹ Δήμητρα Καββαδά, Εισήγηση *«Η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση στην Ελλάδα σύμφωνα με την πρακτική και τη νομολογία»*, σελ.1, <
<https://www.nsk.gr/documents/15678/33709/5122013.pdf/366665b7-5d72-40a7-8397-4bbcc19d31b6> >

την έννοια της «βιώσιμης ανάπτυξης»³⁰. Πιθανή αιτία των πολλών διαφορετικών περιγραφών και ερμηνειών της είναι σύμφωνα με το Τμήμα Περιβάλλοντος της Αυστραλίας η έλλειψη γνώσεων και τυποποιημένης ορολογίας τόσο για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση όσο και για τις πολιτικές, τα σχέδια και τα προγράμματα³¹.

Στο πλαίσιο του εγχειρήματος της ερμηνευτικής προσέγγισης της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης διεθνώς διακεκριμένοι επιστήμονες επιδίδονται διαχρονικά στη διατύπωση του ορισμού της.

Ο ορισμός που δίνεται περί τις αρχές της δεκαετίας του 1990 από τον εξειδικευμένο στην περιβαλλοντική εκτίμηση καθηγητή Thériverel είναι ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση είναι *«μία τυποποιημένη, συστηματική και περιεκτική διαδικασία αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων μιας πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος και των εναλλακτικών λύσεών τους, η οποία περιλαμβάνει την προετοιμασία μιας γραπτής αναφοράς σχετικά με τα πορίσματα αυτής της αξιολόγησης, και χρησιμοποιεί τα πορίσματα αυτά κατά τη δημοσίως ελέγξιμη λήψη αποφάσεων»*³². Με παρόμοια εννοιολογικά στοιχεία ορίστηκε η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση και από τους Sadler και Verheem (1996), οι οποίοι επίσης την χαρακτήρισαν ως μία συστηματική διαδικασία αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων μίας προτεινόμενης πολιτικής, ενός προτεινόμενου σχεδίου ή προγράμματος, η οποία έχει στόχο να διασφαλίσει ότι κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων λαμβάνονται υπ' όψιν αρκετά νωρίς οι οικονομικές και κοινωνικές παράμετροι.³³ Ως συστηματική και εξελισσόμενη διαδικασία ορίστηκε η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση και από τους Maria Rosário Partidário και Ray Clark, με την οποία αξιολογούνται στο πλέον πρώιμο και κατάλληλο στάδιο οι αποφάσεις που λαμβάνονται σχετικά με την πολιτική, τον σχεδιασμό και τα προγράμματα και οι οποίες υπόκεινται σε δημόσιο έλεγχο, σε συνάρτηση με τις συνέπειες στην ποιότητα του περιβάλλοντος και από εναλλακτικές

³⁰ Ευθύμης Ζαγοριαννάκος, άρθρο «Γνωριμία με την πρόσφατα υιοθετημένη Οδηγία για τις Στρατηγικές Περιβαλλοντικές Εκτιμήσεις (ΣΠΕ) Σχεδίων και Προγραμμάτων (2001/42/EK)», σελ.2 < <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/1033498> >, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 04.12.2023

³¹ Δήμητρα-Βασιλική Αγγελοπούλου, «Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση: Μια κριτική προσέγγιση της εφαρμογής στο ελληνικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού», (Διπλωματική Εργασία, ΠΜΣ «Προστασία Περιβάλλοντος και Βιώσιμη Ανάπτυξη» Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών ΑΠΘ, 2013), σελ.5

³² Riki Thriverel and Maria Rosário Partidário, “*The Practice of Strategic Environmental Assessment*”, (Taylor and Francis Group, First Published in the UK in 1996 by Earthscan Publications Limited, Reprinted 1999, 2002), σελ.4

³³ Riki Therivel, “*Strategic Environmental Assessment in Action*”, (Earthscan London Sterling, VA, 2004), σελ.7

λύσεις και προθέσεις ανάπτυξης διασφαλίζοντας πλήρη ενσωμάτωση σχετικών βιοφυσικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών κριτηρίων.³⁴

Οι Sadler και Brooke (1998) την ξεχωρίζουν ως ένα πολύτιμο εργαλείο για τη σχεδιαζόμενη πολιτική έτσι ώστε να διασφαλίζεται η συμπερίληψη των περιβαλλοντικών στοχασμών στη λήψη των αποφάσεων. Κατά αυτούς η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση πρέπει να εφαρμόζεται αναφορικά και σε σύγκριση και με άλλα εργαλεία, τα οποία θα συνεκτιμώνται ως σύνολο με γνώμονα τη σχετική πολιτική και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.³⁵

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση ορίζεται ως μία δομημένη εκ των προτέρων διαδικασία από τους Verheem και Tonk (2000), η οποία συμβάλλει στην ενδυνάμωση του ρόλου των περιβαλλοντικών ζητημάτων κατά τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων³⁶ και κατά τον Noble (2000) θεωρείται ως μία πρώτη αξιολόγηση των εναλλακτικών λύσεων για ήδη υφιστάμενα ή προτεινόμενα σχέδια προγράμματα και πολιτικές με σκοπό μία όσο το δυνατόν ασφαλή αξιολόγηση των πιθανών αποτελεσμάτων από τη χρήση διαφορετικών μέσων, ώστε να επιλεγθούν οι καλύτερες εναλλακτικές λύσεις και να προκύψει το επιθυμητό αποτέλεσμα.³⁷

Σε μία συστηματική διαδικασία αξιολόγησης των πιθανών σημαντικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε έγκαιρο στάδιο από τις αναπτυξιακές διαδικασίες που επιχειρούνται στην πολιτική, στα σχέδια και στα προγράμματα, αναφέρεται επίσης και ο Sheate (2001) κατά τον ορισμό του για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση. Συμπληρώνει επίσης ότι σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής συμμετέχει το κοινό και συντάσσεται επίσης μία γραπτή αναφορά.³⁸ Σε γραπτή αναφορά, στην οποία συμπεριλαμβάνονται και τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων, τα οποία αξιοποιούνται από τις αρμόδιες Αρχές κατά τη λήψη αποφάσεων αναφέρθηκε και ο Risse (2003) προσδιορίζοντας εννοιολογικά τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση ως μία σύνθετη και δομημένη διαδικασία μέσω της οποίας αξιολογούνται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις, οι προοπτικές και οι στρατηγικές προτάσεις (π.χ.

³⁴ Maria Rosário Partidário Ray Clark, “*Perspectives on Strategic Environmental Assessment*”, (Lewis Publishers – BocaRaton London New York Whashington, D.C., 2000), σελ. 4

³⁵ Ευτυχία Αντωνίου, «*Εκτίμηση Στρατηγικών Χωρικών Επιπτώσεων*», (Διδακτορική Διατριβή, Πολυτεχνική Σχολή Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2011), σελ.56-57

³⁶ Ibid (35), σελ.57

³⁷ Bram F. Noble, “*Strategic Environmental Assessment: What is it? & What makes it strategic?*”, *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, Imperial College Press, Vol. 2, No. 2, June 2000), σελ.215

³⁸ Βλ. (35) Ευτυχία Αντωνίου, (2011), σελ.57

τακτικές, σχέδια, προγράμματα) και προτείνονται πιθανά μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων ή την ενίσχυση των θετικών επιδράσεων.³⁹

Περαιτέρω ο Jones (2005) συνδέει τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση με τη βιώσιμη ανάπτυξη, χαρακτηρίζοντάς την ως ένα από τα εργαλεία περιβαλλοντικής διαχείρισης έτσι ώστε οι πολιτικές και τα προγράμματα να αντανακλούν ζητήματα βιώσιμης ανάπτυξης και να συμβάλλουν στην αφύπνιση της περιβαλλοντικής ευαισθησίας και στη βελτίωση του περιβάλλοντος.⁴⁰

Και εντός εθνικών συνόρων ενδεικτικά η Γιαννακού διατυπώνει ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση Ε είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται ευρέως διεθνώς για εκτίμηση στο χωρικό και στον τομεακό σχεδιασμό που αναφέρονται σε ανώτερο του μεμονωμένο έργο επίπεδο δηλαδή για πολιτικές, σχέδια και προγράμματα.⁴¹

Ανατρέχοντας στις εννοιολογικές προσεγγίσεις των διεθνώς αναγνωρισμένων επιστημόνων, όπως αυτές ενδεικτικώς παρατίθενται ανωτέρω, εντοπίζονται ορισμένα βασικά προσδιοριστικά ερμηνευτικά στοιχεία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Σύμφωνα με τα ανωτέρω δηλαδή η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αποτελεί μία συστηματική, σύνθετη και δομημένη διαδικασία, κάτι το οποίο υποδηλώνει ότι διεξάγεται σε στάδια. Επίσης μέσω αυτής πραγματοποιείται η αξιολόγηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον και στην ανθρώπινη υγεία των προτεινόμενων ή των εν εξελίξει πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων. Στις εκτιμήσεις αυτές εντάσσονται επίσης και βιοφυσικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά κριτήρια. Η αξιολόγηση γίνεται κυρίως σε πρώιμο στάδιο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και εντοπίζονται οι επιπτώσεις πριν αυτές επέλθουν, κάτι το οποίο ενεργεί προληπτικά για την αποτροπή ή το μετριασμό τους. Προβλέπεται επίσης η διαφάνεια της διαδικασίας μέσα από το δημόσιο έλεγχο και τη συμμετοχή του κοινού καθ' όλη τη διάρκεια αυτής. Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση επίσης συνδέεται με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης όσον αφορά στον απώτερο σκοπό, τον οποίο επιτελεί για την χάραξη αναπτυξιακής στρατηγικής προστατεύοντας αποτελεσματικά το περιβάλλον και την υγεία.

³⁹ Γεώργιος Γκογκίδης, «Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση: Μεθοδολογία και καλές πρακτικές», (Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης ΑΠΘ, 2018), σελ.8

⁴⁰ Βλ. (31) Δήμητρα-Βασιλική Αγγελουπούλου, (2013), σελ.6

⁴¹ Βλ. (39) Γεώργιος Γκογκίδης, (2018), σελ.8

Περαιτέρω, σε ό,τι αφορά τον εννοιολογικό προσδιορισμό των πολιτικών, των σχεδίων και των προγραμμάτων επί των οποίων εκπονείται μία Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση οι έννοιες αυτές είθισται να μην έχουν την ίδια ακριβώς σημασία σε όλες τις χώρες του κόσμου και πολλές φορές ακόμη και εντός συνόρων της ίδιας χώρας. Για το λόγο αυτό επιλέγεται ένας πιο ευέλικτος τρόπος απόδοσης της ερμηνείας τους. Ο όρος «πολιτική» γίνεται αντιληπτός ως μία συνολική οδηγία, στην οποία επισημαίνονται και δίνονται οι κατευθύνσεις για τις ενέργειες, στις οποίες μία κυβέρνηση ή ένας οργανισμός πρόκειται να προβεί. Μπορεί ενδεικτικά να έχει τη μορφή ενός νόμου, εγγράφου ή μίας δήλωσης. Τυπικά η πολιτική εφαρμόζεται από τα σχέδια και τα προγράμματα, τα οποία ορίζουν ενέργειες, επιλογές και μέτρα που θα πρέπει να αναληφθούν σε ένα τομέα ή σε μία περιοχή.⁴²

Μία προτεινόμενη πολιτική θα μπορούσε για παράδειγμα να είναι η εθνική πολιτική μεταφορών, ένα προτεινόμενο σχέδιο θα μπορούσε να είναι ένα σχέδιο τοπικής ανάπτυξης, και ένα προτεινόμενο πρόγραμμα θα μπορούσε να είναι μία οργανωμένη σειρά φραγμών. Ακριβέστερα μία πολιτική μπορεί να οριστεί ως μία έμπνευση και καθοδήγηση για δράση, για παράδειγμα, η προώθηση ή μη της ανάπτυξης της πυρηνικής ενέργειας σε μία συγκεκριμένη χώρα. Ένα σχέδιο μπορεί να οριστεί σαν ένα σύνολο συνδεδεμένων προτεινόμενων δράσεων, με συγκεκριμένο χρονικό περιθώριο, το οποίο εφαρμόζει την πολιτική, όπως πόση πυρηνική ενέργεια θα πρέπει να παραχθεί μέχρι 2020.⁴³

β. Συγκριτική Αποτίμηση Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση και η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αποτελούν δύο πολύτιμα διαδικαστικά εργαλεία για την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, οι οποίες πιθανόν να επέλθουν από τις αναπτυξιακές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται από τους αρμόδιους κάθε φορά φορείς. Όσο και αν φαίνεται να μοιάζουν μεταξύ τους η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση και η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων λόγω του ότι και οι δύο εξετάζουν τις

⁴² Hussein Abaza, Ron Bisset, Barry Saddler, “*Environmental Impact Assessment and Strategic Environmental Assessment: Towards an Integrated Approach*”, Report UNEP (2004), σελ.86

⁴³ Michael Schmidt – Elsa João – Eike Albrecht, “*Environmental Protection in the European Union, Implementing Strategic Environmental Assessment*”, (volume 2, Envprotect, 2005), σελ.4

ενδεχόμενες συνέπειες από επεμβάσεις στο περιβάλλον και τις δυνατότητες μετριασμού τους με στόχο την αποτελεσματική προστασία αυτού και συνακόλουθα την προστασία της υγείας, παρουσιάζουν μεταξύ τους σημαντικές διαφορές.

Προφανής διαφορά μεταξύ της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και της Μελέτης Περιβαλλοντικής Εκτίμησης είναι το διαφορετικό πεδίο εφαρμογής τους. Ειδικότερα με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση εξετάζονται οι επιπτώσεις στο περιβάλλον από την υλοποίηση μίας πολιτικής, ενός σχεδίου ή ενός προγράμματος (“Policies-Plans-Programmes”, “PPPs”). Κατά το σχεδιασμό της υλοποίησης μίας πολιτικής, ενός σχεδίου ή προγράμματος επιδιώκεται μέσω της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης η ενσωμάτωση της ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης με στόχο την αποτελεσματική προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης⁴⁴. Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση μίας ευρύτερης οπτικής, στόχων και επιδιώξεων και εξετάζει τους καλύτερους δυνατούς τρόπους επίτευξής τους διασφαλίζοντας ότι οι ευκαιρίες αξιοποιούνται στο μέγιστο βαθμό, οι κίνδυνοι μετριάζονται και οι εναλλακτικές αξιολογούνται εγκαίρως. Βασικό ερώτημα για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση είναι «ποια είναι η τέλεια επιλογή;». Σε αρκετά πρώιμο στάδιο σχεδιασμού εξετάζονται οι εναλλακτικές επιλογές έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η μεγαλύτερη δυνατή αποτροπή των αρνητικών συνεπειών.⁴⁵

Από την άλλη πλευρά η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων εφαρμόζεται σε επίπεδο μεμονωμένου έργου εστιάζοντας κυρίως στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, οι οποίες ενδεχομένως να επέλθουν από την κατασκευή ή τη λειτουργία του⁴⁶. Με τη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων δεν καλύπτεται μία περιφερειακής κλίμακας ανάπτυξη ή πολλαπλά έργα⁴⁷. Η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αφορά σε ένα έργο, η πραγματοποίηση του οποίου έχει ήδη αποφασιστεί και από την υλοποίηση αυτού υφίσταται κίνδυνος να υπάρξουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, οι οποίες και εξετάζονται. Κατά την εκπόνηση της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, στην οποία περιλαμβάνεται μία ή περισσότερες επιστημονικές μελέτες

⁴⁴ Secretariat of the Pacific Regional Environment Programme (SPREP), “*Strategic Environmental Assessment (SEA)-Guidelines for Pacific Island Countries and Territories*”, 2020, σελ. 4-5

⁴⁵ Βλ. (37) Bram F. Noble, (2000), σελ.203

⁴⁶ Maria Rosário Partidário (participant notes), *Strategic Environmental Assessment (SEA) current practices, future demands and capacity-building needs*, (2004) International Association for Impact Assessment IAIA Training Courses, Course Manual, σελ.20 <<https://iaia.org/pdf/UNEP/SEA/SEAManual.pdf>>

⁴⁷ Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD), “*Applying Strategic Environmental Assessment, Good Practice guidance for development co-operation*”, (2006) σελ.32

περιβαλλοντικής αξιολόγησης, λαμβάνονται υπόψη τα χαρακτηριστικά του σχεδιαζόμενου έργου και συσχετίζονται με την υφιστάμενη κατάσταση του περιβάλλοντος. Βασικό ερώτημα σε μία Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων είναι «ποιες είναι οι συνέπειες της επιλογής μας;». Πραγματεύεται διαθέσιμες επιλογές σε επίπεδο έργου αναφορικά με μία προ-αποφασισμένη επιλογή με στόχο τον περιορισμό τυχόν αρνητικών επιπτώσεων που θα εντοπιστούν και οι προτεινόμενες εναλλακτικές συνήθως περιορίζονται σε θέματα τεχνικού σχεδιασμού και είναι αρκετά λεπτομερείς. Η κατάσταση του περιβάλλοντος αποτιμάται είτε το έργο υλοποιηθεί είτε όχι και τα πορίσματα της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αξιοποιούνται για την περαιτέρω λήψη αποφάσεων σχετικά με την εξέλιξη του έργου. Συχνά ακολουθεί και στάδιο παρακολούθησης των επιπτώσεων του έργου μετά την αδειοδότηση της υλοποίησής του.⁴⁸

Ένα απλό χαρακτηριστικό παράδειγμα για την κατανόηση της διάκρισης ως προς το πεδίο εφαρμογής μεταξύ της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων είναι το σενάριο, κατά το οποίο προτείνεται «πρόγραμμα» κατασκευής και λειτουργίας τεσσάρων νέων πυρηνικών σταθμών με Χ ικανότητα στην περιοχή Ψ μέχρι το έτος 2020. Οι επιπτώσεις από το πρόγραμμα αυτό θα εξεταστούν από τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση ενώ οι επιπτώσεις, οι οποίες ενδεχομένως να επέλθουν από κάθε ξεχωριστό «έργο» κατασκευής και λειτουργίας πυρηνικού σταθμού θα εξεταστούν από την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.⁴⁹

Μία επόμενη διαφορά μεταξύ της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων είναι η χρονική στιγμή, κατά την οποία πραγματοποιούνται. Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση ιδανικά διεξάγεται σε αρκετά πρώιμο στάδιο του στρατηγικού σχεδιασμού με ευρεία και μακροπρόθεσμη προοπτική. Αντιθέτως η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων υλοποιείται σε πρώιμο στάδιο του σχεδιασμού ενός έργου αμέσως μόλις οριστούν οι γενικότερες παράμετροι αυτού. Επίσης το έργο, στο οποίο αφορά η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, είναι σχετικά μικρής διάρκειας.⁵⁰

⁴⁸ Βλ. (37) Bram F. Noble, (2000), σελ.203

⁴⁹ Βλ. (43) Michael Schmidt – Elsa João – Eike Albrecht, (2005), σελ.4-5

⁵⁰ Βλ. (47) Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD), “*Applying Strategic Environmental Assessment, Good Practice guidance for development co-operation*”, (2006) σελ.32

Το γεγονός ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση εφαρμόζεται σε ωρύτερο στάδιο από ότι η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, τής δίνει το πλεονέκτημα να μπορεί να επηρεάζει τις περιβαλλοντικές και κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις, καθώς τα πορίσματά της ενσωματώνονται στην υπό εξέταση πολιτική, σχέδιο ή πρόγραμμα πριν από την υλοποίησή του.⁵¹ Για το λόγο αυτό η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση σε σχέση με την απόφαση, που τελικά θα ληφθεί για την πολιτική, σχέδιο ή πρόγραμμα, συνιστά έναν περισσότερο διευκολυντικό παράγοντα για τη λήψη αποφάσεων σε αντίθεση με την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, η οποία λειτουργεί περισσότερο κριτικά σχετικά με το έργο που έχει ήδη αποφασιστεί και η διεξαγωγή της συνήθως αποτελεί εκπλήρωση διοικητικής προϋπόθεσης για την υλοποίηση ενός έργου⁵².

Η εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης δεν μπορεί να βασιστεί στις αρχές της Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, καθώς η τελευταία είναι προσαρμοσμένη στη χρήση πληροφοριών τοπικού ενδιαφέροντος και τοπικών επιπτώσεων στην περιοχή που εξετάζεται το έργο, σε αντίθεση με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση που η ολοκλήρωσή της οδηγεί σε σωρευτικές και έμμεσες επιπτώσεις σε επίπεδο μεγαλύτερης γεωγραφικής έκτασης από αυτό ενός μεμονωμένου έργου. Επιπλέον ο σκοπός τους είναι διαφορετικός καθώς η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση προσπαθεί να αντιμετωπίσει τις πηγές – αιτίες επιπτώσεων ενώ η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων προσπαθεί να μετριάσει συμπτώματα επιπτώσεων.⁵³

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αποτελεί μία περισσότερο χρονοβόρα διαδικασία με πολλά στάδια σε αντίθεση με την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, η οποία είναι μία καλά καθορισμένη, με χρονική σειρά διαδικασία με ξεκάθαρη αρχή και τέλος. Επίσης πολλά γραπτά κείμενα που συντάσσονται κατά τη διεξαγωγή της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων έχουν μία υποχρεωτικά καθορισμένη φόρμα, διασφαλίζοντας μία βάση αναφοράς για παρακολούθηση των αποτελεσμάτων. Κατά την υλοποίηση μίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης

⁵¹ Βλ. (44) Secretariat of the Pacific Regional Environment Programme (SPREP), “*Strategic Environmental Assessment (SEA) - Guidelines for Pacific Island Countries and Territories*”, (2020) σελ.4-5

⁵² Βλ. (46) Maria Rosário Partidário (participant notes), (2004), σελ.20

⁵³ Ελισάβετ Κ. Κομνηνού, «*Εκτίμηση & Αξιολόγηση Περιβαλλοντικού Κινδύνου: Μελέτη Περίπτωσης*», (Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών & Διεθνών Σπουδών Πανεπιστήμιο Πειραιώς 2016), σελ.34

δεν υπάρχουν συνήθως υποχρεωτικά έγγραφα.⁵⁴ Επίσης πηγές δεδομένων, τα οποία αξιοποιούνται στη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αποτελούν -μεταξύ άλλων- η Έκθεση για την κατάσταση του Περιβάλλοντος, η Τοπική Ατζέντα 21, στατιστικά δεδομένα και εργαλεία πολιτικής και σχεδιασμού, ενώ για τη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αξιοποιούνται κυρίως δεδομένα από επιτόπιες έρευνες, δειγματοληπτικές αναλύσεις και στατιστικά δεδομένα.⁵⁵ Παράγοντες, οι οποίοι αξιολογούνται κατά την εκπόνηση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, είναι οι δείκτες βιωσιμότητας (κριτήρια και στόχοι) μίας πολιτικής, ενός σχεδίου ή προγράμματος, ενώ κατά την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων εξετάζονται κυρίως οι νομικοί περιορισμοί και η καλή πρακτική.⁵⁶

Οι εναλλακτικές που εξετάζονται με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, αφορούν σε ένα ευρύ φάσμα μέτρων, όπως τα δημοσιονομικά μέτρα, οι οικονομικές, κοινωνικές και φυσικές στρατηγικές που υιοθετούνται σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο ενώ η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων εξετάζει τις εναλλακτικές κυρίως σε τοπικό επίπεδο και επικεντρώνεται κυρίως στο σχεδιασμό, την κατασκευή και τη λειτουργία του έργου.⁵⁷ Περαιτέρω η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση καταλήγει σε πιο γενικά αποτελέσματα συγκριτικά με τα περισσότερα λεπτομερή της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Περισσότερο αυστηρή ανάλυση των διαθέσιμων δεδομένων εντοπίζεται στην Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων με αποτέλεσμα να ενισχύεται και η ευστοχία των πορισμάτων της.⁵⁸

Παρά τις διαφορές που εντοπίζονται μεταξύ Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, οι δύο αυτές μέθοδοι αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά κάποιο τρόπο συσχετίζονται. Πολλές φορές μάλιστα τα έργα που υποχρεούνται σε Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων έχουν προέλθει από δράσεις, οι οποίες προηγουμένως έχουν υποχρεωθεί σε Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση.⁵⁹

Υπάρχει επίσης περίπτωση η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση που πραγματοποιείται για την εκτίμηση των επιπτώσεων μίας πολιτικής στο περιβάλλον, στη συνέχεια να επηρεάσει τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση που θα διεξαχθεί

⁵⁴ Βλ.(47) Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD), *“Applying Strategic Environmental Assessment, Good Practice guidance for development co-operation”*, (2006) σελ.32

⁵⁵ Βλ. (46) Maria Rosário Partidário (participant notes), (2004), σελ.20

⁵⁶ Ibid (55), σελ.20

⁵⁷ Ibid (56), σελ.20

⁵⁸ Ibid (57), σελ.20

⁵⁹ Βλ. (53) Ελισάβετ Κ. Κομνηνού, (2016), σελ.30-31

για την αξιολόγηση των συνεπειών ενός σχεδίου στο περιβάλλον, το οποίο εντάσσεται στο πλαίσιο της εν λόγω πολιτικής. Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αυτή με τη σειρά της θα επηρεάσει τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση για ένα πρόγραμμα, που σχετίζεται με το ανωτέρω σχέδιο με αποτέλεσμα να επηρεαστεί και η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων που θα πραγματοποιηθεί για την υλοποίηση ενός έργου. Η αλληλουχία αυτή της επιρροής της προγενέστερης μελέτης στη μεταγενέστερη ονομάζεται “tiering” (=δημιουργία σειράς). Μέσω αυτής της επιρροής οι πληροφορίες και τα δεδομένα, τα οποία προέκυψαν από την προηγούμενη αξιολόγηση, αξιοποιούνται στην επόμενη, εφόσον βέβαια υπάρχει συσχετισμός των αξιολογούμενων δράσεων και με τον τρόπο αυτό μειώνεται τόσο το κόστος όσο και ο χρόνος.⁶⁰

Επισημαίνεται ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση δεν αντικαθιστά την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αλλά λειτουργεί συμπληρωματικά σε ένα ανώτερο επίπεδο σχεδιασμού και προγραμματισμού της περιβαλλοντικής διαχείρισης. Σκοπός της, όπως αυτός υπαγορεύεται στην έκθεση Brutland και την Ατζέντα 21, είναι να ενσωματώσει περιβαλλοντικούς και αιφροδικούς παράγοντες στη χάραξη στρατηγικής⁶¹. Παράλληλα η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση δεν πρέπει να θεωρείται ως λύση εκεί που δεν μπορεί να εφαρμοστεί μία Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων καθώς η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση δεν μπορεί να αποτελέσει εργαλείο σύγκρισης και αξιολόγησης για εναλλακτικές τεράστιων ή πολύ μικρών έργων, και ούτε θα πρέπει η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων που εκπονείται για ένα έργο να περιορίζεται στο στόχο μόνο της διαμόρφωσης των μέτρων μετριασμού.⁶²

Εκεί όπου η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων δεν ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στο ρόλο της για παροχή προληπτικής ενημέρωσης κατά τη διαδικασία λήψης απόφασης κατά τη σύγκριση και την αξιολόγηση των επιπτώσεων των εναλλακτικών επιλογών για την υλοποίηση του έργου, δεν υποδεικνύει αποτελεσματικά μέτρα μετριασμού, δεν προωθεί επαρκώς τη δημόσια συμμετοχή και τη διασφάλιση του ελέγχου των επιπτώσεων και του μετριασμού, αυτό δεν σημαίνει ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση είναι η λύση για αυτά τα προβλήματα.⁶³

⁶⁰ Βλ. (43) Michael Schmidt – Elsa João – Eike Albrecht, (2005), σελ.4-5

⁶¹ Barry Sadler, “*International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment*”, Final Report environmental Assessment in a changing world: Evaluating Practice to Improve Performance, (Minister of Supply and Services Canada 1996), σελ.141

⁶² Βλ. (45) Maria Rosário Partidário (participant notes), (2004), σελ.20

⁶³ Ibid (62), σελ.20

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση δεν αντικαθιστά ούτε μειώνει την ανάγκη για τη διεξαγωγή μίας Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για την πραγματοποίηση ενός έργου. Αντιθέτως συμβάλλει στη βελτίωση και στην ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ανησυχιών (συμπεριλαμβανομένης και της βιοποικιλότητας) κατά τη διαδικασία λήψης απόφασης, καθιστώντας την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων μία πιο αποτελεσματική διαδικασία. Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση και η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων δεν είναι αλληλοαποκλειόμενες διαδικασίες. Αντιθέτως υπάρχει μεγάλο όφελος από την εφαρμογή και των δύο εργαλείων σε διαφορετικά στάδια της αναπτυξιακής διαδικασίας σε ό,τι αφορά τις περιβαλλοντικές και κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις. Αυτό συμβαίνει επειδή το επίπεδο της λεπτομέρειας και της σταθερότητας βελτιώνεται καθώς οι πολιτικές μετατρέπονται σε σχέδια, στη συνέχεια σε προγράμματα και τελικά σε έργα συνήθως με φθίνουσα κλίμακα. Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση συνιστά ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για την επιρροή της ανάπτυξης των πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων καθώς διασφαλίζει ότι περιβαλλοντικά και κοινωνικοοικονομικά ζητήματα αντιμετωπίζονται προτού συλληφθεί η ιδέα για ένα νέο έργο. Αυτό μπορεί να μειώσει την προσπάθεια που χρειάζεται για την προετοιμασία μίας Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για ένα έργο με τον εντοπισμό των σημαντικών κινδύνων και των ενδεχόμενων μέτρων μετριασμού, αλλά δεν απομακρύνει εντελώς την ανάγκη για Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Μία Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων είναι επίσης πιθανό να απαιτείται για να αντιμετωπίσει τους υπολειμματικούς κινδύνους, οι οποίοι ίσως να μη μετριάζονται αποτελεσματικά κατά την προετοιμασία μίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης.⁶⁴

γ. Αργές που διέπουν την Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αποτελεί μία διαδικασία, η οποία είναι βοηθητική για τη λήψη μίας απόφασης σχετικά με μία στρατηγικής σημασίας πολιτική, σχέδιο ή πρόγραμμα και δεν συνιστά απλώς μία επιστημονική μελέτη. Ωστόσο από τη στιγμή που δεν υπάρχει ένας διεθνώς αποδεκτός και ενιαίος ορισμός

⁶⁴ Βλ. (44) Secretariat of the Pacific Regional Environment Programme (SPREP), “*Strategic Environmental Assessment (SEA)-Guidelines for Pacific Island Countries and Territories*”,(2020)σελ. 5

για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, ούτε και για τις έννοιες πολιτική, σχέδιο, πρόγραμμα, καθώς επίσης ούτε και για τα στάδια που πρέπει να ακολουθεί η διεξαγωγή της, δεν έχουν απαριθμηθεί συγκεκριμένα οι αρχές που τη διέπουν. Αντιθέτως το σύνολο των αρχών που διέπουν την καλή πρακτική της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, προκύπτει εμπειρικά από τη μέχρι σήμερα διεθνή εφαρμογή της.

Βασική αρχή που διέπει τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση είναι η **διεξαγωγή της σε αρχικό στάδιο** της λήψης της απόφασης σχετικά με την προτεινόμενη πολιτική, σχέδιο ή πρόγραμμα. Ζητήματα περιβάλλοντος, υγείας και κοινωνίας λαμβάνονται υπόψη στα αρχικά στάδια του σχεδιασμού πολιτικών, σχεδίων ή προγραμμάτων, προτού ληφθούν μη αναστρέψιμες αποφάσεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση επιτρέπει την ανάλυση της εφαρμογής της αναπτυξιακής πρότασης και εντοπίζει προβληματικά ζητήματα, τα οποία μπορεί να απαιτούν περισσότερη αξιολόγηση.⁶⁵

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση εξετάζει **εναλλακτικά σενάρια** για την υλοποίηση της προτεινόμενης πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος. Η εξέταση των εναλλακτικών καθοδηγείται συχνά από τις προτεραιότητες που τίθεται από τη συμμετοχή του ενδιαφερόμενου κοινού.⁶⁶ Η ευκαιρία που δίνεται μέσω της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης να εκτιμηθούν και να συγκριθούν οι επιπτώσεις από εναλλακτικά σενάρια στην ανάπτυξη ή στην επανεξέταση μίας πολιτικής, ενός σχεδίου ή προγράμματος είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά στο να εντοπιστούν πώς οι τροποποιήσεις ή οι αλλαγές σε μία πολιτική, σχέδιο ή πρόγραμμα μπορούν να μειώσουν τον κίνδυνο στο περιβάλλον, στην υγεία και στην κοινωνία.⁶⁷

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση επίσης χαρακτηρίζεται από **ευελιξία κατά τη διεξαγωγή** της. Η διαδικασία για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση προσαρμόζεται και εξαρτάται από το είδος τις προδιαγραφές και τις συνθήκες της επιδιωκόμενης κάθε φοράς αναπτυξιακής πρωτοβουλίας.⁶⁸ Εξαιτίας της ευελιξίας της διαδικασίας υφίσταται περιθώριο βελτίωσης των μεθοδολογιών και των εργαλείων που

⁶⁵ National Environment Management Authority, “*Guidelines for Strategic Environmental Assessment (SEA) in Uganda*”, July 2020, σελ.5 <[https://nema.go.ug/sites/all/themes/nema/docs/Strategic%20Environmental%20Assessment%20\(SEA\)%20Guidelines%20Pdf%202020.pdf](https://nema.go.ug/sites/all/themes/nema/docs/Strategic%20Environmental%20Assessment%20(SEA)%20Guidelines%20Pdf%202020.pdf)>

⁶⁶ Βλ. (47) Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD), “*Applying Strategic Environmental Assessment, Good Practice guidance for development co-operation*”, (2006) σελ.50

⁶⁷ Ibid, (66), σελ.5

⁶⁸ Central Environmental Authority, “*A Simple Guide to Strategic Environmental Assessment (SEA)*” <<http://www.cea.lk/web/images/pdf/SEAGuideline.pdf>> σελ.7

εφαρμόζονται ώστε να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικότερα οι κάθε φορά ιδιαίτερες ανάγκες για την εφαρμογή της πολιτικής, του σχεδίου ή του προγράμματος.⁶⁹

Επίσης η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση είναι μία διαφανής διαδικασία, η οποία διέπεται από την αρχή της **ενημέρωσης και της ενεργούς συμμετοχής του κοινού** σε αυτή. Στη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση διασφαλίζεται και σχεδιάζεται η ενημέρωση του σχετικά με την προτεινόμενη πολιτική, σχέδιο ή πρόγραμμα και το πεδίο ενός παραγωγικού κοινωνικού διαλόγου, στο οποίο τα επηρεαζόμενα και ενδιαφερόμενα μέρη μπορούν να αναπτύξουν τις απόψεις τους. Όλοι μπορούν να συμμετέχουν ισότιμα χωρίς διάκριση σε βάρος των πιο φτωχών ή των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Η συμμετοχή του κοινού μπορεί να συμβάλει στην αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής των πολιτών.⁷⁰

Η αρχή του **διαλόγου** είναι καθοριστική για την αποτελεσματικότητα της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης Σύμφωνα με την αρχή αυτή οι αρχές σχεδιασμού πρέπει να βρίσκονται σε ένα συνεχή διάλογο τόσο μεταξύ τους όσο και με τους ειδικούς για την περιβαλλοντική αξιολόγηση και ο διάλογος αυτός να ξεκινάει τη στιγμή που αποφασίζεται η ύπαρξη ανάγκης για την υλοποίηση της πολιτικής, του σχεδίου ή του προγράμματος. Εάν η διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης ξεκινήσει μετά τη λήψη της απόφασης για την πολιτική, το σχέδιο ή το πρόγραμμα, τότε είναι σχεδόν αδύνατον να επηρεάσει την εξέλιξή του.⁷¹

Κατά την **αρχή της ευθύνης** ο αρμόδιος φορέας υλοποίησης μίας πολιτικής, ενός σχεδίου ή ενός προγράμματος οφείλει να διαβουλευεται με τις αρχές της περιβαλλοντικής προστασίας και να συμμορφώνεται με τους τεθειμένους περιβαλλοντικούς στόχους με στόχο τη μείωση ή την πλήρη εξάλειψη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.⁷²

Οι στόχοι που τίθενται με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση εξυπηρετούν τους όρους της **βιωσιμότητας**. Εντοπίζονται οι επιλογές ανάπτυξης που είναι περισσότερο φιλικές στο περιβάλλον και προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ειδικότερα, προωθείται η λεγόμενη «διαγενεακή δικαιοσύνη», σύμφωνα με την οποία

⁶⁹ Ibid, (68) σελ.5

⁷⁰ Lydia Lamorgese, Davide Geneletti, “Sustainability principles in strategic environmental assessment: A framework for analysis and examples from Italian urban planning”, (2013) Environmental Impact Assessment Review 42, σελ. 119

⁷¹ Monica Sabeva, “Strategic Environmental Assessment – necessity, principles and specificities”, (Review of Applied Socio-Economic Research, University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria, Volume 9, Issue 1/2015), σελ. 92

⁷² Ibid, (71), σελ. 92

οι αρμόδιες κρατικές αρχές και τα αποφασίζοντα όργανα προβαίνουν στις επιλογές εκείνες, οι οποίες διασφαλίζουν το φυσικό κεφάλαιο προς όφελος και των σύγχρονων αλλά και των μελλοντικών γενεών για την ικανοποίηση των αναγκών τους.⁷³

δ. Η προστασία της Υγείας μέσα από τη διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης

Στο κείμενο του Πρωτοκόλλου του Κιέβου για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση η αξιολόγηση της υγείας προβλέπεται ως ένα αναπόσπαστο μέρος της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης για τα σχέδια και τα προγράμματα. Η προστασία της υγείας συμπεριλαμβάνεται στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος και επίσης προβλέπεται υποχρεωτική διαβούλευση των υγειονομικών αρχών. Σχετικά ζητήματα υγείας ή παράγοντες, οι οποίοι χρειάζεται να αξιολογηθούν στη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση εντοπίζονται για κάθε σχέδιο ή πρόγραμμα, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της διαβούλευσης των περιβαλλοντικών και υγειονομικών αρχών.⁷⁴

Παράλληλα ευρωπαϊκές και διεθνείς διαδικασίες, όπως οι νομοθετικές διατάξεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και οι Υπουργικές Συνδιασκέψεις για το Περιβάλλον και την Υγεία, αναδεικνύουν τον καθοριστικό ρόλο της υγείας στις διαδικασίες αποφάσεων και στο σχεδιασμό πολιτικής. Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 152 της Συνθήκης του Άμστερνταμ απαιτείται «ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της ανθρώπινης υγείας (...) κατά τον ορισμό και την εφαρμογή όλων των πολιτικών και των δραστηριοτήτων της Κοινότητας» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 1997). Με το κείμενο του δεύτερου προγράμματος της δράσης της Κοινότητας στο πεδίο της Υγείας (2008-2013) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ζητείται «η υποστήριξη της ενσωμάτωσης των στόχων της υγείας σε όλες τις κοινοτικές πολιτικές και δραστηριότητες».⁷⁵

Στην Ευρωπαϊκή Οδηγία 2001/42/EK και στο Πρωτόκολλο του Κιέβου (2003) η διασφάλιση της υγείας έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει τις εξελίξεις στη λήψη

⁷³ Βλ. (70) Lydia Lamorgese, Davide Geneletti, , (2013) σελ. 117

⁷⁴ Julia Nowacki, Marco Martuzzi, Thomas B.Fischer, “Health and strategic environmental assessment”, (World Health Organization consultation meeting Rome – Background information report, Italy, 8-9 June 2009), σελ.44

⁷⁵ Ibid, (74), σελ.4

αποφάσεων για την υλοποίηση μίας πολιτικής, ενός σχεδίου ή ενός προγράμματος, ο οποίος δεν αφορά απαραίτητα στον τομέα της υγείας, παρέχοντας τη δυνατότητα για διάλογο εκπροσώπων και ενδιαφερομένων από όλους τους τομείς που εμπλέκονται στην κάθε φορά σκοπούμενη απόφαση⁷⁶.

Η υγεία σύμφωνα με το καταστατικό του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (1946) «είναι μία κατάσταση πλήρους φυσικής, πνευματικής και κοινωνικής ευημερίας και όχι απλώς η απουσία μίας ασθένειας ή αναπηρίας.»⁷⁷. Κατά τον ορισμό αυτό η υγεία αφορά στο ευρύτερο περιβάλλον των βιοτικών δραστηριοτήτων του ανθρώπου και δεν περιορίζεται στην ομαλή – φυσιολογική, κατά τους όρους της ιατρικής επιστήμης, λειτουργία του οργανισμού του.

Ο εννοιολογικός προσδιορισμός της υγείας -ως άνω- από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας προσδίδει στη διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης ιδιαίτερη χρησιμότητα για τη διασφάλισή της, όταν πρόκειται να ληφθεί μία στρατηγικής σημασίας απόφαση για μία πολιτική, ένα σχέδιο ή πρόγραμμα. Επίσης δεδομένου ότι περισσότερο από το ¼ των ασθενειών παγκοσμίως θα μπορούσε να αποφευχθεί μέσω παρεμβάσεων, οι οποίες αντιμετωπίζουν ριζικά την περιβαλλοντική αιτία για την πρόκλησή τους, καθώς και το γεγονός ότι η αυξημένη απόδοση των επενδύσεων που διαχειρίζονται προληπτικά οποιαδήποτε βλάβη στην υγεία αναδεικνύει ακόμη περισσότερο την αξία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης⁷⁸.

Αυτό σημαίνει ότι όταν ένας από τους στόχους που τίθενται με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση είναι η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας, θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν κατά την εκπόνησή της και πτυχές που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής των ανθρώπων, δηλαδή οι φυσικοί, οι χημικοί, οι βιολογικοί παράγοντες, στο περιβάλλον στο οποίο ζει. Επίσης, κύριοι και καθοριστικοί παράγοντες για την υγεία και την κοινωνική ευημερία, όπως παρουσιάστηκαν από τους Barton και Grant (2006) περιλαμβάνουν τον τρόπο ζωής των ανθρώπων και τις πάσης φύσης δραστηριότητές τους, την εκπαίδευση, την τοπική οικονομία, το δομημένο και το φυσικό περιβάλλον, τη βιοποικιλότητα, την κλιματική αλλαγή, το παγκόσμιο οικοσύστημα⁷⁹.

⁷⁶ Ibid, (75), σελ.5

⁷⁷ Ibid, (76), σελ.3 και Καταστατικό του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, το οποίο υιοθετήθηκε από τη Διεθνή Διάσκεψη για την Υγεία που πραγματοποιήθηκε από τις 19 Ιουνίου έως τις 22 Ιουλίου 1946 και υπογράφηκε στις 22 Ιουλίου 1946 από αντιπροσωπείες 61 κρατών. Το καταστατικό τέθηκε σε ισχύ στις 7 Απριλίου 1948.< <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>>

⁷⁸ Ibid, (77), σελ.6

⁷⁹ Ibid, (78), σελ.5

Έτσι λοιπόν κατά την εξέλιξη της διαδικασίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης ο εντοπισμός των επιπτώσεων στην υγεία από την υλοποίηση της προτεινόμενης πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος επιτυγχάνεται μέσω της ενεργούς συμμετοχής των ειδικών επιστημόνων, του ενδιαφερόμενου και επηρεαζόμενου κοινού και της αξιοποίησης κάθε απαραίτητου εργαλείου. Ο δημόσιος διάλογος στη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αναφορικά με τον τομέα της υγείας είναι απαραίτητος διότι οποιαδήποτε ανησυχία σχετικά με τη διακινδύνευση της υγείας από μία αναπτυξιακή πρωτοβουλία μπορεί να εγείρει κοινωνικές εντάσεις και αναταραχές. Έτσι λοιπόν η συμμετοχή του κοινού διασφαλίζει ότι οι κίνδυνοι σχετικά με την υγεία αναγνωρίζονται, λαμβάνονται σοβαρά υπ' όψιν και διαχειρίζονται κατάλληλα από τα αρμόδια όργανα και αρχές⁸⁰. Επίσης ο εντοπισμός των υγειονομικών κινδύνων σε πρώιμο στάδιο μπορεί να συμβάλλει και στην αποτροπή περιττών δαπανών, οι οποίες θα ήταν αναγκαίες για την κατασταλτική διαχείριση των επελθόντων σε μεταγενέστερο στάδιο κινδύνων, των οποίων νωρίτερα παραλείφθηκε η αποτροπή τους⁸¹.

2. Η Εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης σε Διεθνές Επίπεδο

α. Τα Στάδια της διαδικασίας εκπόνησης της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αποτελεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων στο πλαίσιο των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Το συντομότερο της εφαρμογής της διασφαλίζει τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητά της καθώς μέσω αυτής παρέχονται πολύτιμα δεδομένα και εκτιμήσεις για την προτεινόμενη πολιτική, σχέδιο ή πρόγραμμα.

Στο Πρωτόκολλο του Κιέβου δεν θεσπίζονται συγκεκριμένα στάδια για την εκπόνηση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Όπως ο ορισμός της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης διαφέρει από χώρα σε χώρα, έτσι η κάθε έννομη τάξη διαμορφώνει ξεχωριστά τις κατευθυντήριες γραμμές και τα στάδια διεξαγωγής της. Παράλληλα οι διαφορές στα στάδια διεξαγωγής της οφείλονται και

⁸⁰ Ibid, (79), σελ.6

⁸¹ Ibid, (80), σελ.6

στο διαφορετικό εννοιολογικό περιεχόμενο, το οποίο αποδίδει κάθε χώρα στις πολιτικές, στα σχέδια και στα προγράμματα. Ωστόσο υπάρχουν κάποια βασικά στάδια, τα οποία χαρακτηρίζουν τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση και ακολουθούνται σε κάθε έννομη τάξη.

Επισημαίνεται ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η εξέλιξη της διαδικασίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης στηρίζεται στα βήματα που ακολουθούνται για την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, προσαρμοζόμενη όμως κατάλληλα με στόχο την ενδυνάμωση της ανάπτυξης σχεδίων και προγραμμάτων.⁸² Από τις βιβλιογραφικές αναφορές προκύπτει ότι η καλή πρακτική για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση περιλαμβάνει ορισμένα στάδια, τα οποία σε κάθε περίπτωση πρέπει να ακολουθούνται και τα οποία δεν είναι απαραίτητο να ακολουθούν μία συγκεκριμένη σειρά.

Ένα κύριο στάδιο, το οποίο δεν λείπει από τη διαδικασία για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, είναι το λεγόμενο “screening”, κατά το οποίο αποσαφηνίζεται εάν η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση είναι απαραίτητη, κατάλληλη και σχετική με την ανάπτυξη της προτεινόμενης πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος. Κατά την εκτίμηση της αναγκαιότητας για Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση προσδιορίζονται επίσης οι στόχοι και ο ρόλος της, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να συμβάλει στην καλύτερη δυνατή εφαρμογή μίας πολιτικής, ενός σχεδίου ή ενός προγράμματος.⁸³

Ένα ακόμη αναπόσπαστο στάδιο κατά την εξέλιξη της διαδικασίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης είναι το λεγόμενο “scoring”, κατά το οποίο ορίζεται το πεδίο και τα όρια της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, δηλαδή τα κεντρικά ζητήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν. Κατά το στάδιο αυτό προσδιορίζονται οι όροι αναφοράς της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης συμπεριλαμβανομένων του γεωγραφικού, του θεματικού και του χρονικού πεδίου δράσης και αναπτύσσονται τα κριτήρια αξιολόγησης για την υλοποίηση της προτεινόμενης πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος τα οποία θα εφαρμοστούν εν προκειμένω.⁸⁴

Απαραίτητο στάδιο, το οποίο συνέχεια με το “scoring” είναι η εκτίμηση των επιπτώσεων από την υλοποίηση της προτεινόμενης αναπτυξιακής πρότασης. Στο

⁸² Βλ. (47) Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD), “*Applying Strategic Environmental Assessment, Good Practice guidance for development co-operation*”, (2006) σελ.54-56

⁸³ Βλ. (70) Julia Nowacki, Marco Martuzzi, Thomas B.Fischer, (2009), σελ.5

⁸⁴ Βλ. (70) Julia Nowacki, Marco Martuzzi, Thomas B.Fischer, (2009), σελ.5

σημείο αυτό δημιουργείται μία βάση δεδομένων, εκτιμώνται οι ενδεχόμενες επιπτώσεις από την υλοποίηση της προτεινόμενης πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος και εντοπίζονται βιώσιμες εναλλακτικές. Επίσης κατά το στάδιο αυτό προβλέπεται ο μετριασμός των ενδεχόμενων κινδύνων καθώς και εντοπισμός ευκαιριών για τη μεγιστοποίηση των ωφελειών από την υλοποίηση μία πολιτικής, ενός σχεδίου ή ενός προγράμματος. Σε περίπτωση που ο μετριασμός των επιπτώσεων φαίνεται εξαιρετικά δύσκολος ή αδύνατος, καταγράφονται με σαφήνεια οι αντισταθμίσεις που πρέπει να ακολουθηθούν.⁸⁵

Κατά το στάδιο αυτό καταγράφονται αναλυτικά τα υπάρχοντα περιβαλλοντικά και κοινωνικά δεδομένα, ό,τι γενικότερα αφορά στο τοπίο και στο αστικό περιβάλλον και στους παράγοντες που επηρεάζουν την ανθρώπινη ευημερία. Περιγράφονται σενάρια με ανάλυση συνδέσμου αιτίας και αποτελέσματος και εντοπίζονται τα περιβαλλοντικά οφέλη και οι σχετικοί κίνδυνοι. Επίσης επανεξετάζονται τα υφιστάμενα μέτρα περιβαλλοντικής προστασίας και οι στόχοι που τίθενται με διεθνή, εθνικά ή τοπικά νομοθετικά εργαλεία.⁸⁶

Σημειώνεται ότι δεν υπάρχει μία μοναδική και συγκεκριμένη καλύτερη μέθοδος για την εκτίμηση των επιπτώσεων και για το λόγο αυτό εφαρμόζονται διάφορα εργαλεία εκτίμησης προκειμένου ο έλεγχος των ενδεχόμενων επιπτώσεων να εκτείνεται σε όλους του τομείς που επηρεάζουν την κοινωνική ευημερία. Αξιοποιείται επίσης και παλαιότερη γνώση που ενδεχομένως να έχει προκύψει από μία αυστηρή αξιολόγηση των σημαντικών περιβαλλοντικών προβλημάτων και κινδύνων μέσα σε μία χώρα ή περιοχή, συμπεριλαμβανομένης μίας αναζήτησης των βαθύτερων αιτιών των περιβαλλοντικών πιέσεων.⁸⁷

Κατά τη φάση αυτή προσδιορίζεται το πλήθος των εναλλακτικών λύσεων, οι οποίες ανταποκρίνονται στους στόχους της μελέτης και συνοψίζονται οι οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές τους πλευρές. Ανάμεσα στις λύσεις θα πρέπει να διατυπώνεται και η λύση της μη εφαρμογής οποιουδήποτε σχεδίου, όπως επίσης και η καλύτερη δυνατή περιβαλλοντικά φιλική λύση.⁸⁸

⁸⁵ Βλ. (47) Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD), “*Applying Strategic Environmental Assessment, Good Practice guidance for development co-operation*”, (2006) σελ.58

⁸⁶ Ibid,(85), σελ.57

⁸⁷ Ibid, (86) σελ.58

⁸⁸ Βλ. (53) Ελισάβετ Κ. Κομνηνού, (2016), σελ.34-35

Σε ένα επόμενο στάδιο ακολουθεί έλεγχος και αξιολόγηση των πιθανών σεναρίων υλοποίησης της προτεινόμενης πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος και τελικά η επιλογή του επικρατέστερου σχεδίου θέσεως του σε εφαρμογή.

Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης της προς υλοποίηση πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος καταγράφονται σε μία Αναφορά. Συνήθως το στάδιο αυτό είναι το τελευταίο πριν τη λήψη της απόφασης για την πολιτική, το σχέδιο ή το πρόγραμμα και για το λόγο αυτό θεωρείται αρκετά σημαντικό διότι είναι αυτό που θα επηρεάσει τα πρόσωπα που θα λάβουν την απόφαση για την υλοποίηση της πολιτικής, του σχεδίου ή του προγράμματος. Ουσιαστικά αποτελεί μια γρήγορη περιγραφή της διαδικασίας διενέργειας της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και μία περίληψη των εναλλακτικών λύσεων, των επιπτώσεων που προκύπτουν από την καθμία, της προτιμητέας λύσης και των μέτρων που θα πρέπει να ακολουθηθούν κατά την εφαρμογή της.⁸⁹

Της τελικής απόφασης για την υλοποίηση του έργου προηγείται ο έλεγχος της ποιότητας της αναφοράς της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Η ποιότητά της θεωρείται καλή εφόσον παρέχει στα αποφασίζοντα όργανα και σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη κατά την εξέλιξη της διαδικασίας μία ακριβή και σαφή περιγραφή των κατωτέρω : της πρότασης και του γενικότερου περιεχόμενου της πολιτικής, του σχεδίου ή του προγράμματος, των περιβαλλοντικών συνεπειών των εναλλακτικών επιλογών και συγκριτική αποτίμηση αυτών, των δυσκολιών που προέκυψαν κατά την εξέλιξη της διαδικασίας και ενδεχόμενη αβεβαιότητα στα πορίσματα της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, συστάσεις σχετικά με τους όρους έγκρισης και την εφαρμογή της πρότασης ταυτόχρονα με διευκρίνιση αντισταθμίσεων και διαδικασίες ελέγχου και ανάλυσης της κατάστασης μετά τη λήψη της απόφασης.⁹⁰

Κατά το στάδιο τη λήψης της απόφασης αξιολογούνται και συγκρίνονται τα αποτελέσματα και αιτιολογείται η λήψη της απόφασης καθώς επίσης αναφέρονται οι πληροφορίες που αξιοποιήθηκαν.⁹¹

Τη λήψη της απόφασης ακολουθεί η παρακολούθηση της εκπλήρωσης των αποτελεσμάτων που τέθηκαν με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση. Η

⁸⁹ Ibid, (88), σελ.34-35

⁹⁰ Βλ. (61) Barry Sadler, (1996), σελ.161

⁹¹ Ibid, (90), σελ.161

παρακολούθηση των αποτελεσμάτων μπορεί να οδηγήσει σε μία αναθεώρηση για την αναβάθμιση της πολιτικής, του σχεδίου ή του προγράμματος.⁹²

Επισημαίνεται ότι σε όλα τα στάδια της εξέλιξης της διαδικασίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης προβλέπεται η δυνατότητα της συμμετοχής του κοινού.⁹³ Τα ενδιαφερόμενα και τα αμέσως ή εμμέσως ενδιαφερόμενα πρόσωπα και ομάδες μπορούν να ενημερώνονται για την εξέλιξη της διαδικασίας της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και να συμμετέχουν σε αυτήν διατυπώνοντας τις απόψεις τους, οι οποίες λαμβάνονται υπόψη.

β. Η συμμετοχή του κοινού

Η διαβίωση του ανθρώπου σε ένα υγιές περιβάλλον, το οποίο έχει υποχρέωση να το προστατεύει και να το αναβαθμίζει αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμά του, η αναγνώριση του οποίου θεωρείται ότι έχει τις ρίζες του στη Διακήρυξη της Συνδιάσκεψης της Στοκχόλμης του 1972⁹⁴. Στο κείμενο αυτό αποτυπώνεται για πρώτη φορά το διεθνές ενδιαφέρον για την προστασία του περιβάλλοντος σε παγκόσμιο επίπεδο σηματοδοτώντας την αρχή της νομικής αναγνώρισης της αλληλεπίδρασης μεταξύ ανθρωπίνων δικαιωμάτων και περιβάλλοντος και τονίζεται ότι η πλήρης απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απαιτεί την προστασία και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος.⁹⁵

Σχετικά πρόσφατα, στις 8 Οκτωβρίου 2021, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ κατά τη 48^η συνεδρίασή του, υιοθέτησε ψήφισμα με το οποίο αναγνωρίζει το καθαρό, υγιές και βιώσιμο περιβάλλον ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Το κείμενο αυτό αν και δεν είναι νομικά δεσμευτικό, έχει όμως τη δυναμική να καθορίσει τα διεθνή ελάχιστα πρότυπα για την προστασία του περιβάλλοντος.⁹⁶

⁹² Βλ. (47) Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD), “*Applying Strategic Environmental Assessment, Good Practice guidance for development co-operation*”, (2006) σελ. 60

⁹³ Βλ. (44) Secretariat of the Pacific Regional Environment Programme (SPREP), “*Strategic Environmental Assessment (SEA) Guidelines for Pacific Island Countries and Territories*”, (2020) σελ.21

⁹⁴ Αικατερίνη Βακάκη, «*Η προστασία του περιβάλλοντος κατά την ΕΣΔΑ και την ΑΣΔΑ*», (Νόμος+Φύση, 02.09.2021), < https://nomosphysics.org.gr/21461/prostasia-toy-perivallontos-kata-tin-esda-kai-tin-asda/#_ftn1> ημ/νία τελευταία επίσκεψης : 01.10.2023

⁹⁵ Declaration on the Environment, 16 June 1972, Preamble: “*both aspects of man’s environment, the natural and the man-made, are essential to his well-being and to the enjoyment of basic human rights and the right to life itself*”,

⁹⁶ United Nations, “*The right to a healthy environment: 6 things you need to know*”, 15.10.2021, < <https://news.un.org/en/story/2021/10/1103082>> ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 01.10.2023

Πολύ πριν τη διεθνή αναγνώριση του θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος για διαβίωση σε ένα υγιές περιβάλλον το ενδιαφέρον του κόσμου για τα περιβαλλοντικά ζητήματα, τα οποία επηρεάζουν ιδίως την περιοχή κατοικίας ή δραστηριοτήτων του, είναι διαχρονικό. Σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες ένα έργο ή μία ευρύτερης έκτασης αναπτυξιακή παρέμβαση ενός φορέα ή μιας αρχής προκαλεί ανησυχίες σχετικά με τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο σε μία περιοχή, ο κόσμος επιδιώκει όχι μόνο να ενημερωθεί για τις συνέπειες αυτές αλλά πολλές φορές με τη στάση του αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ολοκλήρωση ή μη του σχετικού εγχειρήματος.

Σήμερα οι περισσότεροι πολίτες στον κόσμο έχουν επίγνωση του δικαιώματός τους να προστατεύουν το περιβάλλον στο οποίο ζουν και διεκδικούν τη συμμετοχή τους σε αποφάσεις, οι οποίες μπορούν να το επηρεάσουν διακινδυνεύοντας ενδεχομένως την ποιότητα της ζωής τους ή της ζωής των παιδιών τους.

Πολυάριθμα είναι τα κείμενα διεθνώς, τα οποία αναδεικνύουν το δικαίωμα της συμμετοχής του κοινού κατά τη λήψη αποφάσεων που δύνανται να επηρεάσουν αρνητικά το περιβάλλον και το βιοπορισμό των ανθρώπων. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η «Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη», η αρχή 10 της οποίας ορίζει ότι τα περιβαλλοντικά ζητήματα διαχειρίζονται με τον καλύτερο τρόπο με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων πολιτών στο αντίστοιχο επίπεδο. Ενδεικτικώς αναφέρεται η «Σύμβαση για την πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε περιβαλλοντικά θέματα» – ή αλλιώς «η Σύμβαση του Άαρχαζ»⁹⁷, στο προοίμιο της οποίας αναγνωρίζεται ότι για την αποτελεσματική ικανοποίηση του δικαιώματος του κάθε ανθρώπου να ζει σε ένα περιβάλλον που θα του διασφαλίζει την υγεία και την ευημερία του, οι πολίτες πρέπει να μπορούν να έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες, να συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και να προσφεύγουν στη δικαιοσύνη για ζητήματα που αφορούν στο περιβάλλον. Η συμμετοχή του κοινού κατά τη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν το περιβάλλον, όπως περαιτέρω καταγράφεται στο προοίμιο της Σύμβασης του Άαρχαζ, συνεπάγεται και την αποτελεσματικότερη εφαρμογή των αποφάσεων αυτών. Επίσης και στο Πρωτόκολλο για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση στη Σύμβαση για την Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε διασυνοριακό

⁹⁷ Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters, done at Aarhus, Denmark, on 25-06-1998, United Nations Treaties Series Volume Number 2161, registration date 30-10-2001 < <https://unece.org/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf> >

επίπεδο, το οποίο αναπτύσσεται περαιτέρω στη συνέχεια της παρούσας εργασίας, η συμμετοχή του κοινού αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Με βάση την αναγνώριση του δικαιώματος για ένα υγιές και ευνοϊκό περιβάλλον στο πλαίσιο της εποχής της βιώσιμης ανάπτυξη και της περιβαλλοντικής δημοκρατίας, τα κείμενα αυτά προωθούν την εφαρμογή μηχανισμών με στόχο την αποτελεσματική συμμετοχή του κοινού στα περιβαλλοντικά ζητήματα.⁹⁸

Μία ενδιαφέρουσα εννοιολογική προσέγγιση της «συμμετοχής του κοινού» γίνεται από τον Canter. Σύμφωνα με αυτόν η συμμετοχή του κοινού στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής αξιολόγησης προσδιορίζεται ως η διαρκής, αμφίδρομη επικοινωνία μέσω της οποίας το κοινό κατανοεί πλήρως τη διαδικασία και τους μηχανισμούς με τους οποίους ερευνώνται και λύνονται τα περιβαλλοντικά προβλήματα και οι ανάγκες από τον αρμόδιο φορέα. Επίσης το κοινό ενημερώνεται διαρκώς σχετικά με το καθεστώς και την πρόοδο των μελετών και τις επιπτώσεις του έργου, του σχεδίου, του προγράμματος και της διαμόρφωσης πολιτικής και την αξιολόγηση των δραστηριοτήτων. Κατά τη συμμετοχή του κοινού είναι ιδιαίτερα σημαντικό οι ενδιαφερόμενοι πολίτες να εκφράζουν τις απόψεις τους, τις αντιλήψεις τους και τις προτιμήσεις τους σχετικά με τους στόχους και τις ανάγκες τους σε ό,τι αφορά την αξιοποίηση των πόρων και την ανάπτυξη εναλλακτικών ή τη διαχείριση στρατηγικών καθώς και την παροχή οποιωνδήποτε άλλων πληροφοριών και βοήθειας σχετικά με την τελική απόφαση.⁹⁹

Στο κείμενο του Πρωτοκόλλου για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση γίνεται επανειλημμένη αναφορά στη διασφάλιση της ενημέρωσης και της συμμετοχής του κοινού από την αρχή της διαδικασίας της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης μέχρι και το στάδιο υλοποίησης του έργου. Επισημαίνεται ότι στο άρθρο 3§6,7 του Πρωτοκόλλου προβλέπεται ότι η άσκηση των δικαιωμάτων από τους δικαιούχους τους γίνεται χωρίς την απειλή κυρώσεων, διώξεων ή παρενοχλήσεων και αδιακρίτως υπηκοότητας, ιθαγένειας ή τόπου διαμονής ή έδρας ή κέντρου άσκησης δραστηριοτήτων σε περίπτωση νομικού προσώπου. Με την πρόβλεψη για την ευρύτερη δυνατή συμμετοχή αναδεικνύονται -μεταξύ άλλων- οι προβληματισμοί και οι θέσεις και των πιο ευάλωτων ομάδων και διασφαλίζονται όροι ισότητας στη

⁹⁸ UNECE, “*Good practice Recommendations on Public Participation on Strategic Environmental Assessment*”, (United Nations publication, 2015), σελ.5

⁹⁹ Larry, W. Canter, “*Environmental Impact Assessment*”, (McGraw-Hill Education ISE Edi, second edition New York, 1996), σελ. 587

συμμετοχή στη διαδικασία. Παράλληλα προβλέπεται η συμμετοχή των αρμόδιων περιβαλλοντικών και υγειονομικών αρχών καθώς και άλλων μερών (όπως κράτη), τα οποία να επηρεάζονται από ενδεχόμενες διασυνοριακές επιπτώσεις από την υλοποίηση του έργου.

Η πληροφόρηση του κοινού διασφαλίζεται ήδη από το άρθρο 1 περ. γ με την πρόβλεψη περί διαφάνειας της διαδικασίας, η οποία επιτρέπει στο ενδιαφερόμενο κοινό να ενημερώνεται σχετικά με τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί και την εξέλιξη της διαδικασίας. Στο άρθρο 5§4 ορίζεται το έγκαιρο της πληροφόρησης του κοινού για τα συμπεράσματα σχετικά με τη δυνατότητα τα προς υλοποίηση σχέδια και προγράμματα να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και στην υγεία καθώς για τους λόγους για τους οποίους ενδεχομένως να αποφασιστεί η μη πραγματοποίηση Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Η διαφάνεια της διαδικασίας προβλέπεται και στο άρθρο 13§3 κατά τη λήψη αποφάσεων στο σχεδιασμό πολιτικών και στη θέσπιση νομοθετικών πράξεων με ενδεχόμενες επιπτώσεις στο περιβάλλον και στην υγεία.

Στο κείμενο του Πρωτοκόλλου της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης η ενημέρωση του κοινού προβλέπεται να γίνεται με δημόσια κοινοποίηση ή άλλα πρόσφορα μέσα. Τέτοια μέσα μπορεί να είναι το διαδίκτυο, μία δημόσια ανάρτηση σε δημόσιο πίνακα ανακοινώσεων της δημόσιας αρχής, η οποία είναι αρμόδια για τη λήψη αποφάσεων ή σε κάποιο μέσο μαζικής ενημέρωσης που ανταποκρίνεται στο γεωγραφικό αντικείμενο του προτεινόμενου σχεδίου ή προγράμματος. Μπορεί επίσης να γίνει με δημόσια ανάρτηση σε πίνακα ανακοινώσεων σε μέρη τα οποία είναι πολυσύχναστα (π.χ. σχολεία, ταχυδρομεία).¹⁰⁰

Χαρακτηριστικό παράδειγμα καλής εφαρμογής της ενημέρωσης του κοινού είναι η περίπτωση της ενεργειακής πολιτικής της Σλοβακίας κατά το έτος 2000, η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση για την οποία ξεκίνησε στο αρχικό στάδιο σχεδιασμού της. Το Υπουργείο Οικονομικών παρουσίασε μία περιγραφή της ενεργειακής πολιτικής, η οποία διατέθηκε για σχολιασμό από τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και στη συνέχεια συντάχθηκε ένα κείμενο για συζήτηση για τις κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις. Μόλις ετοιμάστηκε ένα προσχέδιο της ενεργειακής πολιτικής, η διαθεσιμότητά του επισημάνθηκε στα Οικονομικά Νέα και το πλήρες κείμενο έγινε διαθέσιμο στο διαδίκτυο και στα Γραφεία της Κυβέρνησης. Για δύο

¹⁰⁰ Barry Dalal-Clayton & Barry Sadler, “*Strategic Environmental Assessment, A Sourcebook and Reference Guide to International Experience*”, (Earthscan- London - Sterling, VA, First published by Earthscan in the UK and in USA in 2005), σελ.219-221

μήνες επιτράπηκε η επιθεώρησή του από το κοινό και η υποβολή σχολίων στο πεδίο της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και συγκεντρώθηκαν περισσότερα από 400 σχόλια.¹⁰¹

Η συμμετοχή του κοινού ορίζεται ρητά στο άρθρο 1 περ.δ του Πρωτοκόλλου και έχει στόχο την επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της υγείας. Προβλέπεται επίσης κατά τον ορισμό της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης στο άρθρο 2§6 του Πρωτοκόλλου, στο άρθρο 5§3 κατά την εξέταση των σχεδίων και των προγραμμάτων και στο άρθρο 6§3 το κοινό έχει δικαίωμα συμμετοχής κατά τον καθορισμό σχετικών πληροφοριών που πρέπει να περιλαμβάνονται στην έκθεση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Περαιτέρω το άρθρο 8 του Πρωτοκόλλου αναφέρεται εξ ολοκλήρου στη συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Ειδικότερα στην §1 η συμμετοχή του κοινού προβλέπεται να γίνεται εγκαίρως κατά την έναρξη της διαδικασίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, με τρόπο ουσιαστικό, εντός ευλόγων χρονικών περιθωρίων και όταν ακόμη όλες οι εναλλακτικές δυνατότητες είναι ανοικτές. Το έγκαιρο της συμμετοχής του κοινού προσδιορίζεται πάντα σε σχέση με τα χαρακτηριστικά του προτεινόμενου σχεδίου ή προγράμματος και των ενδεχόμενων περιβαλλοντικών επιπτώσεων συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων στην υγεία¹⁰². Επίσης σε ό,τι αφορά την ουσιαστική συμμετοχή του κοινού έχει στόχο την διευκόλυνση της διαδικασίας όσον αφορά στην παροχή προτάσεων και στην εύρεση των βέλτιστων εναλλακτικών και προϋποθέτει ότι αυτή ξεκινάει νωρίς κατά τη διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης με τους συμμετέχοντες να μπορούν να εκφράζουν τις απόψεις τους και αυτές να λαμβάνονται υπ' όψιν από τα αποφασίζοντα όργανα.¹⁰³ Στην §2 ορίζεται ότι το κοινό μπορεί να συμμετέχει με ηλεκτρονικά ή άλλα μέσα τόσο στο προκαταρκτικό σχέδιο όσο και στην έκθεση περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Στην §3 προβλέπεται αντίστοιχο δικαίωμα συμμετοχής με το ενδιαφερόμενο κοινό και σε μη κυβερνητικές οργανώσεις. Στην §4 προβλέπεται ότι το κοινό πρέπει να μπορεί να εκφράσει τη γνώμη του για το προκαταρκτικό σχέδιο ή πρόγραμμα και για την έκθεση περιβαλλοντικών επιπτώσεων εντός ευλόγου χρονικού περιθωρίου. Στην §5 προβλέπεται η ρύθμιση των

¹⁰¹ Ibid, (100)

¹⁰² Βλ. (98) UNECE, “*Good practice Recommendations on Public Participation on Strategic Environmental Assessment*”, (United Nations publication, 2015), σελ. 13

¹⁰³ Ibid, (102) σελ. 12

λεπτομερειών σχετικά με την ενημέρωση και τις διαβουλεύσεις με το ενδιαφερόμενο κοινό καθώς και για τη δημοσιοποίησή τους.

Επισημαίνεται ότι το Πρωτόκολλο δεν εξειδικεύει κάποιο χρονοδιάγραμμα για τη συμμετοχή του κοινού κατά την εξέλιξη της διαδικασίας της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα μπορεί να τεθεί με εθνική νομοθετική πρωτοβουλία για τη συμμετοχή του κοινού σε κάθε στάδιο ή να υιοθετηθεί μία ευέλικτη προσέγγιση κατά την οποία τα αποφασίζοντα όργανα θα είναι υπεύθυνα για να ορίζουν εκείνα τα χρονοδιαγράμματα, τα οποία να είναι κατάλληλα αναλόγως της περίπτωσης. Η ευέλικτη προσέγγιση επιτρέπει στα αποφασίζοντα όργανα να λαμβάνουν μεν υπ' όψιν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του προτεινόμενου σχεδίου ή προγράμματος, μπορεί όμως και να καταλήξει σε αβεβαιότητα και σε διαφωνία με τις δημόσιες αρχές.¹⁰⁴

Το εθνικό νομικό πλαίσιο μπορεί να προβλέπει τη δυνατότητα επαναλαμβανόμενων ευκαιριών συμμετοχής του κοινού ή την επέκταση του χρονοδιαγράμματος, όπως για παράδειγμα: όταν υπάρχει αμφιβολία για την αποτελεσματική ενημέρωση του κοινού, όταν ανακλύπτον νέες πληροφορίες ή οι περιστάσεις αλλάζουν σημαντικά και για το λόγο αυτό προκύπτει η ανάγκη να δοθεί περαιτέρω δυνατότητα για τη συμμετοχή του κοινού.¹⁰⁵

Το Πρωτόκολλο για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση προβλέπει πέρα από τη συμμετοχή του κοινού και διαβουλεύσεις με άλλες αρμόδιες αρχές και οργανισμούς. Ειδικότερα στο άρθρο 9 προβλέπεται η δυνατότητα διαβουλεύσεων με αρμόδιες περιβαλλοντικές ή υγειονομικές αρχές σχετικά με τις επιπτώσεις στο περιβάλλον και στην υγεία από την υλοποίηση του σχεδίου ή του προγράμματος. Οι αρχές αυτές έχουν δικαίωμα πληροφόρησης επί του προκαταρκτικού σχεδίου ή προγράμματος σύμφωνα με την §2 του ίδιου άρθρου και σύμφωνα με την §3 πρέπει να τους διασφαλίζεται η ουσιαστική δυνατότητα εντός ευλόγων χρονικών περιθωρίων να εκφράσουν τη γνώμη τους επί του προκαταρκτικού σχεδίου ή προγράμματος και επί της έκθεσης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Επίσης στα άρθρα 5§2 και 6§2 προβλέπεται η διενέργεια διαβουλεύσεων με τις αρμόδιες περιβαλλοντικές και υγειονομικές αρχές για την εξέταση δυνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον και στην

¹⁰⁴ Ibid, (103), σελ. 13

¹⁰⁵ Ibid, (104), σελ. 14

υγεία και κατά τον καθορισμό των σχετικών πληροφοριών που πρέπει να περιλαμβάνονται στην έκθεση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Στο Πρωτόκολλο για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση προβλέπεται επίσης και η δυνατότητα διασυνοριακών διαβουλεύσεων σε περίπτωση που κάποιο μέρος προέλευσης κρίνει ότι η υλοποίηση σχεδίου ή προγράμματος ενδέχεται να έχει σημαντικές διασυνοριακές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων στην υγεία, ή στην περίπτωση κατά την οποία κάποιο μέρος το οποίο ενδέχεται να θιγεί σημαντικά το ζητήσει, το μέρος προέλευσης ειδοποιεί το συντομότερο δυνατόν πριν από την έγκριση του σχεδίου ή προγράμματος του θιγόμενο μέρος. Κατά τη διεξαγωγή των σχετικών διαβουλεύσεων τα μέρη εξασφαλίζουν ότι το ενδιαφερόμενο κοινό και οι ενδιαφερόμενες περιβαλλοντικές και υγειονομικές αρχές του θιγόμενου μέρους ενημερώνονται και έχουν τη δυνατότητα να διαβιβάσουν τη γνώμη τους επί του προκαταρκτικού σχεδίου ή προγράμματος και επί της έκθεσης περιβαλλοντικών επιπτώσεων εντός ευλόγου χρονικού πλαισίου.

Στο άρθρο 10§1 περίπτωση γ διασφαλίζεται ότι λαμβάνονται δεόντως υπόψη - μεταξύ άλλων- και οι παρατηρήσεις του κοινού, των αρμοδίων περιβαλλοντικών και υγειονομικών αρχών και τα συμπεράσματα κατά τις διασυνοριακές διαβουλεύσεις. Επίσης στην §2 προβλέπεται ότι κατά την έγκριση σχεδίου ή προγράμματος ενημερώνεται το κοινό και οι περιβαλλοντικές και υγειονομικές αρχές καθώς και τα μέρη με τα οποία πραγματοποιήθηκαν διαβουλεύσεις για τον τρόπο με τον οποίο ενσωματώθηκαν οι περιβαλλοντικές πτυχές και οι πτυχές υγείας, ο τρόπος με τον οποίο λήφθηκαν υπόψη τα σχόλια που υποβλήθηκαν καθώς και οι λόγοι έγκρισής τους.

Επίσης στο άρθρο 12§2 προβλέπεται ότι τα αποτελέσματα της διαδικασίας παρακολούθησης της υλοποίησης των σχεδίων και προγραμμάτων καθίστανται διαθέσιμα σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία στο κοινό και στις υγειονομικές και περιβαλλοντικές αρχές.

Με τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου του Κιέβου η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση καθιερώνεται ως μία αναμφισβήτητα συμμετοχική διαδικασία. Ωστόσο, η συμμετοχή του κοινού σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων αντιμετωπίζονταν ως ένας πρόσθετος περιορισμός που θα επέφερε επιπλέον κόστος, ακόμη και στις περιπτώσεις που απειλούνταν ενδεχόμενοι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι. Στην εποχή όμως της

προώθησης της βιώσιμης ανάπτυξης αντιμετωπίζεται ως προϋπόθεση του ζητουμένου, δηλαδή της ανάπτυξης με όρους αειφορίας και ανθεκτικότητας.¹⁰⁶

Η συμμετοχή του κοινού πέρα από το ότι ενισχύει τη διαφάνεια της διαδικασίας, είναι πολύτιμη για την αποτελεσματικότητα της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Με τη συνδρομή του κοινού μπορεί να ερευνηθούν πτυχές του περιβάλλοντος και της υγείας που ενδεχομένως να είχαν άδοξα παραληφθεί, καθώς και να αναδειχθούν καλύτερα οι κρατούσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και ενδεχόμενες αδυναμίες εφαρμογής του προτεινόμενου σχεδίου ή προγράμματος, που ανάγονται σε τοπικά χαρακτηριστικά, σε συνήθειες ή αξίες, που μόνο οι κάτοικοι συγκεκριμένης περιοχής μπορούν να εξηγήσουν. Επίσης οι βασικές ανάγκες και τα αιτήματα όλων των ενδιαφερομένων εντοπίζονται και αξιολογούνται εγκαίρως, κάτι που επιτρέπει την αποφυγή τροποποίησης και επαναξιολόγησης του σχεδίου ή προγράμματος στη συνέχεια κατά τα στάδια εφαρμογής και γλιτώνει από επιπλέον έξοδα. Παράλληλα η διευρυμένη συμμετοχή του κοινού αυξάνει την υποστήριξη και ενισχύει την αξιοπιστία του υιοθετούμενου σχεδίου ή προγράμματος και συμβάλλει στην αποφυγή ενδεχόμενων επακόλουθων διαφωνιών, αντιπαραθέσεων και καθυστερήσεων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων εξαιτίας όποιας αντίθεσης του κοινού.¹⁰⁷ Εξάλλου είναι ευρέως αναγνωρισμένο ότι το κοινό προτιμάει να υποστηρίξει πολιτικές ή στρατηγικές, στην εξέλιξη ή στην αποδοχή των οποίων έχει συμμετάσχει ενεργά. Αντιθέτως, οι πολιτικές που έχουν επιβληθεί, όσο σωστές και καλές και αν είναι, επιφέρουν μία αρνητική νοοτροπία. Η ενημερωμένη και ενεργός κοινωνία διασφαλίζει την εφαρμογή των αποφάσεων που λαμβάνονται από κοινού.¹⁰⁸

Παρά τα οφέλη της συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες η ανάμιξη του κοινού δημιουργεί προβλήματα και δυσκολίες. Μία περίπτωση μπορεί να είναι ο εμπιστευτικός χαρακτήρας που ενδεχομένως έχουν ορισμένες πολιτικές και προγράμματα έτσι ώστε να υπάρχουν περιορισμοί ως προς το είδος και το πλήθος της πληροφορίας που μπορεί να δημοσιοποιηθεί και να συζητηθεί. Επίσης η διαδικασία της

¹⁰⁶ Mario Gauthier, Louis Simard, Jean-Philippe Wauub, “*Public participation in strategic environmental assessment (SEA): Critical review and Quebec (Canada) approach*”, (Environmental Impact Assessment Review, Vol. 31, 2011), σελ. 49

¹⁰⁷ Felix Rauschmayer, Nathalie Risse, “*A framework for the selection of participatory approaches for SEA*”, (Environmental Impact Assessment Review, Vol.25, 2005), σελ. 653

¹⁰⁸ Georgian National Project Team, “*A guide to Strategic Environmental Assessment Georgian Perspective*”, (2006), σελ.36, <
https://unece.org/DAM/env/cia/documents/SEA_CBNA/Georgia_manual_en.pdf>

διαβούλευσης μπορεί να κοστίζει αρκετά σε χρήμα και σε χρόνο με αποτέλεσμα ιδίως λόγω καθυστερήσεων οι αρχικές προθέσεις των σχεδίων τελικά να αλλοιώνονται στο τελικό αποτέλεσμα. Ανασταλτικοί παράγοντες για μία αποτελεσματική συμμετοχή του κοινού μπορεί επίσης ενδεικτικά να είναι η έλλειψη εμπειρίας του κοινού σχετικά με θέματα πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων, η έλλειψη κατάρτισης των συντελεστών της διαδικασίας της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης ή το γεγονός ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση δεν παροτρύνει αποτελεσματικά τη συμμετοχή των διάφορων επηρεαζόμενων ομάδων.¹⁰⁹

γ. Πλεονεκτήματα από την εφαρμογή Στρατηγική Περιβαλλοντικής Εκτίμησης – γιατί θεωρείται σημαντική

Τα οφέλη που προκύπτουν από την εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης αποτελούν αντικείμενο ανάπτυξης σε πολλές βιβλιογραφικές αναφορές.

Τα πρώτα επιχειρήματα που διατυπώθηκαν υπέρ της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης εστιάζουν στην ανάγκη να ξεπεραστούν οι περιορισμοί, οι οποίοι υφίστανται κατά τη Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων η οποία εφαρμόζεται μόνο σε επίπεδο έργου.¹¹⁰ Η διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης αφορά σε ανώτερο επίπεδο σχεδιασμού και μπορεί να εντοπίζει και να αντιμετωπίζει ή να διαχειρίζεται σωρευτικές και συσχετιζόμενες επιπτώσεις πολλαπλών έργων που σχεδιάζονται να εξελιχθούν με την υλοποίηση της αναπτυξιακής πρότασης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εκτίμηση των επιπτώσεων από προτεινόμενη ανάπτυξη μίας ολόκληρης περιοχής, η οποία είναι εξαιρετικά δυσχερές να εξεταστεί σε επίπεδο κάθε ενός μεμονωμένου έργου.

Με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση οι πιθανές επιπτώσεις στο περιβάλλον και στην υγεία από την εφαρμογή κάποιας πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος εντοπίζονται και λαμβάνονται υπ' όψιν σε αρκετά πρώιμο στάδιο της λήψης της απόφασης. Η διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης δηλαδή εστιάζει περισσότερο στον εντοπισμό των περιβαλλοντικών προβλημάτων στην πηγή τους παρά στη θεραπεία αυτών μετά την εμφάνισή τους. Αυτό έχει ως

¹⁰⁹Βλ. (39) Γεώργιος Γκογκίδης, (2018), σελ.26

¹¹⁰ Monica Fundingsland Tetlow and Marie Hanush, “Strategic environmental assessment the state of the art”, (Impact Assessment and Project Appraisal Vol.30, No.1, 2012), σελ.16

αποτέλεσμα να καθίσταται δυνατή η βελτίωση της πολιτικής, του σχεδίου ή του προγράμματος έτσι ώστε να ελαχιστοποιούνται οι ενδεχόμενες αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, να μεγεθύνονται οι θετικές καθώς και να διασφαλίζεται ότι όποιες πιθανές αρνητικές συνέπειες δεν μπορούν να αποφευχθούν, διαχειρίζονται κατάλληλα και αντισταθμίζονται κατά την εφαρμογή της πολιτικής, του σχεδίου ή του προγράμματος.¹¹¹

Το γεγονός ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση διεξάγεται αρκετά νωρίς κατά τη διαδικασία λήψης απόφασης για την υλοποίηση μίας προτεινόμενης πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος, την καθιστά και οικονομικά ωφέλιμη. Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση εντοπίζει από νωρίς τις επιλογές που είναι περιβαλλοντικώς μη αποδεκτές και έτσι αποφεύγονται εγκαίρως τα περιττά έξοδα των εμπλεκόμενων στην υλοποίηση της αναπτυξιακής πρότασης, η οποία εάν προχωρούσε δεν θα λάμβανε τελικά και τις απαιτούμενες περιβαλλοντικές άδειες και εγκρίσεις. Έτσι με αυτόν τον τρόπο εξοικονομούνται κέρδη για τους εμπλεκόμενους αλλά και για το δημόσιο. Όποιες καθυστερήσεις μπορούν να είναι επιζήμιες για τους φορείς καθώς μπορεί να τους εμποδίζουν από την προώθηση άλλων σχεδίων και σε ακραίες περιπτώσεις δεν αποκλείεται να επιφέρουν ακόμη και κινδύνους πτώχευσής τους.¹¹²

Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση είναι μία διαφανής διαδικασία, η οποία στηρίζεται στη συμμετοχή του κοινού. Εκείνοι των οποίων οι συνθήκες διαβίωσης και η υγεία τους μπορεί να επηρεαστούν από την εφαρμογή μίας πολιτικής, ενός σχεδίου ή ενός προγράμματος μπορούν να εκφράσουν τις απόψεις τους, οι οποίες λαμβάνονται υπ' όψιν κατά τη λήψη της απόφασης. Η πρόβλεψη για δημόσιο διάλογο σε όλα τα στάδια της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης συνιστά ένα πολύτιμο εργαλείο για την αποτελεσματικότητά της καθώς η κοινωνία αποτελεί μία αστείρευτη πηγή ιδεών όχι μόνο για τις δημόσιες αρχές αλλά και για τους ειδικούς.¹¹³

Παράλληλα οι ενδιαφερόμενοι και επηρεαζόμενοι μέσω της συμμετοχής τους στη διαδικασία μπορούν να ενημερώνονται τόσο για την προτεινόμενη αναπτυξιακή δράση όσο και για τα περιβαλλοντικά ζητήματα που ανακύπτουν. Υπό αυτή την οπτική

¹¹¹ Βλ. (108) Georgian National Project Team, (2006), σελ.11

¹¹² Riki Therivel and Ainhoa González, “*Is SEA worth it? Short-term costs v. long-term benefits of strategic environmental assessment*”, (Environmental Impact Assessment Review, Vol. 83, 2020) σελ.6

¹¹³ Βλ. (108) Georgian National Project Team, (2006), σελ.11

η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση μπορεί να συμβάλλει δυναμικά στην αφύπνιση της περιβαλλοντικής συνείδησης των πολιτών.

Πλέον των ανωτέρω η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση περιλαμβάνει ένα στάδιο κατά το οποίο συντάσσεται αναφορά με τα πορίσματά της και στο οποίο αναφέρονται αναλυτικά οι εναλλακτικές επιλογές σχετικά με την υλοποίηση της προτεινόμενης πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος. Παρόλο που η απόλυτη ασφάλεια είναι δύσκολο να επιτευχθεί, οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι περιγράφονται πλήρως και διατίθενται οι απαραίτητες πληροφορίες στα αποφασίζοντα όργανα, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να εκτιμήσουν τους αναμενόμενους κινδύνους και τα οφέλη και να προχωρήσουν στην πιο ωφέλιμη περιβαλλοντική επιλογή.¹¹⁴

Η διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης βοηθάει επίσης στην καλύτερη εφαρμογή και την αποδοχή της προτεινόμενης πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος. Στη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση εμπλέκονται ανεξάρτητοι παρατηρητές-κριτές εκτός της ομάδας σχεδιασμού, οι οποίοι αναλαμβάνουν να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν ένα σχέδιο προκειμένου να το αξιολογήσουν στη συνέχεια. Έτσι, η διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης μπορεί να καταλήξει στον επανασχεδιασμό μίας πολιτικής, ενός σχεδίου ή ενός προγράμματος, με αποτέλεσμα αυτό να μπορεί να είναι πιο κατανοητό και πιο εύκολο να εφαρμοστεί. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη διαγραφή αλληλοεπικαλύψεων, τη συμπλήρωση κενών, επεξήγηση ορολογιών, καθώς και ένα απλό και γενικό έλεγχο της υγείας του εν εξελίξει σχεδίου. Ακολούθως ένα ξεκάθαρο σχέδιο οδηγεί σε μία πιο ήπια εφαρμογή με λιγότερη αβεβαιότητα για όσους εμπλέκονται σε αυτήν από τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα.¹¹⁵

Ιδιαίτερα σημαντικό επίσης είναι ότι με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση προωθείται αποφασιστικά η ατζέντα της βιωσιμότητας. Βελτιώνεται η περιβαλλοντική ποιότητα του σχεδιασμού και διασφαλίζεται η σταθερότητα και η συμβατότητα μεταξύ στόχων και στρατηγικών μίας προτεινόμενης πολιτικής, σχεδίου ή προγράμματος. Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση συνδράμει τα αποφασίζοντα όργανα να πάρουν αποφάσεις μετά από επαρκή ενημέρωση, οι οποίες θα είναι στρατηγικής σημασίας πετυχαίνοντας σημαντική περιβαλλοντική και βιώσιμη ανάπτυξη μέσω βελτιωμένου σχεδιασμού και προγραμματισμού. Βοηθάει επίσης τα

¹¹⁴ Ibid, (113), σελ 11

¹¹⁵ Βλ. (112) Riki Therivel and Ainhoa González, (2020), σελ.6

αποφασίζοντα όργανα να κερδίσουν χρόνο και χρήμα αποφεύγοντας κοστοβόρα λάθη και σοβαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, να εντοπίσουν νέες ευκαιρίες για ανάπτυξη, να διασφαλίσουν την αποτελεσματικότητα και τη διαφάνεια κατά τη διαδικασία λήψης απόφασης, να ενδυναμώσουν τη διακυβέρνηση και να χτίσουν την εμπιστοσύνη του κοινού και να ενισχύσουν την αυτοπεποίθησή τους κατά τη διαδικασία της λήψης απόφασης.¹¹⁶

δ. Ο ρόλος της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης

Τις τελευταίες δεκαετίες η ανάπτυξη εμφανίζεται ως αλληλένδετη έννοια με την προστασία του περιβάλλοντος. Αντίστοιχα και η περιβαλλοντική προστασία σήμερα γίνεται αντιληπτή όχι ως απόλυτη αξία, αλλά σε διαρκή αλληλεπίδραση και εξισορρόπηση με την κοινωνική πρόοδο και την οικονομική ανάπτυξη. Το «τρίποδο» αυτό, που πάντως φέρει έντονα ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα, ονομάζεται βιώσιμη ανάπτυξη ή αειφορία και ελπίζει ότι κομίζει λύσεις για τη δυσεπίλυτη εξίσωση της συνολικής μας ευημερίας.¹¹⁷

Υποστηρίζεται η άποψη ότι η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί αναδυόμενο κανόνα εθνικού δικαίου, παρά τις αντιρρήσεις που διατυπώνονται από μερίδα της θεωρίας.¹¹⁸ Ωστόσο το εννοιολογικό περιεχόμενο της έννοιας του όρου βιωσιμότητα είναι αμφισβητούμενο, κάτι το οποίο μπορεί να επηρεάσει την εξέλιξη της διαδικασίας της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Για παράδειγμα, κάποιοι αντιλαμβάνονται τη βιωσιμότητα σαν μία ιδέα κυρίως ανθρωποκεντρική και κάποιοι άλλοι τη βλέπουν περισσότερο ως περιβαλλοντοκεντρική.¹¹⁹ Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση εστιάζει στην προστασία του περιβάλλοντος χάριν και προς όφελος του ανθρώπου ενώ η

¹¹⁶ Βλ. (44) Secretariat of the Pacific Regional Environment Programme (SPREP), “Strategic Environmental Assessment (SEA)-Guidelines for Pacific Island Countries and Territories”, (2006)σελ, 2

¹¹⁷ Κωνσταντίνα-Μαρίνα Λούβη, «Κλιματική αλλαγή και ενέργεια» στο Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Χαρίκλεια Αρώνη (επιμ.), *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας* (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020) σελ. 271

¹¹⁸ Χρυσάνθη Κολόκα, «Οι πηγές του Διεθνούς Δικαίου της Ενέργειας» στο Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Χαρίκλεια Αρώνη (επιμ.), *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας* (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020) σελ. 19

¹¹⁹ Margaret Desmond, “Strategic Environmental Assessment (SEA): A tool for environmental decision-making”, (Article in Irish Geography, Vol. 40(1), 2007, σελ. 66

περιβαλλοντοκεντρική ή αλλιώς οικοκεντρική προσέγγιση γίνεται αντιληπτή ως αξία καθεαυτή.¹²⁰

Η πρώτη φορά που διατυπώθηκε με σαφήνεια ο ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης ήταν το έτος 1987, ότε και πραγματοποιήθηκε η πρώτη επίσημη διάσκεψη για τη βιωσιμότητα της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (γνωστή ως Επιτροπή Brundtland). Η Επιτροπή ως βιώσιμη ανάπτυξη όρισε την ανάπτυξη εκείνη, η οποία ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς όμως να υπονομεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους.¹²¹ Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό η βιώσιμη ανάπτυξη λαμβάνεται υπ' όψιν κατά προτεραιότητα συγχρόνως με την ικανοποίηση των ανθρωπίνων αναγκών για το μέλλον θέτοντας έτσι με αυτόν τον τρόπο για το παρόν το καθήκον προστασίας του περιβάλλοντος.¹²²

Στην Έκθεση αυτή καταγράφηκε επίσης ότι η υιοθέτηση μακροπρόθεσμων περιβαλλοντικών στρατηγικών μετά τον προσδιορισμό των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων, των πόρων, του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης και με την ενσωμάτωσή τους στις εθνικές και στις διεθνείς πολιτικές προωθεί αποφασιστικά τη βιώσιμη ανάπτυξη.¹²³

Με παρόμοιο τρόπο στην Ατζέντα 21 διατυπώνεται ότι η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων «πρέπει να εκτείνεται πέρα από το επίπεδο έργου σε πολιτικές και προγράμματα» και λίγο αργότερα το πρωτόκολλο του Κιότο για την κλιματική αλλαγή¹²⁴ υπογραμμίζει την αυξανόμενη ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των πολιτικών, των σχεδίων και των προγραμμάτων σε στρατηγικό επίπεδο.¹²⁵

Η εκπλήρωση των επιταγών της βιώσιμης ανάπτυξης προϋποθέτει ότι οι περιβαλλοντικές συνιστώσες λαμβάνονται υπόψη κατά τον στρατηγικό σχεδιασμό

¹²⁰ Χριστίνα Ακριβοπούλου, «Βασικές έννοιες-δίκαιο του περιβάλλοντος» (AKRIVOPOULOUCHRISTINA'S BLOG, 06.03.2010) <https://akrivopoulouchristina.wordpress.com/2010/03/06/βασικές-έννοιες-δίκαιο-του-περιβάλλο/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 05.12.2023

¹²¹ Βλ. (118) Χρυσάνθη Κολόκα, (2020), σελ. 19

¹²² Carys Jones, Mark Baker, Jeremy Carter, Stephen Jay, Michael Short and Christofer Wood, “*Strategic Environmental Assessment and Land Use Planning An International Evaluation*”, (Routledge 2005), σελ. 2

¹²³ Βλ. (119) Margaret Desmond, (2007), σελ. 66

¹²⁴ Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, Kyoto 11-12-1997, United Nations Treaty Series Volume Number 2303, registration date 16-02-2005, <<https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>>

¹²⁵ Βλ. (119) Margaret Desmond, (2007), σελ. 66

πολιτικών, προγραμμάτων και σχεδίων. Στην ανάγκη αυτή ανταποκρίνεται αποτελεσματικά η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, ως μία δυναμική διαδικασία, η οποία συμβάλλει καθοριστικά στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης αποτιμώντας τις περιβαλλοντικές συνιστώσες σε έγκαιρο στάδιο της διαδικασίας σχεδιασμού πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων.

Η πρόσθετη αξία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης στη λήψη περιβαλλοντικώς φιλικής απόφασης περιλαμβάνει την ενσωμάτωση κριτηρίων σχετικών με το περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία, το σχεδιασμό βιώσιμων περιβαλλοντικώς πολιτικών και σχεδίων και την αξιολόγηση των καλύτερων πρακτικών επιλογών και εναλλακτικών. Ειδικότερα η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση συμβάλει στη διασφάλιση ότι πολλά από τα περιβαλλοντικά ζητήματα όπως η κλιματική αλλαγή, η αύξηση και η χρήση ενέργειας αξιολογούνται στις πολιτικές, στα σχέδια και στα προγράμματα σε διαφορετικά διοικητικά επίπεδα συμπεριλαμβανομένων των εθνικών, των περιφερειακών και των τοπικών.¹²⁶

Σε θεσμικό επίπεδο η συνεισφορά της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης στη βιωσιμότητα έγκειται στο ότι μπορεί να βελτιώσει την περιβαλλοντική διακυβέρνηση και να ενισχύσει την εμπιστοσύνη του κοινού σε ό,τι αφορά τη λήψη αποφάσεων. Ενδεικτικά στην Οδηγία 2001/42/EK περιλαμβάνονται προβλέψεις για τη βελτίωση της διαβούλευσης, της δημόσιας συμμετοχής και του διασυνοριακού διαλόγου. Ειδικότερα στο κείμενο της Οδηγίας αναφέρονται οι διευθετήσεις που πρέπει να γίνουν από τις δημόσιες αρχές για να καταστήσουν δυνατό στους πολίτες και στους περιβαλλοντικούς οργανισμούς να έχουν «έγκαιρη και αποτελεσματική» συμμετοχή στη διαμόρφωση του σχεδίου και του προγράμματος, ότι η διαβούλευση είναι απαραίτητη σε εγχώριο επίπεδο με ορισθείσες αρχές κατά τη διάρκεια των σταδίων “screening” και “scoping” των σχεδίων και των προγραμμάτων ενώ πρόσθετες απαιτήσεις συναντώνται σε διασυνοριακές καταστάσεις.¹²⁷

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση διασφαλίζει ότι η προτεινόμενη πολιτική, σχέδιο ή πρόγραμμα θα πραγματοποιηθεί αφού ληφθούν υπόψη σε πρώιμο στάδιο του σχεδιασμού του όλες οι περιβαλλοντικές παράμετροι. Αυτό συνάδει με πολλές διεθνείς πολιτικές και οδηγίες, οι οποίες υποστηρίζουν την εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Για παράδειγμα στον Καναδά η Στρατηγική

¹²⁶ Ibid (125), σελ. 66

¹²⁷ Ibid (126), σελ. 66

Περιβαλλοντική Εκτίμηση είναι μία επίσημη διαδικασία σύμφωνα με μία Οδηγία του Υπουργικού Συμβουλίου, με την οποία διασφαλίζεται μεταξύ άλλων ότι η περιβαλλοντική αξιολόγηση είναι πλήρως ενσωματωμένη στην ανάλυση των πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων έτσι ώστε να *«λαμβάνονται ενημερωμένες αποφάσεις σε υποστήριξη της βιώσιμης ανάπτυξης»*. Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2001/42/ΕΚ αναγνωρίζει ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση συμβάλλει *«...στην ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών παραμέτρων κατά την προετοιμασία και την υιοθέτηση μίας πολιτικής, ενός σχεδίου ή ενός προγράμματος με στόχο την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης»*¹²⁸ ενώ και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (2002) αναγνώρισε τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση ως ένα από τα υποσχόμενα εργαλεία για την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ευρώπη.

Η σύνδεση της βιώσιμης ανάπτυξης με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση εντοπίζεται επίσης συχνά στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Σύμφωνα με τον Fisher¹²⁹ *«η κεντρική ιδέα για την εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης είναι η δημιουργία ενός καλύτερου περιβάλλοντος μέσω ενημερωμένης και βιώσιμης λήψης αποφάσεων»*. Επίσης οι Arce και Gullón αναγνωρίζουν τη βιωσιμότητα ως κεντρικής σημασίας για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση και οι Linacre, Liou και Yu συμφωνούν στο γεγονός ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση προσθέτει αξία στη διαδικασία λήψης απόφασης μέσω της ενημέρωσης των αποφασίζοντων οργάνων σχετικά με τη βιωσιμότητα των στρατηγικών δράσεων. Επίσης οι Tetlow και Hanusch¹³⁰ περιγράφουν τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση ως μία *«...προληπτική διαδικασία κατά την οποία αναπτύσσονται βιώσιμες λύσεις ως αναπόσπαστο μέρος των δραστηριοτήτων στρατηγικού σχεδιασμού»*.¹³¹ Οι Noble, Dalal- Clayton και Sadler, αναγνωρίζουν τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση ως μέσο ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών ζητημάτων στη διαδικασία λήψης απόφασης για την προτεινόμενη πολιτική, σχέδιο ή πρόγραμμα και για το λόγο αυτό συνεισφέρει στη βιωσιμότητα. Επίσης οι Brown και Thériverel ισχυρίζονται ότι η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση επιδιώκει να προωθήσει μία προσέγγιση μέσω της οποίας η πολιτική αναπτύσσεται σε ένα ευρύτερο σύνολο προοπτικών για να

¹²⁸ Lisa White, Bram F. Noble, *“Strategic environmental assessment for sustainability: A review of a decade of academic research”*, (Environmental Impact Assessment Review, Vol. 42, 2013), σελ. 60

¹²⁹ Thomas B. Fisher, *“Strategic environmental assessment on post-modern times”*, (Environmental Impact Assessment Review, Vol. 23, 2003), σελ. 162

¹³⁰ Βλ. (110) Monica Fundingsland Tetlow, Marie Hanusch, (2012), σελ. 16

¹³¹ Βλ. (128) Lisa White, Bram F. Noble, (2013), σελ. 60

συμπεριλάβει όλες τις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να εστιάσει στις πηγές των περιβαλλοντικών επιπτώσεων περισσότερο από το να αντιμετωπίζει τις επιπτώσεις. Οι Therivel και Patridario αναγνώρισαν την συνεισφορά της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης στην ανάπτυξη των πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων με το να επιτρέπουν τις αρχές της βιωσιμότητας να πραγματοποιηθούν από πολιτικές και σχέδια και σε μεμονωμένα έργα ανάπτυξης. Επίσης κατά τον Sheate η ενσωμάτωση του περιβάλλοντος στη λήψη στρατηγικής απόφασης είναι ένα απαραίτητο προαπαιτούμενο για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης.¹³²

Σχετικά πρόσφατα, το 2015, το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών «Μεταμορφώνοντας τον κόσμο μας: η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη», αναδεικνύει τη σύνδεση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης με τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Στο κείμενο αυτό τίθενται 17 στόχοι για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και 169 στόχοι άμεσα συσχετιζόμενοι με αυτήν, οι οποίοι όλοι μαζί εξισορροπούν τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης: το περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία. Το ψήφισμα αυτό έχει ιδιαίτερη αξία διότι συντάσσεται τη στιγμή κατά την οποία η παγκόσμια κοινότητα καλείται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της περιβαλλοντικής και κλιματικής κρίσης. Οι τεθειμένοι στόχοι για τη βιώσιμη ανάπτυξη διαμορφώνουν τη διεθνή ατζέντα με χρονικό ορίζοντα το 2030 σε πεδία ιδιαίτερα σημαντικά για την ανθρωπότητα και τον πλανήτη προκρίνοντας την περιβαλλοντική αξιολόγηση ως μία οικογένεια εργαλείων, που μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στην επιδιωκόμενη ανάπτυξη.¹³³

Σε ό,τι αφορά τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων για την υλοποίηση της ανάπτυξης η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση θεωρείται ότι έχει καθοριστικό ρόλο δεδομένου ότι ο σκοπός της είναι να παρέχει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος μέσω της ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών πτυχών στην προετοιμασία και στην υιοθέτηση των πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων με στόχο την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως αυτή αντικατοπτρίζεται τόσο στην

¹³² Βλ. (119) Margaret Desmond, (2007), σελ. 66

¹³³ Ainhoa González Del Cambo, Paola Gazzola, Vincent Onyango, “*The mutualism of strategic environmental assessment and sustainable development goals*”, (Environmental Impact Assessment Review, Vol. 82, 2020), σελ.1

Ευρωπαϊκή Οδηγία για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση όσο και στο Πρωτόκολλο για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση.

Διαδικαστικά χαρακτηριστικά της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης επίσης συνάδουν με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πρόβλεψη για τη συμμετοχή του κοινού σε πρώιμο στάδιο της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, μέσω της οποίας ενισχύεται η διαφάνεια και η λογοδοσία των αποφασίζοντων οργάνων ενδυναμώνοντας το δημοκρατικό πνεύμα που διέπει τις πολιτικές που την εφαρμόζουν.

Ωστόσο, μία μέγιστη συμβολή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης στη βιώσιμη ανάπτυξη σε εθνικό επίπεδο προϋποθέτει την ύπαρξη σχετικής εθνικής πρόβλεψης ώστε η εκπόνηση αυτής να αποτελεί τουλάχιστον νομική υποχρέωση.

3. Η εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης σύμφωνα με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

α. Η ευρωπαϊκή Οδηγία για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση 2001/42/ΕΚ¹³⁴

ι) Ιστορικό πλαίσιο

Η ανάγκη για θέσπιση ενός πλαισίου Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο συνέπεσε χρονικά με το διεθνώς αυξανόμενο ενδιαφέρον για ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος περί τα μέσα του 1970. Τότε ήταν που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξήρε για πρώτη φορά την ανάγκη θέσπισης Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, παρόλο που οι ευρωπαϊκές κοινότητες δεν είχαν επισήμως ακόμη αρμοδιότητα ανάληψης δράσης στον τομέα του περιβάλλοντος.¹³⁵ Αρχική επιδίωξη ήταν η έκδοση μίας Οδηγίας, οι διατάξεις της οποίας θα αναφέρονταν

¹³⁴ Οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιουνίου 2001 σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων.

¹³⁵ Hólmfrídur Bjarnadóttir, “SEA in the Context of Land-Use Planning The application of the Directive 2001/42/EC to Sweden, Iceland and England”, (MiSt Report 6Tools for Environmental Assessment in Strategic Decision Making Department of Spatial Planning, School of Technoculture, Humanities and Planning, Blekinge Institute of Technology, Sweden, 2008), σελ.19

στην εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων τόσο από μεμονωμένα έργα όσο και από στρατηγικές ενέργειες.¹³⁶

Το πρώτο βήμα για την εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον από αποφάσεις που λαμβάνονται σε ανώτερο επίπεδο, έγινε το 1985 με την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ, η οποία αφορούσε στην εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την εκτέλεση ορισμένων έργων. Η Οδηγία αυτή -μαζί με τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις της- κωδικοποιήθηκε στη συνέχεια από την όμοιά της 2011/92/ΕΕ¹³⁷.

Η απουσία μίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης ως απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση προγραμμάτων, σχεδίων και πολιτικών οδήγησε πολλά κράτη-μέλη ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 να προβούν στη θέσπιση εθνικών συστημάτων Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν η Ολλανδία, η οποία προέβλεψε ως απαραίτητη προϋπόθεση για τις αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου σχετικά με την υλοποίηση συγκεκριμένων σχεδίων ή προγραμμάτων μία συντεταγμένη δοκιμασία (“e-test”) και η Δανία, η οποία επίσης θέσπισε την προϋπόθεση της εκπόνησης Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης για ορισμένες κυβερνητικές πρωτοβουλίες.¹³⁸

Μία πρόμη δέσμευση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προετοιμασία μίας περιβαλλοντικής αξιολόγησης έγινε το 1987, σύμφωνα με την οποία η επίσημη πρόθεση ήταν να αφορά στις πολιτικές, στα σχέδια και στα προγράμματα.¹³⁹ Η Γενική Διεύθυνση ΙΧ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος) πρότεινε το 1990 την έκδοση σχετικής με την ως άνω πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Οδηγία, κάτι το οποίο όμως εγκαταλείφθηκε μέχρι το 1995. Ακολούθησαν άλλες τρεις προτάσεις για την έκδοση Οδηγίας για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, με την τελευταία να χρονολογείται το 1999, το κείμενο της οποίας λειτούργησε ως βάση για διαπραγματεύσεις σε επίπεδο Συμβουλίου με 15 κράτη μέλη κυρίως αναφορικά με τα είδη των στρατηγικών δράσεων στα οποία η Οδηγία θα έπρεπε να εφαρμοστεί.¹⁴⁰ Μία βασική διαφορά μεταξύ των πρώτων προτάσεων και της τελευταίας είναι ότι ενώ στις πρώτες σκοπός ήταν να καλυφθούν οι πολιτικές, τα σχέδια και τα προγράμματα, η τέταρτη περιορίστηκε μόνο στα χωρικά σχέδια, αλλά αργότερα

¹³⁶ Βλ. (33) Riki Therivel, (2004), σελ. 21

¹³⁷ Αιτιολογική σκέψη υπ' αριθμόν 1 της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (κωδικοποιημένο κείμενο).

¹³⁸ Βλ. (33) Riki Therivel, (2004), σελ. 21

¹³⁹ Βλ. (135) Hólmfrídur Bjarnadóttir, (2008), σελ.20

¹⁴⁰ Ibid (139)

επεκτάθηκε πάλι το πεδίο εφαρμογής της ώστε να περιλαμβάνει και προγράμματα αν και η πρόβλεψη για Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση εγκαταλείφθηκε οριστικά. Ένα άλλο σημείο διαφωνιών ήταν η τάξη και η κατανομή των αρμοδιοτήτων για την αξιολόγηση μεταξύ των διαφόρων επιπέδων καθώς και η σχέση μεταξύ της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης έτσι ώστε να αποφεύγεται η επανάληψη μεταξύ των δύο αυτών αξιολογήσεων.

Σημειώνεται ότι το κείμενο της τελευταίας πρότασης διέκρινε το αντικείμενο της Οδηγίας και περιλάμβανε επιπλέον της προστασίας του περιβάλλοντος και την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης¹⁴¹. Επίσης η ιδέα για τον έλεγχο (monitoring) προτάθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2001 και προστέθηκε στην Οδηγία την τελευταία στιγμή.¹⁴²

Το έτος 2000 συμφωνήθηκε μία κοινή θέση μεταξύ των κρατών-μελών και ένα χρόνο αργότερα, μετά από κάποιες τροποποιήσεις το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο ενέκριναν το τελικό κείμενο στις 21 Ιουλίου 2001.¹⁴³

Η Οδηγία έπρεπε να εφαρμοστεί μέχρι τον Ιούλιο του 2004 σε όλα τα κράτη μέλη είτε αντικαθιστώντας είτε επιπρόσθετα σε οποιοδήποτε υφιστάμενο εθνικό σύστημα Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Δεν είχε άμεση ισχύ στα κράτη μέλη, αντίθετα χρειαζόταν να την ενσωματώσουν στο εθνικό νομοθετικό τους πλαίσιο. Το Σεπτέμβριο του 2003 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε κατευθύνσεις για τη διευκόλυνση των κρατών-μελών σχετικά με την ορθή ερμηνεία των απαιτήσεων της Οδηγίας.¹⁴⁴

ii) Βασικά Χαρακτηριστικά Οδηγίας 2001/42/EK

Ένα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της Οδηγίας 2001/42/EK είναι ότι δεν αναφέρει στο κείμενό της την έννοια «στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση», παρά αρκείται στη διατύπωση «εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων», την εκπόνηση της οποίας προβλέπει για σχέδια ή προγράμματα, τα οποία πληρούν τις προβλεπόμενες στις διατάξεις της προϋποθέσεις.

Η Οδηγία προβλέπει την ενσωμάτωση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης στις υφιστάμενες διαδικασίες για την έγκριση σχεδίων και προγραμμάτων

¹⁴¹ Βλ. (33) Riki Therivel, (2004),σελ. 22

¹⁴² Βλ. (135) Hólmfrídur Bjarnadóttir, (2008), σελ.2

¹⁴³ Ibid (142), σελ.20

¹⁴⁴ Βλ. (33) Riki Therivel, (2004),σελ.23

(άρθρο 4§2) και αναφέρει ρητώς την επιδίωξη για αποφυγή της επανάληψης εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (άρθρο 4§3). Αναγνωρίζεται η ιδέα της κλιμακωτής προσέγγισης, υπό την έννοια ότι κατά την εκπόνηση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης τα κράτη-μέλη πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν το γεγονός ότι η εκτίμηση διεξάγεται σε διάφορα επίπεδα του ιεραρχημένου συνόλου, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να αξιοποιούν τα δεδομένα και τις πληροφορίες που έχουν συλλεχθεί σχετικά με τις επιπτώσεις στο περιβάλλον από κάποιο άλλο επίπεδο λήψης απόφασης ή από άλλη ευρωπαϊκή νομοθεσία και είναι ήδη γνωστά (άρθρο 4§3 και άρθρο 5§2,3) έτσι ώστε να αποφεύγονται διαδικαστικές επαναλήψεις, οι οποίες κοστίζουν τουλάχιστον σε χρόνο και σε χρήμα.

Στο κείμενο της Οδηγίας ορίζεται ότι η εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης δεν αναιρεί την εφαρμογή της Οδηγίας 85/337/ΕΟΚ, ούτε και άλλες υφιστάμενες απαιτήσεις του ευρωπαϊκού δικαίου (άρθρο 11§1). Παράλληλα προβλέπεται η δυνατότητα των κρατών μελών να θεσπίζουν συντονισμένες ή κοινές διαδικασίες -σύμφωνα με την ευρωπαϊκή νομοθεσία- ώστε να αποφεύγεται η επανάληψη εκτιμήσεων (άρθρο 11§3).

Σημειώνεται ότι με τις ανωτέρω ρυθμίσεις (άρθρο 11, 4 και 5) θεσπίζεται η αρχή της ορθολογικής διενέργειας των περιβαλλοντικών εκτιμήσεων. Η συγκεκριμένη ερμηνευτική αρχή επιτάσσει τη δημιουργία ενός δικτύου αλληλοτροφοδοτούμενων περιβαλλοντικών εκτιμήσεων κατά τρόπο ώστε να συλλέγονται οι πληροφορίες και να διενεργούνται οι μελέτες που είναι αναγκαίες για την περιβαλλοντική αξιολόγηση, η οποία προσήκει σε κάθε συγκεκριμένο στάδιο δημόσιας δράσης καθώς επίσης οι πληροφορίες και οι μελέτες οι οποίες διενεργήθηκαν σε ένα πλαίσιο περιβαλλοντικής εκτίμησης να αξιοποιούνται και εκτός του πλαισίου αυτού και να αποφεύγονται οι επαναλήψεις και η περιττή επιβάρυνση της διαδικασίας. Η τήρηση της ανωτέρω αρχής είναι ιδιαίτερος κρίσιμη στο μέτρο που ο στρατηγικός σχεδιασμός της δημόσιας δράσης έχει από τη φύση του ασαφές περιεχόμενο και όρια, τόσο από τη σκοπιά της ιεράρχησης των σχεδίων όσο και από εκείνη της κατανομής των αντικειμένων τους και συνεπώς οι επικαλύψεις φαίνεται να είναι δεδομένες.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Γιώργος Ι. Δελλής, «Η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ και οι προεκτάσεις της για το ελληνικό δίκαιο “Ουδείς επίβλημα ιματίου καινού επιβάλλει επί ιμάτιον παλαιόν»», Ευρωπαϊών Πολιτεία 3/2008, σελ. 679

Επίσης στο κείμενο της Οδηγίας καθίσταται αναγκαία η αξιολόγηση εναλλακτικών επιλογών σύμφωνα με τους στόχους και το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του σχεδίου ή προγράμματος (άρθρο 5§1).

Θεσπίζεται η έγκαιρη συμμετοχή του κοινού και η διαβούλευση με τις αρμόδιες αρχές κατά την εκπόνηση της διαδικασίας αξιολόγησης (άρθρο 6§1). Τα κράτη μέλη ορίζουν τις αρχές με τις οποίες πρέπει να πραγματοποιούνται οι διαβουλεύσεις βάσει των ειδικών περιβαλλοντικών αρμοδιοτήτων τους (άρθρο 6§3). Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες είναι ενδεχόμενο να υπάρξουν επιπτώσεις στο έδαφος άλλου κράτους προβλέπονται επίσης διασυνοριακές διαβουλεύσεις (άρθρο 7).

Η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών πτυχών στο σχέδιο καθώς και ο τρόπος με τον οποίον έχουν ληφθεί υπ' όψιν η περιβαλλοντική μελέτη, οι τυχόν γνώμες που εκφράστηκαν κατά τη διαβούλευση και τα αποτελέσματα τυχόν διασυνοριακών διαβουλεύσεων καταγράφονται σε μία συνοπτική δήλωση που συντάσσεται (άρθρο 9§1).

Τα κράτη μέλη οφείλουν να ελέγχουν τις σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις κατά την εφαρμογή των σχεδίων με στόχο να εντοπίζουν απρόβλεπτες αρνητικές επιπτώσεις και να είναι σε θέση να αναλάβουν την κατάλληλη επανορθωτική δράση (άρθρο 10§1). Επίσης τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι περιβαλλοντικές μελέτες είναι επαρκούς ποιότητας (άρθρο 12§2)

Η Οδηγία ορίζει ένα ευρύ πλαίσιο αξιολόγησης κατά διακριτική ευχέρεια, προβλέποντας επιθυμητούς στόχους παρά ορίζοντας ειδικές μεθόδους διεξαγωγής Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Τίθενται θέτει δηλαδή οι γενικές απαιτήσεις και δεν είναι υφίσταται περιορισμός ως προς τη μέθοδο διεξαγωγής της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, κάτι που προσφέρει ευελιξία σε κάθε κράτος μέλος για να την προσδιορίζει ξεχωριστά.¹⁴⁶

Η επιτυχία, επομένως, της εφαρμογής της Οδηγίας εξαρτάται από το πώς κάθε κράτος μέλος επιλέγει να υιοθετήσει τις απαιτήσεις αυτές. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η Οδηγία στην πραγματικότητα είναι ένας ελάχιστος κοινός παρονομαστής και επιτρέπει στα κράτη μέλη να θέτουν και αυστηρότερες προϋποθέσεις.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Carys Jones, Mark Baker, Jeremy Carter, Stephen Jay, Michael Short, Christofer Wood, “*Strategic Environmental Assessment and Land Use Planning An International Evaluation*”, (Earthscan in the UK and USA 2005), σελ. 17-18

¹⁴⁷ Ibid (146), σελ. 17-18

iii) Πεδίο Εφαρμογής

Παρά το ότι στο άρθρο 2 της Οδηγίας το οποίο έχει τίτλο «Ορισμοί» φαίνεται να δίνεται ο ορισμός των «σχεδίων και προγραμμάτων», στο περιεχόμενο της διάταξης αυτής δεν αποτυπώνεται ένας σαφής εννοιολογικός προσδιορισμός των όρων αυτών, παρά παρατίθενται ορισμένα διαδικαστικά χαρακτηριστικά που πρέπει να συνδέονται με αυτά προκειμένου να τυγχάνει εφαρμογής η Οδηγία.

Μία πιο εύστοχη ερμηνευτική προσέγγιση των ανωτέρω όρων δίνεται στις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής για την εφαρμογή της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ, σύμφωνα με το κείμενο της οποίας τα σχέδια και τα προγράμματα «θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως έννοιες που καλύπτουν οποιαδήποτε επίσημη διακήρυξη η οποία υπερβαίνει τις απλές βλέψεις και προβάλλει μια συγκεκριμένη πορεία μελλοντικής δράσης».¹⁴⁸

Ειδικότερα στις κατευθύνσεις της Επιτροπής σημειώνεται ότι σχέδιο είναι ένα κείμενο στο οποίο περιγράφεται ο τρόπος εκτέλεσης ή εφαρμογής ενός σχήματος ή μίας πολιτικής. Κατά την Επιτροπή σχέδιο μπορεί να είναι ένα σχέδιο χρήσης γης, στο οποίο εκτίθεται πώς πρέπει να αναπτυχθεί η γη ή στο οποίο θεσπίζονται κανόνες ή οδηγίες ως προς το είδος της ανάπτυξης που μπορεί να είναι κατάλληλο ή επιτρεπτό σε συγκεκριμένες περιοχές, ή στο οποίο δίνονται κριτήρια τα οποία θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν στο σχεδιασμό νέας ανάπτυξης, καθώς επίσης μπορεί να είναι ένα σχέδιο διαχείρισης αποβλήτων ή ένα σχέδιο για υδάτινους πόρους, εφόσον πάντα πληρούνται οι προϋποθέσεις που τίθενται με το άρθρο 3 της Οδηγίας. Στη συνέχεια κατά την Επιτροπή ως πρόγραμμα λογίζεται συνήθως μία αλληλουχία έργων σε μία δεδομένη περιοχή, όπως είναι ένα σχήμα αναγέννησης μίας αστικής περιοχής, το οποίο περιλαμβάνει έναν αριθμό διακριτών κατασκευαστικών έργων. Το πρόγραμμα πρέπει να είναι εντελώς λεπτομερές και συγκεκριμένο. Αναφέρεται επίσης το ισλανδικό ολοκληρωμένο πρόγραμμα μεταφορών, ως ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα προγράμματος, το οποίο σχεδιάστηκε για να αντικαταστήσει ανεξάρτητα προγράμματα οδικών, αεροπορικών και λιμενικών έργων και έργων παράκτιας άμυνας, στο οποίο οριζόταν η υποδομή των μεταφορών για μία περίοδο δώδεκα ετών (ταυτοποιώντας έργα με το όνομά τους). Επισημαίνεται ωστόσο ότι οι διακρίσεις αυτές δεν είναι απολύτως σαφείς και πρέπει να εξετάζονται ανά περίπτωση καθώς σε κάποια κράτη

¹⁴⁸ Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εφαρμογή της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ σχετικά με την Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σελ.6, <https://www.eydpelop.gr/2014-2020/wp-content/uploads/2017/10/030923_sea_guidance_el.pdf>

μέλη η λέξη «πρόγραμμα» χρησιμοποιείται εννοώντας τον τρόπο που προτείνεται να εκτελεστεί μία πολιτική, δηλαδή με την έννοια που περιγράφηκε ανωτέρω ο όρος «σχέδιο».¹⁴⁹

Στην Οδηγία ορίζονται αναλυτικά οι προϋποθέσεις, οι οποίες πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά στα σχέδια και στα προγράμματα έτσι ώστε να τύχουν εφαρμογής της. Ειδικότερα θα πρέπει **i)** να εκπονούνται ή/και να εγκρίνονται από μία αρχή σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο ή να εκπονούνται από μία αρχή προκειμένου να εγκριθούν μέσω νομοθετικής διαδικασίας από το Κοινοβούλιο ή την Κυβέρνηση, **ii)** να απαιτούνται βάση νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων (άρθρο 2 περίπτωση α), **iii)** να είναι πιθανό να έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις (άρθρο 3§1), **iv)** να εκπονούνται για τη γεωργία, τη δασοπονία, την αλιεία, την ενέργεια, τη βιομηχανία, τις μεταφορές, τη διαχείριση αποβλήτων και υδάτινων πόρων, τις τηλεπικοινωνίες, τον τουρισμό, την χωροταξία ή την χρήση του εδάφους και να καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων που απαριθμούνται στα παραρτήματα I και II της Οδηγίας 85/337/ΕΟΚ -και η οποία απαρίθμηση είναι παρόμοια αλλά όχι ταυτόσημη με αυτή των παραρτημάτων I και II του Πρωτοκόλλου για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση -.

Σχετικά με την τελευταία αυτή προϋπόθεση ο Δελλής παρατηρεί ότι ένα σχέδιο ή πρόγραμμα, το οποίο δρομολογεί περαιτέρω έργα που χρήζουν περιβαλλοντικής αξιολόγησης κατά την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ, δεν είναι προφανές ότι μπορεί να μην υποβληθεί σε στρατηγική εκτίμηση ακόμη και αν δεν εντάσσεται ρητά και ευθέως στους τομείς που μνημονεύει η Οδηγία 2001/42/ΕΚ. Για παράδειγμα η δικαιοσύνη και ο αθλητισμός δεν περιλαμβάνονται στους συγκεκριμένους τομείς, ωστόσο όμως ένα σχέδιο ή πρόγραμμα το οποίο αφορά στη δημιουργία δικαστικών μεγάρων ή αθλητικών εγκαταστάσεων, κατά το μέρος που άπτεται της χωροθέτησης των συγκεκριμένων υποδομών, φαίνεται να προϋποθέτει τη διενέργεια Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Αντιστρόφως, εάν το συγκεκριμένο σχέδιο ή πρόγραμμα δεν αφορά στην τοποθέτηση των δικαστικών ή αθλητικών υποδομών στο χώρο, σε περίπτωση που η χωροθέτηση των εν λόγω υποδομών εγκρίνεται στο πλαίσιο άλλου σχεδίου ή προγράμματος τότε δεν απαιτείται Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση. Επισημαίνει επίσης ο Δελλής ότι το παράγωγο κοινοτικό δίκαιο δεν καταλείπει καμία

¹⁴⁹ Ibid (148), σελ.6

διακριτική ευχέρεια στο εσωτερικό δίκαιο. Από τη στιγμή που το σχέδιο θέτει το «πλαίσιο αδειοδότησης» έργων κατά την έννοια της Οδηγίας 85/337/ΕΟΚ, η υποχρέωση διενέργειας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης απορρέει ευθέως από την κοινοτική νομοθεσία.¹⁵⁰

Σε αξιολόγηση υπόκεινται επίσης σχέδια και προγράμματα, τα οποία από άποψη των πιθανών επιπτώσεων στις περιοχές της Natura 2000, έχει οριστεί να απαιτούν μία αξιολόγηση σύμφωνα με τα άρθρα 6 ή 7 της Οδηγίας για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και τη διατήρηση της άγριας πανίδας και χλωρίδας 92/43/ΕΟΚ (άρθρο 3§2 περίπτωση β).

Η Οδηγία εφαρμόζεται επίσης και σε σχέδια και προγράμματα, τα οποία συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως είναι για παράδειγμα Επιχειρησιακά Προγράμματα, που προετοιμάστηκαν από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της Πολιτικής Συνοχής, των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης και των Εθνικών Σχεδίων Μεταφορών.¹⁵¹

Εξαίρεση εφαρμογής της Οδηγίας προβλέπεται για σχέδια και προγράμματα, τα οποία καθορίζουν την χρήση σε «μικρές περιοχές σε τοπικό επίπεδο» ή αφορούν σε «ήσσονες τροποποιήσεις» τους και θεωρείται ότι είναι απίθανο να έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις (άρθρο 3§3) και τα οποία σε διαφορετική περίπτωση θα απαιτούσαν Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, εκτός αν διαφορετικά αποφασίσουν τα κράτη μέλη. Η συνδρομή της εξαίρεσης για τη συνδρομή ή μη ουσιαστικών προϋποθέσεων στο περιβάλλον θα πρέπει να κρίνεται ad hoc. Επίσης παρά το ότι η σχετική κρίση ανατίθεται στους εθνικούς φορείς, στο Παράρτημα II της Οδηγίας υπάρχουν αναλυτικές ερμηνευτικές υποδείξεις ως προς τα κριτήρια με τα οποία διαπιστώνεται η συνδρομή ή μη «ουσιαστικών επιπτώσεων».¹⁵²

Επιπλέον εξαιρούνται από την εφαρμογή της Οδηγίας σχέδια και προγράμματα που εξυπηρετούν αποκλειστικά σκοπούς εθνικής άμυνας ή καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, δημοσιονομικά σχέδια και προγράμματα που αφορούν στον προϋπολογισμό (άρθρο 3§8).

Περαιτέρω, σε ό,τι αφορά την έννοια της «αρχής», όπως αυτή αναφέρεται σε αρκετές διατάξεις της Οδηγίας (άρθρο 1 περίπτωση α, άρθρο 3§6, άρθρο 6§1,2,3,5,

¹⁵⁰ Βλ. (145) Γιώργος Ι. Δελλής, (2008), σελ. 675-676

¹⁵¹ Barry Sadler and Jiri Dusík, *“European and International Experiences of Strategic Environmental Assessment Recent progress and future prospects”*, (Earthscan from Routledge, first published in 2016), σελ.61

¹⁵² Βλ. (145) Γιώργος Ι. Δελλής, (2008), σελ. 675-676

άρθρο 9§1) φαίνεται ότι έχει ένα ευρύ πεδίο. Για παράδειγμα, σε ορισμένα κράτη μέλη ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας παρέχουν ορισμένες υπηρεσίες (π.χ. προετοιμασίες σχεδίων για τη διασφάλιση πόρων πόσιμου νερού), κάτι το οποίο σε μη ιδιωτικοποιημένα καθεστάτα θα διεξαγόταν από δημόσιες αρχές. Σε αυτό το βαθμό αυτές θεωρούνται σαν «αρχές» για το σκοπό της Οδηγίας. Σχέδια και προγράμματα τα οποία προετοιμάζουν ιδιωτικοί φορείς για δικούς τους σκοπούς (όταν δεν ενεργούν ως μία αρχή και δεν προετοιμάζουν ένα σχέδιο για έγκριση από τις αρχές) δεν υπόκεινται στην Οδηγία.¹⁵³

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μη εκπόνησης Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας 2001/42/EK είναι τα σχέδια χρήσης γης, τα οποία προετοιμάζονται από εθελοντικές οργανώσεις (για παράδειγμα για την χρήση γης, η οποία κατέχεται από περιβαλλοντικό φιλανθρωπικό ίδρυμα). Μία τέτοια οργάνωση δεν θεωρείται «αρχή» σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 2 περίπτωση α της Οδηγίας και για το λόγο αυτό δεν απαιτείται η εκπόνηση Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Επίσης σχέδια και προγράμματα που ετοιμάζονται από ιδιωτικές εταιρείες δεν χρειάζεται να εκπονήσουν Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, επειδή οι εταιρείες δεν είναι «αρχές». Ωστόσο σχέδια και προγράμματα που ετοιμάζονται από ιδιωτικές εταιρείες κατά την εκτέλεση δημόσιων υπηρεσιών στο πλαίσιο των νομίμων καθηκόντων τους (π.χ. παροχή νερού ή ηλεκτρικής ενέργειας) τότε σε αυτή την περίπτωση πιθανόν να χρειάζεται η εκπόνηση Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Η εθελοντική στρατηγική για τον τουρισμό από μία τοπική αρχή δεν απαιτεί την εκπόνηση Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, επειδή η στρατηγική αυτή δεν είναι κάτι που απαιτείται να γίνει. Αντιθέτως, το υποχρεωτικό σχέδιο για την χρήση γης χρειάζεται την εκπόνηση Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Πολλά εθνικού επιπέδου σχέδια και προγράμματα είναι επίσης πιθανό να απαλλάσσονται από την εκπόνηση Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης επειδή δεν είναι υποχρεωτικά. Σχέδια τα οποία είναι πολύ στρατηγικής σημασίας, για παράδειγμα μία περιφερειακή στρατηγική σχετικά με τη διαχείριση των γενετικά τροποποιημένων οργανισμών, δεν απαιτεί Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση διότι δεν θέτουν το πλαίσιο για την έγκριση σχεδίων. Ούτε επίσης και τα σχέδια για πολεμικές επιχειρήσεις εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας. Τα σχέδια όμως για τη διαχείριση του εδάφους της στρατιωτικής εκπαίδευσης ίσως

¹⁵³ Βλ. (151) Barry Sadler and Jiri Dusík, (2016), σελ.60

χρειάζονται Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, όπου αυτή η γη χρησιμοποιείται για αναψυχή καθώς και για στρατιωτικούς σκοπούς.¹⁵⁴

Η εκπόνηση Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης προβλέπεται για τα σχέδια και προγράμματα, τα οποία ξεκίνησαν μετά τις 21 Ιουλίου 2004 ή υιοθετήθηκαν μετά τις 21 Ιουλίου 2006 (άρθρο 13§3).¹⁵⁵

Επισημαίνεται ότι δεδομένου ότι η Οδηγία δεν περιέχει διατάξεις σχετικά με τις συνέπειες που συνεπάγεται η μη τήρηση των προβλεπόμενων σε αυτή διαδικαστικών διατάξεων περί εκπόνησης Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, εναπόκειται στις αρχές του κράτους μέλους να λάβουν στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, κάθε αναγκαίο γενικό ή ειδικό μέτρο ώστε όσα σχέδια ή προγράμματα ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, όπως προβλέπεται στο κείμενο της Οδηγίας, να υποβάλλονται σε Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση. Περαιτέρω σύμφωνα με τις αρχές της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 4 §3 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁵⁶, οι αρμόδιες αρχές των κρατών μελών υποχρεούνται να ακυρώνουν τις συνέπειες μίας πράξης, η οποία προέκυψε κατά παραβίαση του ευρωπαϊκού δικαίου και να αναλαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους για την αποκατάσταση της παραβίασης αυτής.¹⁵⁷ Εξάλλου, νομολογιακή αρχή του Δικαστηρίου είναι ότι σε περίπτωση σύγκρουσης του εθνικού με το ευρωπαϊκό δίκαιο, τα δικαστήρια των κρατών μελών υποχρεούνται να παραμερίζουν το εθνικό δίκαιο ώστε να επιτυγχάνεται η υπεροχή και η πλήρης αποτελεσματικότητα του ευρωπαϊκού δικαίου. Εφαρμόζοντας την προσέγγιση αυτή στην Οδηγία 2001/42/ΕΕ, ένα σχέδιο ή ένα πρόγραμμα το οποίο υιοθετήθηκε χωρίς την προηγούμενη εκπόνηση Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης (συμπεριλαμβανομένων και εγκρίσεων για έργα που στηρίχτηκαν σε αυτά) θα πρέπει να ακυρώνεται, να αναστέλλεται και να μην εφαρμόζεται από το εθνικό

¹⁵⁴ Βλ. (33) Riki Therivel, (2004), σελ. 27

¹⁵⁵ Ibid (154), σελ. 26

¹⁵⁶ Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη Λειτουργία για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2016/C 202/01): άρθρο 4 § 3 : «Σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η Ένωση και τα κράτη μέλη εκπληρώνουν τα εκ των Συνθηκών καθήκοντα βάσει αμοιβαίου σεβασμού και αμοιβαίας συνεργασίας».

¹⁵⁷ Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 25^{ης} Ιουνίου 2020 στην υπόθεση C-24/19, §§ 82 και 83 <
<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=227726&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EL&cid=11647071>>

Δικαστήριο ώστε να διασφαλίζεται η πρακτική χρησιμότητα και η υπεροχή του ευρωπαϊκού δικαίου.¹⁵⁸

Η ως άνω υποχρέωση δεν είναι όμως απόλυτη καθώς κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυτό μόνο μπορεί «*κατ' εξαίρεση και για επιτακτικούς λόγους ασφάλειας δικαίου να αποφασίσει ότι διάταξη του εθνικού δικαίου που έχει κριθεί αντίθετη προς κανόνα του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης δύναται προσωρινώς να εξακολουθήσει να εφαρμόζεται*»¹⁵⁹. Το Δικαστήριο έκρινε κατά αυτόν τον τρόπο σε μία σειρά περιπτώσεων που αφορούν σε εθνικά σχέδια και προγράμματα, τα οποία υλοποιήθηκαν κατά παράβαση της Οδηγίας 2001/42/ΕΕ και το Δικαστήριο αποφάσισε την προσωρινή διατήρησή τους χάριν προστασίας του υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, όπως είναι η προστασία του περιβάλλοντος ή η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού. Συναφώς στο πλαίσιο παραβίασης των διατάξεων της Οδηγίας 2001/42/ΕΕ το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να συμβιβάζει τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την ακύρωση του εθνικού δικαίου και τις αρχές της υπεροχής και της αποτελεσματικότητας του ευρωπαϊκού δικαίου.¹⁶⁰

iv) Σχέση Οδηγίας και Πρωτοκόλλου

Το Πρωτόκολλο αποτελεί ένα εκτενές κείμενο, το περιεχόμενο του οποίου συμπληρώνει τη Σύμβαση για την Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε διασυνοριακό επίπεδο (Σύμβαση του Espoo, 1991). Εξελίχθηκε από μία ad hoc ομάδα εργασίας των Ηνωμένων Εθνών, η οποία το ολοκλήρωσε τον Ιανουάριο του 2003 και επίσημα υιοθετήθηκε και τότε υπογράφηκε από 35 χώρες στο Κίεβο στις 23 Μαΐου 2003 παραμένοντας «ανοιχτό» προς υπογραφή σε όλες τις χώρες των Ηνωμένων Εθνών. Σήμερα -όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή- το Πρωτόκολλο έχει υπογραφεί συνολικά από 38 χώρες.

Η Οδηγία προηγείται χρονικά της έκδοσης του Πρωτοκόλλου καθώς εκδόθηκε στις 21 Ιουλίου του έτους 2001 και τα κράτη όφειλαν να ενσωματώσουν τις διατάξεις της στην εσωτερική τους νομοθεσία μέχρι τον Ιούλιο του έτους 2004.

¹⁵⁸ Magdalena Porzeżyńska, “Case C-24/19 (A and others): How to ensure effet utile of the Strategic Environmental Assessment Directive?”, (Review of European, Comparative & International Environmental Law, 1st April 2022) σελ. 143

¹⁵⁹ Βλ. (157) Απόφαση του Δικαστηρίου επί της C-24/19 §90 & Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 28^{ης} Φεβρουαρίου 2012 στην υπ' αριθ. C-41/11, §62 <<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=119761&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=11400371> >

¹⁶⁰ Βλ. (157) Magdalena Porzeżyńska, (2022)

Ωστόσο μεταξύ των δύο νομοθετικών κειμένων εντοπίζονται αρκετές ομοιότητες αλλά και ορισμένες διαφορές.

Τόσο το Πρωτόκολλο όσο και η Οδηγία έχουν στόχο την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος και για το λόγο αυτό θεσπίζουν την εκπόνηση μίας εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων για σχέδια και προγράμματα, η υλοποίηση των οποίων είναι πιθανό να έχει δυσμενείς συνέπειες στο περιβάλλον. Η πρόβλεψη για την περιβαλλοντική αυτή εκτίμηση τίθενται και στα δύο κείμενα με παρόμοιο τρόπο και αφορά στο ίδιο είδος σχεδίων και προγραμμάτων. Κατά την εκπόνηση της περιβαλλοντικής αξιολόγησης προβλέπεται η σύνταξη μίας έκθεσης η οποία πρέπει να περιέχει πληροφορίες και δεδομένα, τα οποία ορίζονται με παραπλήσιο τρόπο και στα δύο νομοθετικά κείμενα. Όμοιες είναι επίσης οι απαιτήσεις συμμετοχής του κοινού και διαβούλευσης καθώς και οι αρχές που διέπουν την διαδικασία περιβαλλοντικής αξιολόγησης. Η παρακολούθηση υλοποίησης του έργου σύμφωνα με την περιβαλλοντική αξιολόγηση αποτελεί επίσης κοινή πρόβλεψη.

Σε ό,τι αφορά τις διαφορές μεταξύ των δύο αυτών κειμένων, το προφανές είναι ότι το Πρωτόκολλο απευθύνεται σε περισσότερες χώρες ως διεθνές κείμενο και συνεπώς περιλαμβάνει πολλές προϋποθέσεις σχετικά με την επικύρωση, την ενσωμάτωση, την εφαρμογή, την τροποποίηση κ.λπ, ενώ η Οδηγία σε πιο περιορισμένο αριθμό χωρών και δικαιοκτών συστημάτων.¹⁶¹

Επίσης κάτι το οποίο παρατηρείται από μία απλή ανάγνωση της Οδηγίας και του Πρωτοκόλλου είναι ότι στο Πρωτόκολλο η περιβαλλοντική αξιολόγηση κατονομάζεται ως «στρατηγική» ενώ στο κείμενο της Οδηγίας παραλείπεται ο χαρακτηρισμός αυτός. Επίσης στο κείμενο του Πρωτοκόλλου η προστασία του περιβάλλοντος περιλαμβάνει την προστασία της υγείας και μάλιστα επαναλαμβανόμενα, κάτι που προφανώς οφείλεται και στη συμμετοχή του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας στην σύνταξη του Πρωτοκόλλου, αναφορά η οποία δεν εντοπίζεται στο κείμενο της Οδηγίας. Στην Οδηγία εντοπίζεται μόνο στο Παράρτημα I, κατόπιν παραπομπής του άρθρου 5§1 σχετικά με τις επιπτώσεις που μπορεί να επιφέρει ένα σχέδιο ή πρόγραμμα στην ανθρώπινη υγεία, ως απαιτούμενο να συμπεριλαμβάνεται στην περιβαλλοντική μελέτη και στο Παράρτημα II κατόπιν παραπομπής του άρθρου 3§5 ως ένα από τα κριτήρια για την απόφαση των κρατών μελών για το εάν πριν την υλοποίηση ενός σχεδίου ή προγράμματος θα διενεργηθεί περιβαλλοντική αξιολόγηση.

¹⁶¹ Βλ. (33) Riki Therivel, (2004), σελ. 34

Και στα δύο κείμενα αναφέρεται ότι η εκπόνηση περιβαλλοντικής αξιολόγησης αφορά σε σχέδια και προγράμματα, όπως προαναφέρθηκε. Ωστόσο το Πρωτόκολλο προβλέπει την απαίτηση αυτή και για τις πολιτικές και για τη νομοθεσία, κάτι που προκύπτει από την εισηγητική του έκθεση.

Οι διατάξεις του Πρωτοκόλλου είναι περισσότερο αναλυτικές όσον αφορά στη συμμετοχή του κοινού καθορίζοντας σαφείς και διαφανείς ρυθμίσεις για τη δημόσια συμμετοχή με τη δημόσια διαβούλευση να προβλέπεται όσο το δυνατόν νωρίτερα, ακόμη και από το στάδιο οριοθέτησης του πεδίου εφαρμογής εφόσον αυτό είναι δυνατόν¹⁶². Επίσης στο Πρωτόκολλο υπάρχει ξεχωριστή διάταξη για τη συμμετοχή του κοινού (άρθρο 8) και στα αμέσως επόμενα άρθρα προβλέπονται διαβουλεύσεις με περιβαλλοντικές και υγειονομικές αρχές (άρθρο 9) και διασυνοριακές διαβουλεύσεις (άρθρο 10). Στην Οδηγία δεν υπάρχει διακριτή διάταξη για τη συμμετοχή του κοινού, αλλά η ρύθμιση για τη συμμετοχή του εμπεριέχεται στο άρθρο 6 με τίτλο «Διαβουλεύσεις». Επίσης σε ό,τι αφορά τη συμμετοχή του κοινού αυτή θα πρέπει να συμβεί «όταν όλες οι επιλογές είναι ανοιχτές». Δεν υπάρχει αντίστοιχη πρόβλεψη στην Οδηγία, αλλά μπορεί να θεωρηθεί ότι καλύπτεται από την «έγκαιρη και ουσιαστική» διαβούλευση.¹⁶³

ν) Σχέση της Οδηγίας 2001/42/EK με την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ και άλλες Οδηγίες στο πλαίσιο της προστασίας του περιβάλλοντος

Η Οδηγία 2001/42/EK είναι αποτέλεσμα της επικράτησης μίας κοινής ευρωπαϊκής τουλάχιστον διαπίστωσης σύμφωνα με την οποία η περιβαλλοντική αξιολόγηση πρέπει να πραγματοποιείται με γνώμονα και σε συνάρτηση με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό η Οδηγία συσχετίζεται με άλλα νομοθετικά κείμενα σύγχρονα με αυτήν καθώς επίσης παρουσιάζει και κοινά σημεία με άλλες προγενέστερες αυτής Οδηγίες, είτε διότι παραπέμπει με τις διατάξεις της σε αυτές είτε λόγω του ότι εντάσσεται στο ίδιο πεδίο ρυθμίσεων λόγω του περιεχομένου της και ειδικότερα σε ό,τι αφορά την προστασία του περιβάλλοντος.

Η Οδηγία 2001/42/EK έχει αρκετά κοινά σημεία με την Οδηγία 85/337/EK και αναφέρεται τρεις φορές σε αυτήν στο κείμενό της (αιτιολογική σκέψη υπ' αριθμ. 10, άρθρο 3§2 περίπτωση α και άρθρο 11§1). Μία γρήγορη ανάγνωση και των δύο

¹⁶² Βλ. (31) Δήμητρα Βασιλική Αγγελοπούλου, (2013), σελ 31-32

¹⁶³ Βλ. (151) Barry Sadler and Jiri Dusík, (2016), σελ.73

Οδηγιών είναι πολύ πιθανό να αφήσει σύγχυση και να μην απορεί κάποιος για το λόγο για τον οποίο χρειάστηκε τελικά μία επόμενη Οδηγία. Η μεγάλη καινοτομία της Οδηγίας 2001/42/EK εντοπίζεται κατά κύριο λόγο στο ότι απαιτεί την μελέτη και την έγκριση ενός «έργου», μίας «δραστηριότητας» καθώς επίσης και για «σχέδια» ή «προγράμματα», τα οποία προαναγγέλλουν τα ως άνω έργα και δραστηριότητες. Αυτό σημαίνει ότι πριν την ad hoc, ειδική περιβαλλοντική άδεια, απαιτείται μία ex ante περιβαλλοντική αποδοχή των επεμβάσεων lato sensu στο περιβάλλον¹⁶⁴. Η μεταγενέστερη Οδηγία δηλαδή επιβάλλει την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής παραμέτρου, ένα ή περισσότερα επίπεδα πριν και πιο πάνω από την προηγούμενη Οδηγία¹⁶⁵.

Επίσης η Οδηγία για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση παραπέμπει και στην Οδηγία για τους Οικοτόπους σε τέσσερα σημεία της (στις αιτιολογικές σκέψεις με αριθμό 10 και 19, στο άρθρο 3§2 περίπτωση β και στο Παράρτημα I στην περίπτωση δ). Επίσης στην Οδηγία για τους Οικοτόπους στα άρθρα 6§3 και 4 θεσπίζεται η απαίτηση για μία «κατάλληλη» αξιολόγηση στην περίπτωση που ένα έργο ή ένα σχέδιο ενδέχεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις σε μία περιοχή Natura 2000.

Η Οδηγία 2001/42/EK συνδέεται επίσης και με άλλες Ευρωπαϊκές Οδηγίες. Η Οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα¹⁶⁶ απαιτεί μία Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (π.χ. για την επιλογή των τοποθεσιών για τα έργα ύδρευσης, αξιολόγηση των σωρευτικών τους επιπτώσεων και της φέρουσας ικανότητας του περιβάλλοντος) και ειδικές περιβαλλοντικές αξιολογήσεις (π.χ. για τα φράγματα).

Επίσης η Οδηγία Seveso II¹⁶⁷ σχετικά με τον έλεγχο των μεγάλων ατυχημάτων που περιλαμβάνουν επικίνδυνες ουσίες και η Οδηγία για τις βιομηχανικές εκπομπές¹⁶⁸ περιλαμβάνουν προϋποθέσεις για την αξιολόγηση σχεδίων και προγραμμάτων. Το άρθρο 11 της Οδηγίας 2001/42/EK περιλαμβάνει τη δυνατότητα ώστε τα κράτη μέλη να μπορούν να θεσπίζουν συντονισμένες ή κοινές διαδικασίες με σκοπό μεταξύ άλλων να αποφεύγεται η επανάληψη των εκτιμήσεων.¹⁶⁹

¹⁶⁴ Βλ. (145) Γιώργος Ι. Δελλής, (2008) σελ.668

¹⁶⁵ Ibid (164), σελ. 669

¹⁶⁶ Οδηγία 2000/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων

¹⁶⁷ Οδηγία 96/82/EK του Συμβουλίου της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1996 για την αντιμετώπιση των κινδύνων μεγάλων ατυχημάτων σχετιζόμενων με επικίνδυνες ουσίες (Οδηγία Seveso II)

¹⁶⁸ Οδηγία 2010/75/EE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24^{ης} Νοεμβρίου 2010 περί βιομηχανικών εκπομπών (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης)

¹⁶⁹ Βλ. (151) Barry Sadler and Jiri Dusík, (2016), σελ.61

β. Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο

Η Ελλάδα, αν και έχει ενσωματώσει στην εθνική έννομη τάξη τη Σύμβαση για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακά πλαίσια με το Ν. 2540/1997, δεν έχει μέχρι και σήμερα κυρώσει το Πρωτόκολλο του Κιέβου στη Σύμβαση Εσπού για τη στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση.¹⁷⁰

Ωστόσο εδώ και μερικές δεκαετίες προβλέπεται στο εθνικό μας δίκαιο έστω και υποτυπωδώς η αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων πριν την υλοποίηση ενός έργου και αργότερα ενός σχεδίου ή προγράμματος.

ι) Η Περιβαλλοντική Εκτίμηση πριν την Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση

Στην ελληνική έννομη τάξη μία πρώιμη αναφορά στην εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την ανθρώπινη δραστηριότητα εντοπίζεται στο Ν.743/1977¹⁷¹, με τον οποίο θεσπίστηκαν μέτρα για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος από εγκαταστάσεις ή πλοία και δεξαμενόπλοια εντός εθνικών χωρικών υδάτων ή παραθαλάσσιων περιοχών. Στο άρθρο 10§3 του ανωτέρω νόμου προβλέφθηκε η σύνταξη ειδικής έκθεσης σε περίπτωση ενδεχόμενου κινδύνου του θαλάσσιου περιβάλλοντος από την σχεδιαζόμενη δραστηριότητα. Ειδικότερα ορίστηκε ότι σε περίπτωση που *«λόγω του μεγέθους, της φύσεως ή της δραστηριότητας της εγκατάστασης υφίσταται γενικότερος κίνδυνος δυσμενούς αλλοιώσεως του θαλάσσιου περιβάλλοντος, υποβάλλεται υπό του ενδιαφερόμενου ειδική έκθεσις εις την αρμόδιαν Υπηρεσίαν επί των δυσμενών διά το περιβάλλον τούτο επιπτώσεων»*.

Βάσει του ισχύοντος τότε θεσμικού πλαισίου πραγματοποιήθηκαν το 1977 οι πρώτες μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων για λογαριασμό της ΔΕΗ σχετικά με την κατασκευή του φράγματος στις πηγές του Αώου και στο Θησαυρό του Νέστου, αν και τότε δεν υλοποιήθηκε το έργο αυτό.¹⁷²

¹⁷⁰ Επίσημη Ιστοσελίδα Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας <<https://ypen.gov.gr/diethneis-symvaseis-kai-protokolla/>>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 01.10.2023

¹⁷¹ Ν. 743/1977 (ΦΕΚ Α'319/17-10-1977) Περί προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και ρυθμίσεις συναφών θεμάτων

¹⁷² Βλ. (31) Δήμητρα-Βασιλική Αγγελοπούλου, (2013), σελ. 100

Με επόμενα νομοθετήματα προβλέφθηκαν συγκεκριμένες διαδικασίες για υποβολή Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε ειδικότερους τομείς, όπως για τη βιομηχανία με το ΠΔ 1180/1981¹⁷³, για τα λατομεία και τις τουριστικές εγκαταστάσεις με την Απόφαση του Γενικού Γραμματέα Τουρισμού υπ' αριθ. 530992/28-09-1987¹⁷⁴ και για τις επεμβάσεις σε δασικές περιοχές με τον Ν. 998/1979¹⁷⁵. Στη συνέχεια η Οδηγία 85/337/ΕΟΚ (για την ΕΠΕ) και η Οδηγία 84/360/ΕΟΚ¹⁷⁶ ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 1650/1986, ο οποίος στη συνέχεια συμπληρώθηκε με τις Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις υπ' αριθ. 69269/5387/90¹⁷⁷ και υπ' αριθμ. 75308/5512/90¹⁷⁸.

Το ως άνω άρθρο 10§3 του Ν. 743/1977 τροποποιήθηκε αργότερα με το άρθρο δέκατο §10 του Ν. 2252/1994¹⁷⁹ και προσδιορίστηκε συγκεκριμένα ότι θα εκπονείται μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων για τις «εγκαταστάσεις, των οποίων τα έργα και οι δραστηριότητες υπάγονται στις διατάξεις του άρθρου 3 του Ν.1650/1986¹⁸⁰ όπως ισχύει...». Στο άρθρο 3 του Ν.1650/1986 προβλέπεται η διάκριση έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες ανάλογα με τη σημαντικότητα των επιπτώσεών τους στο περιβάλλον, οι οποίες προσδιορίστηκαν ειδικότερα με την ανωτέρω Κοινή Υπουργική Απόφαση 69269/5387/24-10-1990.

Κατόπιν των ανωτέρω νομοθετικών εξελίξεων οι «περιβαλλοντικές μελέτες» προβλέφθηκαν ως ειδική κατηγορία μελετών με το ΠΔ 256/1998¹⁸¹, συμπληρώνοντας τις διατάξεις του Π.Δ. 541/1978¹⁸², ορίστηκε ειδικότερα το αντικείμενό τους και

¹⁷³ ΠΔ 1180/1981 (ΦΕΚ Α' / 293/06-10-1981) Περί ρυθμίσεως θεμάτων αναγομένων εις τα της ιδρύσεως και λειτουργίας βιομηχανιών, βιοτεχνιών πάσης φύσης μηχανολογικών εγκαταστάσεων και αποθηκών και της εκ τούτων διασφαλίσεως περιβάλλοντος εν γένει.

¹⁷⁴ Απόφαση του Γενικού Γραμματέα Τουρισμού υπ' αριθ. 530992/28-09-1987 (ΦΕΚ Β' /23-10-1987) Τεχνικές προδιαγραφές τουριστικών εγκαταστάσεων

¹⁷⁵ Ν.998/1979 (ΦΕΚ Α' /29-12-1979) Περί προστασίας των δασών και των δασικών εκτάσεων εν γένει της χώρας

¹⁷⁶ Οδηγία 84/360/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 28^{ης} Ιουνίου 1984 σχετικά με την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

¹⁷⁷ Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. 69269/5387/90 (ΦΕΚ Β' 678/25-10-1990) Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), καθορισμός περιεχομένου ειδικών περιβαλλοντικών μελετών (ΕΠΜ) και λοιπές συναφείς διατάξεις σύμφωνα με το Ν. 1650/1986

¹⁷⁸ Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. 75308/5512/90 (ΦΕΚ Β' 691/02-11-1990) Καθορισμός τρόπου ενημέρωσης των πολιτών και φορέων εκπροσώπησής τους για το περιεχόμενο της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων των Έργων και δραστηριοτήτων σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 5 του Ν. 1650/1986

¹⁷⁹ Ν.2252/1994 (ΦΕΚ Α' 192/18-11-1994) Κύρωση Διεθνούς Σύμβασης «για την ετοιμότητα, συνεργασία και αντιμετώπιση της ρύπανσης της θάλασσας από πετρέλαιο, 1990» και άλλες διατάξεις.

¹⁸⁰ Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α' 160/16-10-1986) Για την προστασία του περιβάλλοντος

¹⁸¹ ΠΔ 256/1999 (ΦΕΚ Α' /209/12-08-1998) Συμπλήρωση των διατάξεων του Π.Δ. 541/1978 (Α' 116)»Περί κατηγοριών μελετών»

¹⁸² ΠΔ 541/1978 (ΦΕΚ Α' /116/28-07-1978) Περί Κατηγοριών Μελετών

καθορίστηκε σε ποιους μελετητές ή Γραφεία μελετών θα γίνεται η ανάθεση εκπόνησής τους.

Ακολούθησε ο Ν.3010/2002¹⁸³ και βάσει αυτού εκδόθηκαν η Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. Η.Π. 15393/2332/2002¹⁸⁴ για τον επαναπροσδιορισμό κατηγοριοποίησης έργων και δραστηριοτήτων και στη συνέχεια η Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. Η.Π. 11012/703/Φ104/03¹⁸⁵ για τον προσδιορισμό της διαδικασίας Προκαταρκτικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Αξιολόγησης (ΠΠΕΑ) και Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΕΠΟ).

Η περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων διέπεται σήμερα από τον Ν.4014/2011 -με όσες τροποποιήσεις έχει υποστεί- και με τον οποίο έγινε απλοποίηση των διαδικασιών της περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων.¹⁸⁶

Η ύπαρξη των πολλών αυτών νομοθετημάτων καταδεικνύει ότι αρκετά χρόνια πριν την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ η διεξαγωγή μίας μελέτης για την αξιολόγηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον που επέρχονται από ένα ανθρώπινο εγχείρημα είναι κάτι το οικείο στην ελληνική θεσμική πραγματικότητα. Μία τέτοια μελέτη αφορούσε κυρίως σε έργα και δραστηριότητες, τα οποία μπορεί να ήταν και μεγάλης κλίμακας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της μερικής εκτροπής του ποταμού Αχελώου προς τη Θεσσαλία, το οποίο αποτελεί ένα σύνθετο και πολύπλοκο τεχνικό εγχείρημα μεγάλης κλίμακας. Η εν προκειμένω Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων εξετάζει και άλλα έργα, όπως σήραγγες, φράγματα, δεξαμενές και συγχρόνως προκρίνονται και άλλα ζητήματα όπως οι προδιαγραφές των μελλοντικών έργων, οι περιβαλλοντικοί όροι, κίνητρα για την κατασκευή δημοσίων χώρων στάθμευσης κ.τ.λ., αποδεικνύοντας ότι με την Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων καθορίζονται οι αρχές που αποφασίζονται στο στάδιο

¹⁸³ Ν. 3010/2002 (ΦΕΚ Α'91/25-04-2002) Εναρμόνιση του Ν. 1650/1986 με τις Οδηγίες 97/11/ΕΕ και 96/61/ΕΕ, διαδικασία οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα και άλλες διατάξεις.

¹⁸⁴ Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. Η.Π. 15393/2332/2002 (ΦΕΚ Β' 1022/05-08-2002) Κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν.1650/1986 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του Ν. 3010/2002 «Εναρμόνιση του Ν.1650/86 με τις Οδηγίες 97/11/ΕΕ και 96/61/ΕΕ κ.α. (Α'91)

¹⁸⁵ Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. Η.Π. 11014/703/Φ104/2003 (ΦΕΚ Β'332/20-03-2003) Διαδικασία Προκαταρκτικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Αξιολόγησης (ΠΠΕΑ) και έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΕΠΟ) σύμφωνα με το άρθρο 4 του Ν.1650/1986 (Α'160) όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2 του Ν. 3010/2002 «Εναρμόνιση του Ν.1650/1986 με τις οδηγίες 97/11/ΕΕ και 96/61/ΕΕ...και άλλες διατάξεις» (Α' 91)

¹⁸⁶ Βλ. (31) Δήμητρα-Βασιλική Αγγελοπούλου, (2013), σελ. 101-102

της διαμόρφωσης των γενικών κατευθύνσεων ενός προγράμματος, καθώς αφορούν στο σύνολο των έργων.

Άλλες περιπτώσεις εκπόνησης Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για έργα σύνθετα και μεγάλης κλίμακα είναι η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για την ανάπτυξη των χερσαίων και των θαλάσσιων εγκαταστάσεων του λιμένα Πειραιά (επιβατικός και εμπορικός), συμπεριλαμβανομένων του σιδηροδρομικού τερματικού σταθμού και των οδικών δικτύων, η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για τα ολυμπιακά έργα και τα έργα ανάπλασης που σχεδιάστηκαν και αναπτύχθηκαν στο μέτωπο του Φαληρικού Όρμου, η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων που εκπονήθηκε από το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων σχετικά με τη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από την απόσυρση αυτοκινήτων με συμβατικούς κινητήρες και την αντικατάστασή τους από αυτοκίνητα νέας τεχνολογίας κ.ά.. Από τις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της περιόδου εκείνης διακρίνεται η «Μελέτη Περιβαλλοντικής Στρατηγικής του Συνδυασμού Παραχώρησης της Ιονίας Οδού» για την κατασκευή του άξονα της Ιονίας Οδού (2002), η οποία φαίνεται ότι ικανοποιεί τους περισσότερους στόχους της Οδηγίας 2001/42/EK για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, αν και στόχος του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ήταν κυρίως η διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος κατά την κατασκευή του προγράμματος με το σύστημα παραχώρησης.

Η τακτική εκτέλεση μεγαλύτερης κλίμακας έργων ανέδειξε την ανάγκη για εκπόνηση μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων μεγαλύτερης κλίμακας έργων, στις ανάγκες της οποίας δεν μπορούσε να ανταποκριθεί επαρκώς η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σύμφωνα με το τότε ισχύον εθνικό θεσμικό πλαίσιο. Η ανάγκη οι αποφάσεις που αφορούσαν είτε στην τοποθεσία ενός έργου, είτε στην επιλογή εναλλακτικών λύσεων να λαμβάνονται στο πλαίσιο σχεδίων ή προγραμμάτων για έναν ολόκληρο τομέα ή μία γεωγραφική περιοχή καλύφθηκε με την ενσωμάτωση στο ελληνικό δίκαιο της Οδηγίας 2001/42/EK.¹⁸⁷

ii) Η Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2001/42/EK στο ελληνικό δίκαιο

Η Οδηγία 2001/42/EK μεταφέρθηκε στο ελληνικό δίκαιο με την Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ.107017/28-08-2006 (ΦΕΚ 122/Β'/05-09-2006), η οποία στη συνέχεια τροποποιήθηκε με τις Κοινές Υπουργικές

¹⁸⁷ Ibid (186), σελ. 102-103

Αποφάσεις υπ' αριθμ. 40238/28-09-2017 (ΦΕΚ Β/ 3759/25-10-2017)¹⁸⁸ και υπ' αριθμ. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/38181/2695/15-04-2022 (ΦΕΚ Β'/1923/18.04.2022)¹⁸⁹.

Σημειώνεται ότι ο τρόπος με τον οποίο ενσωματώθηκε η Οδηγία στην ελληνική έννομη τάξη, δηλαδή με Κοινή Υπουργική Απόφαση επικρίνεται από ορισμένους εκπροσώπους της νομικής θεωρίας. Όπως χαρακτηριστικά σχολιάζει ο Παπαδημητρίου, η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την εν λόγω Οδηγία, λόγω της σπουδαιότητας των ρυθμίσεών της, θα έπρεπε να συντελεσθεί είτε με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία είτε με την έκδοση Προεδρικού Διατάγματος και την συνυπογραφή όλων των συναρμόδιων Υπουργών.¹⁹⁰ Το επιχείρημα αυτό θα μπορούσε να υποστηριχθεί επίσης από το γεγονός ότι η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση αποτελεί μία συνταγματική υποχρέωση σύμφωνα με το άρθρο 24§1 του Συντάγματος για την προστασία του περιβάλλοντος στη βάση της αρχής της αειφορίας.¹⁹¹

Η μεταφορά των διατάξεων της Οδηγίας 2001/42/EK στην ελληνική έννομη τάξη έφερε μία θεμελιακή αλλαγή στον παραδοσιακό τρόπο αντίληψης του ελληνικού δημοσίου δικαίου, ανατρέποντας παγιωμένες αντιλήψεις και πρακτικές. Πριν την Οδηγία η ελληνική θεωρία και νομολογία αντιμετώπιζε τα σχέδια και τα προγράμματα απλώς ως προπαρασκευαστικά κείμενα, «διακηρυκτικού χαρακτήρα» και ήσσονος σημασίας, η δικαστική αμφισβήτηση των οποίων χωρούσε μόνο κατά το μέρος που οι επιλογές που διατυπώνονταν σε αυτά περιλαμβάνονταν στη συνέχεια, πιο συγκεκριμένα, σε εκτελεστές διοικητικές πράξεις.¹⁹²

Ειδικότερα, η διάταξη του άρθρου 2 της Οδηγίας 2001/42/EK απαιτεί την εκπόνηση Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση στα σχέδια και στα προγράμματα, τα οποία εγκρίνονται μέσω της εθνικής νομοθετικής διαδικασίας πριν αυτά υλοποιηθούν. Η ρύθμιση αυτή κλονίζει μία θεμελιώδη θέση του ελληνικού διοικητικού δικαίου

¹⁸⁸ Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. Οικ. 40238/28-09-2017 (ΦΕΚ Β' 3759/25-10-2017) Τροποποίηση της κοινής υπουργικής απόφασης υπ' αριθ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006 «Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/42/EK «σχετικά εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιουνίου 2001»

¹⁸⁹ Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/38181/2695/15-04-2022 (ΦΕΚ Β'/1923/18.04.2022) Τροποποίηση της υπό στοιχεία ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/28-08-2006 κοινής υπουργικής απόφασης «Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2001/42/EK “σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων” του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιουνίου 2001» (Β' 1225), όπως έχει τροποποιηθεί με την υπ' αρ. 40238/28.9.2017 (Β' 3759) κοινή υπουργική απόφαση.

¹⁹⁰ Βλ. (31) Δήμητρα-Βασιλική Αγγελοπούλου, (2013), σελ. 119

¹⁹¹ Βλ. (145) Γιώργος Ι. Δελλής, (2008) σελ.683

¹⁹² Ibid (191), σελ.680

σχετικά με το επί της ουσίας ανέλεγκτο του νομοθέτη και το ανατιολόγητο των κανόνων του δικαίου. Η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών περιορίζει παγίως τον έλεγχο του διοικητικού δικαστή μόνο στο κατά πόσον μία κανονιστική πράξη είναι εντός ή εκτός νομοθετικής εξουσιοδότησης και δεν αναζητούσε την αιτιολογία των λαμβανόμενων μέτρων. Ακόμη πιο ανέλεγκτη ήταν μάλιστα η δράση του Κοινοβουλίου. Με την εισαγωγή του θεσμού της Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, τέθηκαν εμμέσως δικαστικά ελέγξιμες τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις κατά την έγκριση με νόμο σχεδίων ή προγραμμάτων με περιβαλλοντική σημασία. Ο νομοθέτης δηλαδή θα πρέπει να ελέγχει πριν την ψήφιση με νόμο ενός σχεδίου ή προγράμματος εάν συντρέχει ο απαιτούμενος ουσιώδης τύπος και εάν τηρήθηκε η προβλεπόμενη διαδικασία (δηλαδή η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση).¹⁹³

Επίσης στο άρθρο 9 της Οδηγίας θεσπίζεται η υποχρέωση της αιτιολόγησης της έγκρισης ενός σχεδίου ή ενός προγράμματος μέσω της πρόβλεψης για την υποχρέωση του κράτους μέλους να ενημερώνει τις αρχές, το κοινό και τα κράτη που συμμετείχαν στις διαβουλεύσεις σχετικά με το σχέδιο ή το πρόγραμμα που εγκρίθηκε, τον τρόπο με τον οποίο ενσωματώθηκαν τα περιβαλλοντικά ζητήματα, την περιβαλλοντική μελέτη, τυχόν γνώμες και τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων, τους λόγους για τους οποίους επελέγη το συγκεκριμένο σχέδιο ή πρόγραμμα μεταξύ άλλων εναλλακτικών που εξετάστηκαν καθώς και για τα μέτρα που αποφασίστηκαν σχετικά με την παρακολούθηση της εφαρμογής του σχεδίου ή του προγράμματος. Ομοίως λοιπόν και αυτή η πρόβλεψη, περί αιτιολόγησης της έγκρισης ενός σχεδίου ή προγράμματος το ελληνικό διοικητικό δίκαιο αναγκάστηκε προς μία αναθεώρηση των μέχρι τότε παγιωμένων παραδοχών του, όπως ανωτέρω αναφέρθηκαν.

Η οριοθέτηση ενός συγκεκριμένου πλαισίου για τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων σε μία έννομη τάξη, έστω και με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος επηρεάζει ακόμη και την πάγια αντίληψη όχι μόνο του εθνικού αλλά και του ηπειρωτικού δικαίου για τη δημοκρατική αρχή και την έννοια της νομιμότητας. Ειδικότερα ανατρέπεται η παραδοχή ότι η δημοκρατική διαδικασία υιοθέτησης των αποφάσεων αυτών (συνήθως από αιρετά όργανα) αρκεί από μόνη της για να νομιμοποιήσει το περιεχόμενό τους. Ακόμη και αν οι στρατηγικές αποφάσεις είναι αποτέλεσμα πολιτικής πρωτοβουλίας, η τελευταία περιορίζεται όμως από την

¹⁹³ Ibid (192), σελ.680

υποχρέωση επιστημονικής τεκμηρίωσης των αποφάσεων αυτών. Αυτό το οποίο συμβαίνει δηλαδή είναι ότι ο πολιτικός εκχωρεί μοιραία μέρος της εξουσίας του στον τεχνοκράτη εξειδικευμένο επιστήμονα, ο οποίος φέρει την ευθύνη της σύνταξης της περιβαλλοντικής μελέτης. Παράλληλα η απόφαση έγκρισης του σχεδίου ή του προγράμματος προϋποθέτει την προηγούμενη ανάμιξη μίας ομάδας προσώπων μικρότερης από το εκλογικό σώμα, του «κοινού», όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 6 της Οδηγίας και το οποίο καλείται να συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία διαβούλευσης και να «εξαναγκάσει» τα κρατικά όργανα να αιτιολογήσουν τις τελικές επιλογές τους. Αντίστοιχα, η νομιμότητα των επιλογών αυτών – με την ευρεία έννοια του όρου, συμπεριλαμβανομένης της συνταγματικότητας και της συμβατότητας με τους, υπέρτερης τυπικής ισχύος, κανόνες του κοινοτικού δικαίου- δεν αποτελεί μία κρίση η οποία γίνεται *in abstractione* σε συνθήκες «εργαστηρίου» από νομικούς. Προϋπόθεση για να θεωρηθεί ένα σχέδιο ή πρόγραμμα σύμφωνο με τις επιταγές της Οδηγίας είναι να έχουν εκτιμηθεί αποτελεσματικά οι περιβαλλοντικές του επιπτώσεις, η περιβαλλοντική ποιότητα του σχεδίου ή προγράμματος κρίνεται στη βάση οντολογικών και επιστημονικά μετρήσιμων στοιχείων, των πραγματικών δηλαδή επιδόσεών του, μέσω της περιβαλλοντικής μελέτης και του αποτελεσματικού ελέγχου των συνεπειών του κατά το στάδιο παρακολούθησης της εφαρμογής του. Ένα σχέδιο ή πρόγραμμα το οποίο αποτυγχάνει προδήλως να διασφαλίσει την περιβαλλοντική προστασία, λόγω αναποτελεσματικότητας και έλλειψης ορθολογικής διάρθρωσης του συστήματος εκτίμησης των περιβαλλοντικών συνεπειών του, δεν είναι μόνο κακό είναι και παράνομο. Η ουσιαστική αυτή παρανομία συνδέεται συνήθως και με μία διαδικαστική, άρα ευκολότερα ελέγξιμη δικαστικά, όψη: μία «κακή» επί της ουσίας Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση καταδεικνύει την πλημμελή τήρηση των διαδικαστικών πτυχών της στρατηγικής εκτίμησης και αντιστρόφως.¹⁹⁴

iii) Συγκριτική αποτίμηση της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 107017/2006

Η Κοινή Υπουργική Απόφαση 107017/2006, με την οποία ενσωματώνεται η Οδηγία 2001/42/ΕΚ στο ελληνικό δίκαιο, περιέχει σχεδόν αυτούσιες τις ρυθμίσεις της Οδηγίας, θεσπίζοντας συγχρόνως επιπλέον ειδικότερες προβλέψεις. Εντοπίζονται

¹⁹⁴ Ibid (193), σελ. 681-682

επομένως ορισμένες διαφορές μεταξύ των δύο κειμένων, οι οποίες και παρατίθενται κατωτέρω.

Μία οψιφανής διαφορά της Κοινής Υπουργικής Απόφασης 107017/2006 με την Οδηγία 2001/42/ΕΚ είναι η αριθμητική διάφορά των άρθρων και των Παραρτημάτων τους καθώς η Οδηγία αποτελείται από δεκαπέντε άρθρα και δύο παραρτήματα ενώ η Κοινή Υπουργική Απόφαση αποτελείται από έντεκα άρθρα και τέσσερα παραρτήματα.

Στην Κοινή Υπουργική Απόφαση ονοματίζεται η «Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση» και προσδιορίζεται το εννοιολογικό περιεχόμενό της (άρθρο 2 περίπτωση γ Κοινής Υπουργικής Απόφασης 107017/2006) σε αντίθεση με τις διατάξεις της Οδηγίας στις οποίες δεν εντοπίζεται κάτι τέτοιο. Οι ορισμοί που διατυπώνονται στην Κοινή Υπουργική Απόφαση είναι περισσότεροι από όσους περιέχει η Οδηγία και ειδικότερα ορίζονται επιπλέον το «ενδιαφερόμενο κοινό» ως εκείνο το κοινό που θίγεται ή ενδέχεται να θιγεί ή του οποίου διακυβεύονται τα συμφέροντά του από την εφαρμογή του σχεδίου ή προγράμματος, η «δημόσια αρχή» ως η Κυβέρνηση ή τα κυβερνητικά όργανα, οι δημόσιες υπηρεσίες, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει αρμοδιότητες δημόσιας αρχής ή άσκησης δημόσιων διοικητικών καθηκόντων, η «αρχή σχεδιασμού» ως η δημόσια αρχή που προβαίνει στην εκπόνηση σχεδίου ή προγράμματος και η «αρμόδια αρχή» ως αρχή που είναι η αρμόδια για την εφαρμογή των διατάξεων σχετικά με την εκπόνηση της διαδικασίας Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης (τότε ήταν η αρμόδια Υπηρεσία Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, και σήμερα η Διεύθυνση Περιβαλλοντικών Αδειοδοτήσεων του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (άρθρο 2 και 4 Κοινής Υπουργικής Απόφασης 107017/2006). Επίσης το εννοιολογικό περιεχόμενο που αποδίδεται στην «περιβαλλοντική μελέτη» στο κείμενο της Οδηγίας είναι αυτό το οποίο διατυπώνεται για τη «στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων» στην Κοινή Υπουργική Απόφαση.

Η Κοινή Υπουργική Απόφαση προβλέπει τη διαδικασία Περιβαλλοντικού Προελέγχου (άρθρο 5 Κοινής Υπουργικής Απόφασης 107017/2006), μέσω της οποίας διαπιστώνεται εάν για ένα σχέδιο ή πρόγραμμα απαιτείται η διεξαγωγή Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Πρόκειται για μία διαδικασία, η οποία θεσπίζεται σύμφωνα με τις προβλέψεις της Οδηγίας σχετικά με την αρμοδιότητα των κρατών να αποφασίζουν ποια σχέδια ή προγράμματα είναι αυτά που ενδέχεται να έχουν

σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και επομένως χρειάζεται πριν την υλοποίησή τους να υποβληθούν σε Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση.

Σε ό,τι αφορά την προβλεπόμενη από την Οδηγία περιβαλλοντική μελέτη, στο ελληνικό δίκαιο προβλέφθηκε αντίστοιχα η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (άρθρο 6 Κοινής Υπουργικής Απόφασης 107017/2006), η οποία εκπονείται εφόσον από τη διαδικασία Περιβαλλοντικού Προελέγχου αποφασιστεί ότι απαιτείται Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση. Με τη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αναλύεται και αξιολογείται η υφιστάμενη κατάσταση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, οι υφιστάμενες υποδομές, οι χρήσεις γης και οποιαδήποτε σημαντικά ανά περίπτωση στοιχεία του περιβάλλοντος.¹⁹⁵ Επίσης εντοπίζονται, περιγράφονται και αξιολογούνται οι ενδεχόμενες σημαντικές επιπτώσεις που θα έχει στο περιβάλλον η εφαρμογή του σχεδίου ή προγράμματος καθώς και λογικές εναλλακτικές δυνατότητες σε περιεκτική μορφή σύμφωνα με τους στόχους και το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής του σχεδίου ή του προγράμματος (άρθρο 6 Κοινής Υπουργικής Απόφασης).

Η διαβούλευση, η οποία αποτελεί συστατικό στοιχείο της έννοιας της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, όπως αυτή ορίζεται τόσο στην Οδηγία 2001/42/ΕΚ όσο και στην Κοινή Υπουργική Απόφαση 107017/2006, αν και στην τελευταία δεν προβλέπεται σε διακριτό άρθρο, υφίστανται όμως αναλυτικές ρυθμίσεις σχετικά με τη διεξαγωγή διαβουλεύσεων με τις δημόσιες αρχές (άρθρο 7§4.1 Κοινής Υπουργικής Απόφασης) και με το ενδιαφερόμενο κοινό (άρθρο 7§4.2 Κοινής Υπουργικής Απόφασης)

¹⁹⁵ Βλ. (31) Δήμητρα-Βασιλική Αγγελοπούλου, (2013), σελ. 113

Επίλογος

Με την παρούσα εργασία αναδεικνύεται η σημασία της εκπόνησης της περιβαλλοντικής αξιολόγησης κατά τη λήψη αποφάσεων που αφορούν στην υλοποίηση σχεδίων, προγραμμάτων ή πολιτικής με ενδεχόμενες επιπτώσεις στο ευρύτερο περιβάλλον, στο οποίο επιδιώκεται να υλοποιηθούν ή στους πολίτες που ζουν στην περιοχή αυτή. Ειδικότερα στην εργασία αυτή αναπτύσσεται η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, η οποία αποτελεί μία διαδικασία που επιτρέπει την ασφαλή ανάληψη πρωτοβουλιών σε ένα ανώτερο -στρατηγικό επίπεδο από αυτό ενός μεμονωμένου έργου με γνώμονα τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση λειτουργεί προληπτικά σε ό,τι αφορά τις επιπτώσεις στο περιβάλλον και αυτό συνεπάγεται πολλαπλά οφέλη τόσο για το περιβάλλον, όσο και για την κοινωνία και τον πληθυσμό της. Εξετάζει κυρίως τις επιπτώσεις του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη, δηλαδή κατά την εκπόνηση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, το περιβάλλον είναι αυτό το οποίο θέτει τους όρους για να υλοποιηθεί η επιδιωκόμενη ανάπτυξη. Ωστόσο όμως με την πάροδο του χρόνου με τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αξιολογούνται εκτός της προστασίας του περιβάλλοντος και βιοφυσικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί και άλλοι παράγοντες για την λήψη της τελικής απόφασης πραγματοποίησης του επιδιωκόμενου έργου.

Η πρόβλεψη για τη συμμετοχή του κοινού αποτελεί στοιχείο του εννοιολογικού προσδιορισμού της. Η πρόβλεψη της δυνατότητας αυτής από την αρχή της εκπόνησής της ουσιαστικά δίνει την ευκαιρία στο ενδιαφερόμενο κοινό να συμβάλλει στη διαμόρφωση τη λήψης ή μη λήψης της τελικής απόφασης για το επιδιωκόμενο σχέδιο, πρόγραμμα ή πολιτική. Έτσι ενισχύεται η δημοκρατικότητα της διαδικασίας και η κοινωνική αποδοχή του επιδιωκόμενου εγχειρήματος και διασφαλίζεται η κοινωνική ευημερία.

Για την εκπόνηση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης δεν προβλέπεται η υποχρέωση ακολουθίας συγκεκριμένων σταδίων, που να ισχύουν το ίδιο διεθνώς αλλά κάθε κράτος που την εφαρμόζει μπορεί να ορίζει τη διεξαγωγή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης βάσει συγκεκριμένων σταδίων. Σε γενικές γραμμές πάντως τα στάδια και οι μέθοδοι προέκυψαν από τα αντίστοιχα που εφαρμόζονταν ήδη στις ΕΠΕ. Σε κάθε περίπτωση, όπως προαναφέρθηκε, η Στρατηγική

Περιβαλλοντική Εκτίμηση δεν αντικαθιστά την ΕΠΕ, ούτε οποιοδήποτε άλλο εργαλείο περιβαλλοντικής αξιολόγησης, το οποίο προβλέπεται από μία δεσμευτική συνθήκη, συμφωνία ή νόμο, αλλά οι διαδικασίες αυτές μπορούν να εφαρμόζονται συμπληρωματικώς.

Ιδιαίτερα σημαντικό για την επιτέλεση των σκοπών θέσπισης της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης είναι ότι η εκπόνησή της ξεκινάει σε αρκετά πρώιμο στάδιο του σχεδιασμού της απόφασης για την υλοποίηση της αναπτυξιακής πρωτοβουλίας. Αυτό είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικό καθώς με τον τρόπο αυτό εκτιμώνται όλοι οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι σε αρκετά πρώιμο στάδιο και αξιολογούνται ενδελεχώς όλες οι εναλλακτικές δυνατότητες για τη βέλτιστη επιλογή, κάτι που εξοικονομεί χρόνο και χρήμα.

Η εφαρμογή της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης είναι γνωστή στο διεθνή κόσμο νωρίτερα από την υπογραφή του Πρωτοκόλλου για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση. Ειδικότερα έτυχε εφαρμογής από χώρες όπως οι ΗΠΑ και ο Καναδάς και από Διεθνείς Οργανισμούς, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, με σκοπό τη μετάβαση από την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» στην αρχή της πρόληψης.¹⁹⁶

Το Πρωτόκολλο για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση, το οποίο συντάχθηκε συμπληρωματικά προς τη Σύμβαση Espoo, ακολουθεί χρονικά την Οδηγία 2001/42/ΕΚ με τις ρυθμίσεις τους να ομοιάζουν σε σημαντικό βαθμό αν και στην Οδηγία δεν ονοματίζεται η περιβαλλοντική εκτίμηση ως Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση. Η χώρα μας αν και είναι συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης δεν έχει υπογράψει μέχρι και σήμερα το Πρωτόκολλο. Αντιθέτως η Οδηγία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη το 2006 με Κοινή Υπουργική Απόφαση, κάτι το οποίο προβληματίσε και επικρίθηκε από ορισμένους θεωρητικούς λόγω της σημασίας των ρυθμίσεων που περιέχει.

Με τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου προβλέπεται ρητώς ότι στην προστασία του περιβάλλοντος περιλαμβάνεται και η προστασία της υγείας και για το λόγο αυτό εκτός από τη διαβούλευση με το ενδιαφερόμενο κοινό και τις αρμόδιες περιβαλλοντικές αρχές, προβλέπεται και η διαβούλευση με τις αρμόδιες υγειονομικές αρχές, κάτι που αποτελεί προσθετική αξία στην αξιολόγηση που διεξάγεται κατά την εκπόνηση της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης.

¹⁹⁶ Αντώνιος Σουλουτζόγλου, «Μέθοδοι Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης. Συγκριτική αξιολόγηση της διεθνούς και ελληνικής εμπειρίας» (Διπλωματική εργασία, ΜΠΣ Τεχνολογίες Περιβάλλοντος στην Περιβαλλοντική Νομοθεσία, Τμήμα Μηχανικών Περιβάλλοντος, ΔΠΘ, 2020), σελ. 8

Το υψηλό επίπεδο της εκπόνησης της διαδικασίας αναδεικνύεται και από τη διαβούλευση με τις αρμόδιες αρχές οι οποίες συμμετέχουν από νωρίς και εκφράζουν τις εξειδικευμένες απόψεις τους σχετικά με την απόφαση και την υλοποίηση της επιχειρούμενης πρωτοβουλίας. Παράλληλα η θέσπιση της υποχρέωσης της παρακολούθησης της υλοποίησης του σχεδίου ή προγράμματος διασφαλίζει το έγκαιρο της ενδεχόμενης παρέμβασης στην περίπτωση που ανακύψει ξαφνικός και απρόβλεπτος κίνδυνος για το περιβάλλον.

Στην εποχή που η κλιματική αλλαγή ανάγεται πλέον παγκοσμίως ως κλιματική κρίση, η επιλογή της βιώσιμης ανάπτυξης αποτελεί μονόδρομο όχι μόνο εξαιτίας διεθνών, ευρωπαϊκών ή εθνικών δεσμεύσεων αλλά ως μέσο διάσωσης της περιβαλλοντικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς και αναβάθμισης του βιοτικού επιπέδου των επόμενων γενεών.

Στο πλαίσιο αυτό η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο προληπτικού χαρακτήρα για την ανάληψη πρωτοβουλιών σε στρατηγικό επίπεδο και παρέχει τη δυνατότητα μέσω της συμμετοχικής διαδικασίας να εντοπίζονται εγκαίρως οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι, να επιτυγχάνεται η βέλτιστη επιλογή, να διαφυλάσσεται και να προστατεύεται το περιβάλλον χάριν και των επόμενων γενεών και να δημιουργείται η προοπτική της διαρκούς αναβάθμισης των συνθηκών διαβίωσης συγχρόνως με τις συνθήκες που διαμορφώνονται μέσα από τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Βιβλιογραφία:

Βιβλία:

1. Αικατερίνη Κοϊνάκη, «Διεθνές Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος και Ενέργεια» στο Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Χαρίκλεια Αρώνη (επιμ.), *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας* (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020)
2. Riki Thrivél and Maria Rosário Partidário, “*The Practice of Strategic Environmental Assessment*”, (Taylor and Francis Group, First Published in the UK in 1996 by Earthscan Publications Limited, Reprinted 1999, 2002)
3. Riki Therivel, “*Strategic Environmental Assessment in Action*”, (Earthscan London Sterling, VA, 2004)
4. Maria Rosário Partidário Ray Clark, “*Perspectives on Strategic Environmental Assessment*”, (Lewis Publishers – BocaRaton London New York Whashington, D.C., 2000)
5. Bram F. Noble, “*Strategic Environmental Assessment: What is it? & What makes it strategic?*”, *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, Imperial College Press, Vol. 2, No. 2, June 2000)
6. Michael Schmidt – Elsa João – Eike Albrecht, “*Environmental Protection in the European Union, Implementing Strategic Environmental Assessment*”, (volume 2, Envprotect, 2005)
7. Barry Dalal-Clayton & Barry Sadler, “*Strategic Environmental Assessment, A Sourcebook and Reference Guide to International Experience*”, (Earthscan-London - Sterling, VA, First published by Earthscan in the UK and in USA in 2005)
8. Κωνσταντίνα-Μαρίνα Λούβη, «Κλιματική αλλαγή και ενέργεια» στο Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Χαρίκλεια Αρώνη (επιμ.), *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας* (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020)
9. Χρυσάνθη Κολόκα, «Οι πηγές του Διεθνούς Δικαίου της Ενέργειας» στο Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Χαρίκλεια Αρώνη (επιμ.), *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας* (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020)
10. Carys Jones, Mark Baker, Jeremy Carter, Stephen Jay, Michael Short and Christofer Wood, “*Strategic Environmental Assessment and Land Use Planning An International Evaluation*”, (Routledge 2005)

11. Γιώργος Ι. Δελλής, «*Η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ και οι προεκτάσεις της για το ελληνικό δίκαιο “Ουδείς επίβλημα ματίου καινού επιβάλλει επί μάτιον παλαιόν”*», Ευρωπαϊών Πολιτεία 3/2008
12. Carys Jones, Mark Baker, Jeremy Carter, Stephen Jay, Michael Short, Christofer Wood, “*Strategic Environmental Assessment and Land Use Planning An International Evaluation*”, (Earthscan in the UK and USA 2005)
13. Barry Sadler and Jiri Dusik, “*European and International Experiences of Strategic Environmental Assessment Recent progress and future prospects*”, (Earthscan from Routledge, first published in 2016)

Επιστημονικά άρθρα:

1. Ευάγγελος Ι. Μανωλάς, «*Η Σιωπηλή Άνοιξη της Rachel Carson και η άνοδος του περιβαλλοντικού κινήματος*», (dasarxeio.com, 27.03.2017) < <https://dasarxeio.com/2017/03/27/43074/> >, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 04.10.2023
2. Εμμανουέλα Δούση, «*Η Διάσκεψη της Στοκχόλμης-Το μεγάλο βήμα για τη συγκρότηση διεθνούς συνεργασίας σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος από τον ΟΗΕ*», (academia.edu, δημοσίευμα στην εφημερίδα «Η Καθημερινή» 07.04.2019), <https://www.academia.edu/38919334/Η_Διάσκεψη_της_Στοκχόλμης> , ημ/νία τελευταίας επίσκεψης 03.12.2023
3. Ελένη Ζιαμπάρα, «*Η Συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης: αίτια, αποφάσεις και το σήμερα*», επίσημη ιστοσελίδα «Όμιλος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεμάτων», (Όμιλος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεμάτων, 12.04.2020), < <https://odeth.eu/η-συνδιάσκεψη-της-στοκχόλμης-αίτια-απ/>> ημ/νία τελευταίας επίσκεψης 03.12.2023
4. Louis B. Sohn, “*The Stockholm Declaration on the Human Environment*” [1973] Volume 14, Number 3, The Harvard International Law Journal
5. Ευθύμης Ζαγοριαννάκος, άρθρο «*Γνωριμία με την πρόσφατα υιοθετημένη Οδηγία για τις Στρατηγικές Περιβαλλοντικές Εκτιμήσεις (ΣΠΕ) Σχεδίων και Προγραμμάτων (2001/42/ΕΚ)*», < <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/1033498> >, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 04.12.2023

6. Lydia Lamorgese, Davide Geneletti, “*Sustainability principles in strategic environmental assessment: A framework for analysis and examples from Italian urban planning*”, (2013) Environmental Impact Assessment Review 42
7. Monica Sabeva, “*Strategic Environmental Assessment – necessity, principles and specificities*”, (Review of Applied Socio-Economic Research, University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria, Volume 9, Issue 1/2015)
8. Αικατερίνη Βακάκη, «*Η προστασία του περιβάλλοντος κατά την ΕΣΔΑ και την ΑΣΔΑ*», (Νόμος+Φύση, 02.09.2021), <
https://nomosphysis.org.gr/21461/prostasia-toy-perivallontos-kata-tin-esda-kai-tin-asda/#_ftn1> ημ/νία τελευταία επίσκεψης : 01.10.2023
9. Mario Gauthier, Louis Simard, Jean-Philippe Wauub, “*Public participation in strategic environmental assessment (SEA): Critical review and Quebec (Canada) approach*”, (Environmental Impact Assessment Review, Vol. 31, 2011)
10. Felix Rauschmayer, Nathalie Risse, “*A framework for the selection of participatory approaches for SEA*”, (Environmental Impact Assessment Review, Vol.25, 2005)
11. Monica Fundingsland Tetlow and Marie Hanush, “*Strategic environmental assessment the state of the art*”, (Impact Assessment and Project Appraisal Vol.30, No.1, 2012)
12. Riki Therivel and Ainhoa González, “*Is SEA worth it? Short-term costs v. long-term benefits of strategic environmental assessment*”, (Environmental Impact Assessment Review, Vol. 83, 2020)
13. Margaret Desmond, “*Strategic Environmental Assessment (SEA): A tool for environmental decision-making*”, (Article in Irish Geography, Vol. 40(1), 2007)
14. Χριστίνα Ακριβοπούλου, «*Βασικές έννοιες-δίκαιο του περιβάλλοντος*» (AKRIVOPOULOUCHRISTINA’S BLOG, 06.03.2010)
<https://akrivopoulouchristina.wordpress.com/2010/03/06/βασικές-έννοιες-δίκαιο-του-περιβάλλο/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 05.12.2023
15. Lisa White, Bram F. Noble, “*Strategic environmental assessment for sustainability: A review of a decade of academic research*”, (Environmental Impact Assessment Review, Vol. 42, 2013)
16. Thomas B. Fisher, “*Strategic environmental assessment on post-modern times*”, (Environmental Impact Assessment Review, Vol. 23, 2003)

17. Ainhoa González Del Cambo, Paola Gazzola, Vincent Onyango, “*The mutualism of strategic environmental assessment and sustainable development goals*”, (Environmental Impact Assessment Review, Vol. 82, 2020)
18. Hólmfrídur Bjarnadóttir, “*SEA in the Context of Land-Use Planning The application of the Directive 2001/42/EC to Sweden, Iceland and England*”, (MiSt Report 6Tools for Environmental Assessment in Strategic Decision Making Department of Spatial Planning, School of Technoculture, Humanities and Planning, Blekinge Institute of Technology, Sweden, 2008)
19. Magdalena Porzeżyńska, “Case C-24/19 (A and others): How to ensure effect utile of the Strategic Environmental Assessment Directive?”, (Review of European, Comparative & International Environmental Law, 1st April 2022)

Ακαδημαϊκές Εργασίες

1. Παναγιώτα Αναστασοπούλου, «Η διασυνοριακή ρύπανση: Σύγχρονες πτυχές στο Διεθνές Δίκαιο του Περιβάλλοντος», (Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2018)
2. Χαράλαμπος Χρυσάφης, «Εφαρμογή της Agenda 21 της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την ανάπτυξη (Rio de Janeiro) στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης», Διπλωματική Εργασία, 2006, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών σπουδών «Ναυτιλία Μεταφορές και Διεθνές Εμπόριο, Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών Σχολή Επιστημών της Διοίκησης Πανεπιστήμιο Αιγαίου
3. Δήμητρα-Βασιλική Αγγελοπούλου, «*Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση: Μια κριτική προσέγγιση της εφαρμογής στο ελληνικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού*», (Διπλωματική Εργασία, ΠΜΣ «Προστασία Περιβάλλοντος και Βιώσιμη Ανάπτυξη» Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών ΑΠΘ, 2013)
4. Ευτυχία Αντωνίου, «*Εκτίμηση Στρατηγικών Χωρικών Επιπτώσεων*», (Διδακτορική Διατριβή, Πολυτεχνική Σχολή Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2011)
5. Γεώργιος Γκογκίδης, «*Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση: Μεθοδολογία και καλές πρακτικές*», (Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης ΑΠΘ, 2018)

6. Ελισάβετ Κ. Κομνηνού, «Εκτίμηση & Αξιολόγηση Περιβαλλοντικού Κινδύνου: Μελέτη Περίπτωσης», (Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών & Διεθνών Σπουδών Πανεπιστήμιο Πειραιώς 2016)

Διεθνή μη συμβατικά κείμενα

1. Organization for Economic Co-Operation and Development, “The Polluter-Pays Principle – OECD Analyses and Recommendations”, Paris (1992) General Distribution
2. Organisation for Economic Co-Operation and Development, “*Background Note: The implementation of the polluter pays principle*”, March 2022
3. Rio Declaration on Environment and Development, United Nations Conference on Environment & Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, <https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals411.pdf>
4. Agenda 21, United Nations Conference on Environment & Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, <<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>>
5. Central Environmental Authority, “*A Simple Guide to Strategic Environmental Assessment (SEA)*” <<http://www.cea.lk/web/images/pdf/SEAGuideline.pdf>>
6. Declaration on the Environment, done at Stockholm, on 16-06-1972, <<https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/29567/ELGP1StockD.pdf>>
7. United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992, Background, “*A new blueprint for international action on the environment*”, επίσημη ιστοσελίδα Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, <<https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992>>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 04.12.2023
8. History of the Convention and its Protocol, United Nations Economic Commission for Europe Sustainable Development Goals, επίσημη ιστοσελίδα Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη, <<https://unece.org/history-convention-and-its-protocol>>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 04.12.2023

9. United Nations Treaty Collection, Chapter XXVII Environment, Protocol on Strategic Environmental Assessment to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, επίσημη ιστοσελίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, <https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=X XVII-4-b&chapter=27&clang=_en#1>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης: 04.12.2023
10. Hussein Abaza, Ron Bisset, Barry Saddler, “*Environmental Impact Assessment and Strategic Environmental Assessment: Towards an Integrated Approach*”, Report UNEP (2004)
11. Secretariat of the Pacific Regional Environment Programme (SPREP), “*Strategic Environmental Assessment (SEA)-Guidelines for Pacific Island Countries and Territories*”, 2020
12. Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD), “*Applying Strategic Environmental Assessment, Good Practice guidance for development co-operation*”, (2006)
13. Barry Sadler, “*International Study of the Effectiveness of Environmental Assessment*”, Final Report environmental Assessment in a changing world: Evaluating Practice to Improve Performance, (Minister of Supply and Services Canada 1996)
14. National Environment Management Authority, “*Guidelines for Strategic Environmental Assessment (SEA) in Uganda*”, July 2020, <[https://nema.go.ug/sites/all/themes/nema/docs/Strategic%20Environmental%20Assessment%20\(SEA\)%20Guidelines%20Pdf%202020.pdf](https://nema.go.ug/sites/all/themes/nema/docs/Strategic%20Environmental%20Assessment%20(SEA)%20Guidelines%20Pdf%202020.pdf)>
15. Julia Nowacki, Marco Martuzzi, Thomas B.Fischer, “*Health and strategic environmental assessment*”, (World Health Organization consultation meeting Rome – Background information report, Italy, 8-9 June 2009)
16. United Nations, “*The right to a healthy environment: 6 things you need to know*”, 15.10.2021, < <https://news.un.org/en/story/2021/10/1103082>> ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 01.10.2023
17. UNECE, “*Good practice Recommendations on Public Participation on Strategic Environmental Assessment*”, (United Nations publication, 2015)
18. Georgian National Project Team, “*A guide to Strategic Environmental Assessment Georgian Perspective*”, (2006), <

https://unece.org/DAM/env/eia/documents/SEA_CBNA/Georgia_manual_en.pdf>

19. Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εφαρμογή της Οδηγίας 2001/42/EK σχετικά με την Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων,< https://www.eydpelop.gr/2014-2020/wp-content/uploads/2017/10/030923_sea_guidance_el.pdf>

Διεθνή Συμβατικά Κείμενα

1. Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, Espoo Finland, 25-02-1991, United Nations Treaty Series Volume Number 1989, registration date 10-09-1997, https://unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/legaltexts/Espoo_Convention_authentic_ENG.pdf
2. Protocol on Strategic Environmental Assessment to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, Kiev, 21-05-2003, United Nations Treaty Series Volume Number 2685, registration date 11-07-2010, <https://unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/documents/legaltexts/protocolenglish.pdf>
3. Καταστατικό του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, υιοθετήθηκε από τη Διεθνή Διάσκεψη για την υγεία, η οποία πραγματοποιήθηκε στη Νέα Υόρκη από τις 19 Ιουνίου έως τις 22 Ιουλίου 1946 και υπογράφηκε στις 22 Ιουλίου 1946 από αντιπροσωπείες 61 κρατών. Τέθηκε σε ισχύ στις 7 Απριλίου 1948 <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>
4. Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters, done at Aarhus, Denmark, on 25-06-1998, United Nations Treaties Series Volume Number 2161, registration date 30-10-2001 < <https://unece.org/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf> >
5. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, Kyoto 11-12-1997, United Nations Treaty Series Volume Number 2303, registration date 16-02-2005, < <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf> >

Ευρωπαϊκή Νομοθεσία

1. Οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001 σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων
2. Οδηγία 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1985 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον
3. Αιτιολογική σκέψη υπ' αριθμόν 1 της Οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (κωδικοποιημένο κείμενο).
4. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη Λειτουργία για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2016/C 202/01)
5. Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων
6. Οδηγία 96/82/ΕΚ του Συμβουλίου της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1996 για την αντιμετώπιση των κινδύνων μεγάλων ατυχημάτων σχετιζόμενων με επικίνδυνες ουσίες (Οδηγία Seveso II)
7. Οδηγία 2010/75/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24^{ης} Νοεμβρίου 2010 περί βιομηχανικών εκπομπών (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης)
8. Οδηγία 84/360/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 28^{ης} Ιουνίου 1984 σχετικά με την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

Ελληνική Νομοθεσία

1. Ν. 743/1977 (ΦΕΚ Α'319/17-10-1977) Περί προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και ρυθμίσεις συναφών θεμάτων
2. ΠΔ 1180/1981 (ΦΕΚ Α' / 293/06-10-1981) Περί ρυθμίσεως θεμάτων αναγομένων εις τα της ιδρύσεως και λειτουργίας βιομηχανιών, βιοτεχνιών πάσης φύσης μηχανολογικών εγκαταστάσεων και αποθηκών και της εκ τούτων διασφαλίσεως περιβάλλοντος εν γένει.

3. Απόφαση του Γενικού Γραμματέα Τουρισμού υπ' αριθ. 530992/28-09-1987 (ΦΕΚ Β'/23-10-1987) Τεχνικές προδιαγραφές τουριστικών εγκαταστάσεων
4. Ν.998/1979 (ΦΕΚ Α'/29-12-1979) Περί προστασίας των δασών και των δασικών εκτάσεων εν γένει της χώρας
5. Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. 69269/5387/90 (ΦΕΚ Β' 678/25-10-1990) Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), καθορισμός περιεχομένου ειδικών περιβαλλοντικών μελετών (ΕΠΜ) και λοιπές συναφείς διατάξεις σύμφωνα με το Ν. 1650/1986
6. Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. 75308/5512/90 (ΦΕΚ Β' 691/02-11-1990) Καθορισμός τρόπου ενημέρωσης των πολιτών και φορέων εκπροσώπησής τους για το περιεχόμενο της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων των Έργων και δραστηριοτήτων σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 5 του Ν. 1650/1986
7. Ν.2252/1994 (ΦΕΚ Α' 192/18-11-1994) Κύρωση Διεθνούς Σύμβασης «για την ετοιμότητα, συνεργασία και αντιμετώπιση της ρύπανσης της θάλασσας από πετρέλαιο, 1990» και άλλες διατάξεις.
8. Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α' 160/16-10-1986) Για την προστασία του περιβάλλοντος
9. ΠΔ 256/1999 (ΦΕΚ Α'/209/12-08-1998) Συμπλήρωση των διατάξεων του Π.Δ. 541/1978 (Α' 116)»Περί κατηγοριών μελετών»
10. ΠΔ 541/1978 (ΦΕΚ Α'/116/28-07-1978) Περί Κατηγοριών Μελετών
11. Ν. 3010/2002 (ΦΕΚ Α'/91/25-04-2002) Εναρμόνιση του Ν. 1650/1986 με τις Οδηγίες 97/11/ΕΕ και 96/61/ΕΕ, διαδικασία οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα και άλλες διατάξεις.
12. Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. Η.Π. 15393/2332/2002 (ΦΕΚ Β' 1022/05-08-2002) Κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν.1650/1986 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του Ν. 3010/2002 «Εναρμόνιση του Ν.1650/86 με τις Οδηγίες 97/11/ΕΕ και 96/61/ΕΕ κ.α. (Α'91)
13. Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. Η.Π. 11014/703/Φ104/2003 (ΦΕΚ Β'/332/20-03-2003) Διαδικασία Προκαταρκτικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Αξιολόγησης (ΠΠΕΑ) και έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΕΠΟ) σύμφωνα με το άρθρο 4 του Ν.1650/1986 (Α'160) όπως αντικαταστάθηκε με

το άρθρο 2 του Ν. 3010/2002 «Εναρμόνιση του Ν.1650/1986 με τις οδηγίες 97/11/ΕΕ και 96/61/ΕΕ...και άλλες διατάξεις» (Α' 91)

14. Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. Οικ. 40238/28-09-2017 (ΦΕΚ Β' 3759/25-10-2017) Τροποποίηση της κοινής υπουργικής απόφασης υπ' αριθ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006 «Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/42/ΕΚ «σχετικά εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιουνίου 2001»
15. Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/38181/2695/15-04-2022 (ΦΕΚ Β' 1923/18.04.2022) Τροποποίηση της υπό στοιχεία ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/28-08-2006 κοινής υπουργικής απόφασης «Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ “σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων” του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιουνίου 2001» (Β' 1225), όπως έχει τροποποιηθεί με την υπ' αρ. 40238/28.9.2017 (Β' 3759) κοινή υπουργική απόφαση.

Επίσημοι κρατικοί ιστότοποι:

1. NEPA, “*What is the National Environmental Policy Act?*”, επίσημη ιστοσελίδα NEPA United States Environmental Protection Agency, <<https://www.epa.gov/nepa/what-national-environmental-policy-act>>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 11.11.2023,
2. Επίσημη Ιστοσελίδα Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας <<https://ypen.gov.gr/diethneis-symvaseis-kai-protokolla/>>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 01.10.2023

Δικαστικές Αποφάσεις:

1. Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 25^{ης} Ιουνίου 2020 στην υπόθεση C-24/19, §§ 82 και 83 <<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=227726&mode=re>

[q&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EL&cid=1164707](https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&doclang=EL&cid=1164707)

1>

2. Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 28^{ης} Φεβρουαρίου 2012 στην υπ' αριθ. C-41/11, §62 <<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=119761&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=11400371>>

Λοιπές βιβλιογραφικές αναφορές:

1. Δήμητρα Καββαδά, Εισήγηση «*Η στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση στην Ελλάδα σύμφωνα με την πρακτική και τη νομολογία*», <<https://www.nsk.gr/documents/15678/33709/5122013.pdf/366665b7-5d72-40a7-8397-4bbcc19d31b6>>
2. European Court of Auditors, “*The Polluter Pays Principle*”, Special Report (2021), <https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr21_12/sr_polluter_pays_principle_en.pdf>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 04.12.2023
3. Maria Rosário Partidário (participant notes), *Strategic Environmental Assessment (SEA) current practices, future demands and capacity-building needs*, (2004), International Association for Impact Assessment IAIA Training Courses, Course Manual, <<https://iaia.org/pdf/UNEP/SEA/SEAManual.pdf>>